

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Boštjan Bertalanič

Mentorja:
Red. prof. dr. Andrej Bekeš
Doc. dr. Zlatko Šabič

NOVI AKTIVIZEM JAPONSKE ZUNANJE POLITIKE PO LETU 1990:
Odnosi z OZN skozi analizo vsebine političnih govorov v japonščini

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

Kazalo

<i>Seznam kratic</i> -----	4
<i>Seznam japonskih imen uporabljenih v diplomskem delu</i> -----	5
1. Uvod -----	6
2. Opredelitev zunanje politike -----	12
3. Aktivizem ali pasivnost japonske zunanje politike -----	15
3.1. Teorije mednarodno pasivne Japonske -----	15
3.1.1. Kritika reakcionarskih pogledov na japonsko zunanjo politiko-----	18
3. 2. Japonska zunanja politika po letu 1990 -----	19
3. 2. 1. Yasutomo in multilateralizacija japonske zunanje politike-----	22
4. Psiho-okoljski pristopi k proučevanju zunanje politike in vloga posameznikovih stališč za vodenje zunanje politike -----	24
4.1. Psiho-okoljski pristopi k proučevanju mednarodnih konfliktov -----	31
4.2. Vloga posameznikovih stališč v zunanji politiki -----	34
4. 2. 1. Značilnosti stališč-----	36
4. 2. 2. Funkcija stališč-----	39
4. 2. 3. Oblikovanje stališč-----	41
4. 2. 4. Spreminjanje stališč-----	43
4. 2. 5. Vpliv stališč na obnašanje-----	44
5. Predstavitev metode analize vsebin in primer njene aplikacije na politične govore v japonskem jeziku -----	46
5. 1. Enotenje in vzorčenje -----	48
5. 2. Definiranje raziskovalnih kategorij -----	50
5. 2. 1. Merjenje stališč in validacija izbranega analitičnega pristopa-----	51
5. 2. 2. Izbor pomenskih objektov-----	55
5. 3. Kodiranje besedil -----	56
5. 3. 1. Redukcija besedil na nuklearne stavke in kodiranje-----	56
5. 3. 2. Končna oblika formalnega zapisa-----	58
5. 3. 3. Lingvistični vidiki parafraziranja-----	59
5. 3. 4. Vprašanje redukcije besedila na najmanjše enote sporazumevanja-----	60
5. 3. 5. Vloga izpusta (elipse) v sodobnem japonskem jeziku in redukcija na nuklearne stavke-----	62
6. Japonska in Združeni narodi - analiza in interpretacija dobljenih rezultatov -----	66
6. 1. Japonska in odnosi z Združenimi narodi -----	66
6.1.1. Analiza stališč do Združenih narodov skozi besedila političnih govorov japonskih predsednikov vlad-----	68
6. 2. Reforma Varnostnega sveta Združenih narodov in japonske želje po članstvu v tem organu -----	75

6. 2. 1. Mednarodna podpora japonskim prizadevanjem za stalno članstvo v Varnostnem svetu Združenih narodov in japonska stališča do odnosov z njegovimi stalnimi članicami	77
6. 3. Začetek sodelovanja Japonske v mirovnih operacijah Združenih narodov med leti 1988 - 1992 in japonsko javno mnenje	86
6. 4. Mirovni zakon in sodelovanje japonskih vojaških sil v mirovnih operacijah Združenih narodov med leti 1992 - 2000	89
7. Sklep	94
8. Literatura	99

Seznam kratic

ADB	Azijska razvojna banka (<i>Asian Development Bank</i>)
ASEAN	Združenje jugovzhodnih azijskih držav (<i>Association of Southeast Asian Nations</i>)
BDP	Bruto domači proizvod
BNP	Bruto nacionalni proizvod
EBRD	Evropska banka za obnovo in razvoj (<i>European Bank for Reconstruction and Development</i>)
EU	Evropska unija
GS OZN	Generalna skupščina Organizacije združenih narodov
ICC	Mednarodno kazensko sodišče (<i>International Criminal Court</i>)
IMF	Mednarodni denarni sklad (<i>International Monetary Fund</i>)
JECF	Sklad za sodelovanje med Japonsko in Evropo (<i>Japan - Europe Cooperation Fund</i>)
JSDF	Japonske sile za samoobrambo (<i>Japanese self-defense forces</i>)
JV	Japonska vlada
LDSJ	Liberlano-demokratska stranka Japonske
MOFAJ	Ministrstvo za zunanje zadeve Japonske (<i>Ministry of Foreign Affairs of Japan</i>)
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
ONUMOZ	Operacija Združenih narodov v Mozambiku (<i>United Nations Operation in Mozambique</i>)
ONUSAL	Opazovalna misija Združenih narodov v El Salvadorju (<i>United Nations Observer Mission in El Salvador</i>)
OZN	Organizacija združenih narodov
PKO	Mirovne operacije (<i>Peacekeeping Operations</i>)
PLO	Palestinska osvobodilna organizacija (<i>Palestinian Liberation Organization</i>)
SSJ	Socialistična stranka Japonske
SZ	Sovjetska zveza
TNP	Transnacionalno podjetje
UNMET	Misija Združenih narodov v vzhodnem Timorju (<i>United Nations Mission in East Timor</i>)
UNAMIC	Predhodna misija Združenih narodov v Kambodži (<i>United Nations Advance Mission in Cambodia</i>)
UNAMIR	Pomožna misija Združenih narodov za Ruando (<i>United Nations Assistance Mission for Rwanda</i>)
UNDOF	Sile Združenih narodov za opazovanje prekinitve ognja (<i>United Nations Disengagement Observer Force</i>)
UNGOMAP	Misija Združenih narodov za dobre usluge v Afganistanu in Pakistanu (<i>United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan</i>)
UNHIOG	Misija Združenih narodov skupine opazovalcev v Iranu in Iraku (<i>United Nations Iran - Iraq Observer Group</i>)
UNPROFOR	Zaščitne sile Združenih narodov (<i>United Nations Protection Force</i>)
UNTAC	Tranzicijska oblast Združenih narodov v Kambodži (<i>United Nations Transitional Authority in Cambodia</i>)
UNTAG	Skupina Združenih narodov za tranzicijsko pomoč Namibiji (<i>United Nations Transitional Assistance Group</i>)
UL OZN	Ustanovna listina Organizacije združenih narodov

VS OZN	Varnostni svet Organizacije združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

Seznam japonskih imen uporabljenih v diplomskem delu

Akashi Yasushi (赤詞阿都志)
Kiichi Miyazawa (宮澤喜一)
Morihiro Hosokawa (細川護熙)
Noboru Takeshita (竹下登)
Ryūtarō Hashimoto (橋本龍太郎)
Toshiki Kaifu (海部俊樹)
Tomiichi Murayama (村山富市)
Tsutomu Hate (羽田孜)
Yasuhiro Nakasone (中曾根康弘)
Yoshio Hatano (羽多野伊男)

1. Uvod

Več kot pol stoletja je bila japonska zunanja politika pod udarom kritik, češ da je nedejavna, nesamostojna, servilna ameriškim zunanjepolitičnim interesom.¹ Prav tako se ji očita sebično zasledovanje gospodarskih interesov in izogibanje odgovornostim, ki jih kot svetovna gospodarska velesila ima na mednarodni politični sceni. V času novih mednarodnih realnosti po letu 1990 pa je vendarle marsikateri opazovalec podvomil v upravičenost takšnih kritik (v literaturi se pogosto uporablja pojem japonski izolacionizem ali pasivizem)² ter o Japonski pričel razmišljati drugače. Takrat je bilo že mogoče odkrivati zametke t.i. novega zunanjepolitičnega aktivizma sodobne japonske diplomatske prakse v smislu njene večje aktivnosti v mednarodnih odnosih.³ Trdi se, da japonske politične elite postajajo v 21. stoletju opazno samozavestnejše, kar je neizogibna posledica aktivnega iskanja odgovornejše in tvornejše mednarodne vloge njihovega političnega vodstva.⁴ Drugi ugotavljajo, da so se japonski politiki končno prebudili in razširili svoj interesni spekter tudi na aktualno mednarodno politično dogajanje (Yasutomo, 1995: 46).

Kako torej lahko vrednotimo takšna mnenja? Ali se japonska zunanja politika 1990-ih let res razlikuje od svojih zunanjih politik iz predhodnih desetletij? Se je japonska zunanja politika prejšnjega stoletja res preobrazila v smer večjega mednarodnega udejstvovanja tudi na

¹ Avtorji kot so Calder (1988), Funabashi (1992), Itō (1998) kritizirajo japonsko zunanjepolitično prakso kot oportunistično in nesposobno samostojnega delovanja.

² Itō (1998: 13) sicer pravi, da je mentaliteta *sakoku* (mentaliteta izolacionizma), ključna prepreka aktivnemu sodelovanju Japonske v sodobni mednarodni skupnosti. Aoki (1990: 12) temu še dodaja, da Japonska ostaja 島国 (*shimaguni* - otoška država), kar se jasno odraža v njeni psihološki in fizični zaprtosti ter tradicionalnem nezaupanju do zunanjega okolja.

³ Beseda novi aktivizem se pogosto rabi v povezavi z modernizacijo japonske zunanje politike v obdobju *Meiji* (明治時代, 1868 - 1912). V tem času se je na Japonskem začelo obdobje intenzivnih družbenih, gospodarskih in političnih reform. Fevdalni vazali klanov Satsuma (薩摩), Chōshū (長州), Tosa (土佐) in Hizen (肥前) so svoj del posesti vrnili cesarju in s tem napravili prvi korak k uradni odpravi fevdalizma. Ostali klani so temu kasneje sledili. Po vzoru zahodnih držav z bogato politično in pravno tradicijo (npr. Nemčija, Anglija in Francija) je bila pod vodstvom cesarja vladavine Meiji *Mutsuhita* (睦仁) vzpostavljena močna in centralizirana oblast, kar je simboliziralo začetek procesov modernizacije in pridruževanja Japonske tedanjemu klubu zahodnih velesil. Zaradi hitre in vsesplošne industrializacije po zgledu zahodnega kapitala sta se število prebivalstva in bruto domači proizvod (BDP) hitro povečevala. Vplivi zahodne civilizacije so se razširili na področja znanosti, izobraževanja, filozofije, literature in umetnosti, kar je kasneje botrovalo k delnemu zaničevanju in preziranju domačih avtohtonih tradicij in družbenih institucij (Satō, 2000: 217).

⁴ Podrobneje v Yasutomo (1995: 48). Avtor ugotavlja povečan aktivizem Japonske v 1990-ih znotraj mednarodnih institucij, predvsem finančnih kot je npr. Mednarodni denarni sklad (IMF - *International Monetary Fund*).

področju t.i. visoke politike, t.j. vprašanj mednarodnega miru in varnosti? Kateri so glavni razlogi za takšno spremembo, če je do nje sploh prišlo?

Področje zunanjepolitičnih analiz je zaradi kompleksnosti in raznolikih pristopov k raziskovanju izredno zapleteno. Zaradi omejenega obsega in narave diplomatskega dela je nemogoče, da bi v delu zajel vsa področja delovanja japonske zunanje politike. Ravno zato sem se odločil, da se bom pri svojem raziskovanju osredotočil zgolj na japonske odnose z Organizacijo združenih narodov (OZN). OZN je osrednja mednarodna institucija na področju ohranjanja svetovnega miru in varnosti, kjer je Japonska kot druga največja gospodarska velesila že pokazala pripravljenost za prevzem večje globalne odgovornosti prek različnih mehanizmov znotraj te mednarodne organizacije, še posebej v kontekstu aktivnosti, ki so v domeni Varnostnega sveta (VS).⁵ Japonska je postala največja darovalka tuje razvojne pomoči in drugi največji vir proračunskih sredstev OZN. Njen finančni prispevek je manjši samo od ameriškega in presega skupnega ostalih štirih stalnih članic VS (Itō, 1998: 161). Kot študijski primer bom tako analiziral japonska stališča glede njene vloge v OZN med leti 1980 in 2000 tudi v luči prizadevanj te države za stalno članstvo v VS. Ker so odnosi z OZN eden izmed osrednjih stebrov japonske zunanje politike (Kōno, 1999: 32), sem mnenja, da rezultati takšne analize lahko prispevajo delček odgovora na vprašanja, ki sem si jih zastavil v predhodnem odstavku.

Želja Japonske po stalnem članstvu v VS OZN sodi v kontekst reforme omenjene institucije oziroma reforme OZN kot celote. Struktura članstva je relikv povojnega razmerja sil, ki ne ustreza več današnjim mednarodnim realnostim in izzivom, s katerimi se sodobna mednarodna skupnost sooča. O tem, zakaj si države, kot so Japonska, Nemčija, Brazilija, Indija, ipd., želijo postati stalne članice VS OZN in kakšna so njihova stališča do reform celotne OZN, je po dosedanjem pregledu literature (Yasutomo, 1995; Itō, 1998; Ohata in Tamura, 1998) razvidno, da se na Japonskem temu ne posveča dovolj raziskovalne pozornosti. Po drugi strani pa tudi Japonska v slovenski literaturi o mednarodnih odnosih ni posebej prisotna. Če gre še za države, ki jih zaradi jezikovnih in kulturnih preprek težje proučujemo, je omenjena praznina še toliko večja. O sami reformi VS OZN in japonskih stališčih se v

⁵ Naloge in pravice VS OZN so zapisane v 24., 25. in 26. členu Ustanovne listine OZN (UL OZN). Pri opravljanju dolžnosti dela VS v skladu s cilji in načeli ZN in za opravljanje svojih dolžnosti uživa še posebne pravice, ki so navedene v VI., VII. in XII. poglavju UL OZN.

slovenskem prostoru zelo malo ve in prav zaradi tega se zdi smiselno, da združeno uporabim japonološka in politološka znanja, ki mi jih študijska smer daje, ter omenjeno praznino vsaj do neke mere zapolnim.

V diplomskem delu domnevam, da je zaradi nastajanja nove mednarodne ureditve po koncu hladne vojne, ki v mednarodne odnose vnaša vse več negotovosti, med japonskimi zunanjepolitičnimi odločevalci prišlo do določenih sprememb v oblikovanju njihovih stališč do mednarodnega multilateralnega sodelovanja, s čimer so poskušali preseči prej omenjene negotovosti. V diplomskem delu se osredotočam na odnos med stališči, ki jih imajo zunanjepolitični odločevalci in vrsto zunanje politike (npr. aktivna zunanja politika, pasivna zunanja politika), ki jo njihova država vodi. V skladu z uveljavljenimi teorijami, ki jih bom predstavil v tretjem poglavju, domnevam, da politikova stališča vplivajo na njegovo dojemanje stvarnosti in njegovo vedenje. Tvorba ali sprememba zunanjepolitičnih stališč glavnih tvorcev zunanje politike je odvisna od sprememb v notranjem in mednarodnem okolju države, kar vpliva na vrsto zunanjepolitičnih odločitev in tip zunanje politike, ki jo država vodi. Na tem mestu je treba poudariti, da se v diplomskem delu ne ukvarjam s procesi odločanja *per se*, ampak zgolj analiziram vpliv kognitive dimenzije zunanjepolitičnih odločevalcev (vpliv stališč, predstav) na oblikovanje in vodenje zunanje politike. Zavedam se, da vodenje zunanje politike ni odvisno samo od percepcij posameznikov. Številni drugi (zunanji) dejavniki, kot so npr. geografska lega države, vpliv ostalih delovalcev mednarodne skupnosti, struktura mednarodnega sistema, domače javno mnenje, razpoložljiva diplomatska sredstva ipd. vplivajo v enaki meri. V moji analizi bo tako v ospredju proučevanje percepcij glede sprememb v sodobni mednarodni ureditvi (predvsem po letu 1990), kot jo v izbranih političnih govorih zaznavajo japonski predsedniki vlad. Toda zaradi svoje omejenosti je to analizo nujno treba dopolniti z drugimi raziskavami, ki podajo dodatne informacije k analizi. Tako me sočasno zanimajo npr. stališča oz. sprememba le-teh ko gre za odnos Japonske do vojaških aktivnosti izven lastnih meja (konkretno sodelovanje v mirovnih operacijah v okviru OZN), pa tudi sprejemanje aktivnejše japonske zunanje politike v širši japonski javnosti.

Pri analizi stališč bom uporabil orodja in teoretične predpostavke raziskovalne metode analize besedil, ki omogoča sistematično in objektivirano proučevanje jezikovnih lastnosti besedilnih

enot tako,⁶ da iz njih lahko sklepamo o lastnostih zunajjezikovnih pojavov. Za merjenje zunanje političnih stališč bom uporabil analizo vrednostno določenih trditvev v njeni izpopolnjeni obliki kot jo opisujeta Splichal in Bekeš (1990).⁷ Omenjena metoda predpostavlja, da je mogoče vrednostno določen diskurz prevesti na trditve, ki pomenijo eno izmed manifestnih oblik stališč oziroma njihovo verbalizacijo v procesih komuniciranja. Trditvam je potem mogoče določiti usmerjenost besedne povezave, to se pravi, ali besedna vez dva objekta percepcije združuje ali ločuje. Vrednostne sodbe o objektih se od posameznika do posameznika razlikujejo, medtem ko je variabilnost običajnih pomenov v času in med različnimi uporabniki jezika minimalna. Kateri pomenski objekti bi utegnili biti relevantni, bom določil s pomočjo preliminarne analize manjšega vzorca reprezentativnih besedil na danem tematskem področju. Tako izbrani pomenski objekti predstavljajo mrežo, s katero bom poskušal zajeti in modelirati tiste vidike proučevanega pojava, ki so za predmet in cilje naloge najbolj pomembni, t.j. stališča japonskih predsednikov vlade do OZN. Prednosti analize vrednostno določenih trditvev vidim v njeni objektivnosti, sistematičnosti in produktivnosti (indikativnosti). Vsaka taka analiza je zasnovana na temelju eksplicitno formuliranih pravil, ki omogočajo različnim analitikom doseči iste rezultate pri analizi istega sporočila (objektivnost). Eden izmed temeljnih pogojev sistematičnosti analize je določitev raziskovalnega načrta, s katerim je opredeljen potek raziskovanja. Raziskovalni načrt mora določiti vrsto in obseg gradiva, ki ga je treba analizirati, operacionalizirati za analizo relevantne kategorije, določiti postopke analize, klasifikacijske enote in kriterije klasifikacije ter končno določiti postopek statistične obdelave v analizi dobljenih podatkov o značilnostih sporočil. Analiza vrednostno določenih trditvev je produktivna, ker omogoča raziskovanje relacij med danimi značilnostmi sporočila ter značilnostmi komunikatorja, komunikatorjevimi okoljem, njegovimi osebnostnimi značilnostmi in motivi. Poleg tega, takšna analiza omogoča, da iz ugotovljenih lastnosti besedil, sklepamo o lastnostih zunajjezikovnih pojavov, ne da bi jih neposredno proučevali. Med pomankljivosti te metode naj omenim najprej zahtevnost in zamudnost njene izvedbe. Ta zahteva predvsem dobro poznavanje jezika, v katerem je besedilo napisano. Parafraziranje na posamezne trditve je lahko problematično, ker preobrazimo besedilo v gole stavke, kar pa lahko dodatno zabriše dejansko sporočilo, ki je

⁶ V nalogi je besedilo opredeljeno kot največji jezikovni znak, ki v sporočevalnem dejanju nakazuje prejemniku sporočila, kako priti do ustreznega pomena. Besedilo, ki je predmet analize, je lahko govorjeno ali pisano (tiskano), lahko pa tudi nejezikovno, npr. film, fotografija, televizija, itd. (Splichal in Bekeš, 1990: 40-46).

⁷ Za podroben opis in razlago glej Splichal in Bekeš (1990: 108-126).

vsebovano v proučevanem tekstu. Iz lastnosti besedil lahko sklepamo o lastnostih zunajjezikovnih pojavov samo z določeno verjetnostjo. Verjetnostno sklepanje pa je eden od glavnih razlogov, da je analiza besedil tesno povezana s statistično analizo podatkov, ki od raziskovalca zahteva dodatna znanja. Poleg tega analiza ne daje podatkov o neverbalnem vedenju komunikatorjev, ki je lahko pomemben in dodaten vir podatkov za raziskavo, in ne omogoča preverjanja resničnosti parafraziranih trditev.

Za enote vzorčenja sem izbral besedila govorov japonskih predsednikov vlad v japonščini med leti 1980 in 2000. Omenjeno obdobje sem izbral zato, ker predstavlja ključno prelomnico za nadaljni razvoj povojne japonske zunanje politike. Namreč v osemdesetih letih so se med vodilnimi japonskimi politikami pričele prve obširne razprave glede *nippon kokusaike* (日本国際化) (Tanaka, 2000: 21).⁸ Prvič po koncu druge svetovne vojne se je razširilo spoznanje, da mora Japonska igrati aktivnejšo vlogo v mednarodnih odnosih in da zgolj prisotnost japonskih izdelkov na svetovnih tržiščih ne zadostuje za njeno pravo internacionalizacijo (*ibid.*). Po drugi strani so devetdeseta leta čas, ko je politika japonske internacionalizacije obrodila prve vidnejše rezultate. Prvič po koncu druge svetovne vojne je Japonska pokazala večje zanimanje za sodelovanje v mednarodnih mirovnih operacijah in navkljub jasnim ustavnim prepovedim, odposlala svoj prvi vojaški kontingent na tuje.

Govore sem vzorčil v skladu s časovnimi, prostorskimi in vsebinskimi kriteriji. Tako sem analiziral govore japonskih predsednikov vlade s prvih letnih rednih zasedanj japonskega parlamenta, ki se vršijo vsako leto v mesecu januarju. Takrat japonski predsednik vlade predstavi zakonodajni oblasti stališča in strategije za reševanje aktualne problematike na različnih področjih, npr. v mednarodni trgovini, socialni politiki, državni upravi, šolstvu, itd. Govori so izrazito tematsko segmentirani in med drugim vsebujejo analize tekočih zunanjepolitičnih aktivnosti Japonske in njenih osnovnih stališč do različnih trenutnih dogajanj v mednarodni skupnosti. Predsednik vlade v vsakem govoru oceni tudi trenutno situacijo v odnosih s ključnimi zunanjepolitičnimi partnerji in deklarira temeljna načela za vodenje japonske zunanje politike. Analizo govorov bom osredotočil na ta (zunanjepolitični) del besedil.

⁸ *Nippon kokusaika* v slovenskem prevodu pomeni politiko internacionalizacije Japonske.

Enote analize bodo t.i. nuklearni stavki, ki so zgrajeni iz dvojice pomenskih objektov in besedne vezi med njima. Pri redukciji (parafraziranju) relevantnih povedi na nuklearne stavke se bom osredotočil na tiste dele besedil (enote konteksta), ki govorijo na splošno o odnosu Japonske do OZN.

Nalogo začenjam z izčrpnim uvodom, kjer predstavim problem, hipotezo in cilje diplomskega dela. Tu se sprašujem ali se je japonska zunanja politika 1990-ih let morda res razlikovala od svojih zunanjih politik iz predhodnih obdobj. Natančneje, zanima me, ali se je ta res preobrazila v smeri večjega zunanjepolitičnega multilateralizma, predvsem tistega na področju mednarodnega miru in varnosti. V drugem poglavju bom opredelil pojem zunanje politike in predstavil poglede različnih avtorjev, ki so se z opredelitvijo zunanje politike podrobneje ukvarjali. Ker se v diplomskem delu ukvarjam z zunanjo politiko Japonske, bom v tretjem poglavju soočil glavne poglede na sodobno japonsko zunanjo politiko, predvsem tisto v 1990-ih letih. To bo izhodišče za moja nadaljnja razmišljanja o mednarodnem delovanju Japonske. V petem poglavju bom, izhajajoč iz psiho-okoljskega pristopa k proučevanju zunanje politike⁹ in z uporabo metode analize vsebin v šestem poglavju, skušal natančneje dokazati, da so se japonska stališča do OZN v 1990-ih letih pozitivno spremenila. O tem sklepam na podlagi dejstva, da si Japonska po letu 1990 aktivno prizadeva za stalno članstvo v VS in da se aktivneje udeležuje mirovnih operacij, ki so v pristojnosti tega organa. Ker se bom osredotočil na vlogo stališč v zunanji politiki, bom v četrtem poglavju podrobneje predstavil teorije stališč, ki pojasnjujejo, kako ta nastajajo, kako se spreminjajo in kako ta vplivajo na vedenje zunanjepolitičnih odločevalcev. V šestem poglavju bom predstavil rezultate opravljene analize in skušal interpretirati dobljene vrednosti tudi v skladu s kvalitativno analizo vzorčenih besedil. Ker šele primerjava z nekaterimi podatki o konkretnih vedenjskih vzorcih japonske zunanje politike v okviru OZN lahko potrdi veljavnost dobljenih rezultatov analize vsebin, bom v drugem delu šestega poglavja podrobneje predstavil japonska prizadevanja za stalno članstvo v VS in proučil japonsko sodelovanje v mirovnih operacijah, ki so v tesni povezavi z delovanjem VS. Na koncu, v sedmem poglavju, bom strnil opravljeno delo in ovrednotil veljavnost zastavljene hipoteze.

⁹ Hudson in Vore (1995: 210) govorita o "aktersko specifični" teoretično-raziskovalni tradiciji, ki je po letu 1990 postala standard vseh pomembnih zunanjepolitičnih študij.

2. Opredelitev zunanje politike

Zunanja politika kot instrument sleherne države je za doseganje njenih ciljev zapleten in raznolik pojav. Nanjo vplivajo številna gledišča in zorni koti, s katerih jo lahko proučujemo in razlagamo. Prvenstveno se govori o državni aktivnosti, usmerjeni onstran nacionalnih meja, v kateri se prepletajo številni vsebinski, interesni in kontekstualni dejavniki, ki včasih spodbujajo razmišljanja, da o zunanji politiki kot taki sploh ni mogoče govoriti, ampak da so to zgolj odgovori ali reakcije na specifične in enkratne dogodke ter aktivnosti ostalih mednarodnih subjektov. Kissinger (1999: 22) meni, da o racionalni in dosledni zunanji politiki ni mogoče govoriti in celo namiguje, da so rezultati zaporednih in preišljenih zunanjepolitičnih odločitev lahko povsem naključni in nenačrtovani. Skratka, gledanje na zunanjo politiko kot na nekakšen izdelan načrt preciznega delovanja je v luči takšnega razmišljanja ter nepredvidljivosti dogodkov v mednarodni areni *a priori* diskvalificirano.

Kot bomo videli v nadaljevanju, se problem znanstvenega proučevanja zunanje politike kaže že pri poskusu njenega definiranja. Kljub temu pa se glavnina avtorjev le strinja, da zunanja politika kot fenomen eksistira ter da je to izredno pomemben aspekt nacionalne suverenosti, ki ima svojo lastno zgodovino, izkustvo in določena pravila delovanja, na osnovi katerih so mogoče primerjave ter njeno znanstveno proučevanje. Avtorji, kot sta Modelski (1962) in Rosenau (1974), prav zato verjamejo v nujnost sistematičnega in znanstvenega proučevanja zunanjepolitičnih aktivnosti države ter razvoja koherentne teorije zunanje politike.¹⁰

Problem definiranja zunanje politike vidno izstopa že ob bežnem pregledu številnih avtorjev, ki se s tem pojavom ukvarjajo. Čeprav nekateri ugotavljajo, da je pojem zunanje politike v svojih bistvenih elementih dognan (Benko, 1997: 221), kljub temu še vedno ni soglasja, kaj naj bi to poimenovanje zajemalo. Russett in Starr (1996: 278) tako ugotavljata, da se različne analize ukvarjajo predvsem s politikami, ki jih države razglašajo; z odločitvami, sprejetimi znotraj vladnih krogov; s procesi na podlagi katerih vlade sprejemajo svojo politiko in

¹⁰ James Rosenau: *Comparing Foreign Policy: Theories, Findings and Methods*. London: Macmillan and Company Ltd., str. 11-12.; George Modelski: *A Theory of Foreign Policy*. London: Barrie and Rockliff, 1962, str. 6-7. V Vukadinović (1989: 114).

odločitve; z dejanji, ki jih vlade resnično izvedejo ter s posledicami ravnanja vlad in njihovih uradnih predstavnikov.

Benko (1997: 221) opredeljuje zunanjo politiko kot "institucionaliziran proces dejavnosti, ki jih določena v državo organizirana družba opravlja nasproti širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju z namenom uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj, bodisi da realnosti v mednarodni skupnosti spreminja bodisi se jim prilagaja." Definicija torej izpostavlja zunanjo politiko kot dejavnost države, ki je usmerjena v zunanje okolje, z namenom uresničevati določene interese znotraj konteksta mednarodnega okolja.

Rosenau,¹¹ ki sodi med zagovornike oblikovanja splošne teorije o zunanji politiki, pravi, da je zunanja politika tok akcij, kjer politiki delujejo z namenom ohraniti ali spremeniti situacijo v mednarodnem sistemu, tako da bi le ta bila usklajena z zunanjepolitičnim ciljem ali cilji, ki so jih postavili oni ali njihovi predhodniki. V tej definiciji se izpostavlja pojem zunanjepolitičnega cilja, ki se v marsikateri študiji postavlja kot ena pomembnejših raziskovalnih kategorij, predvsem v povezavi z nacionalnimi interesi, npr. v Holsti (1995).¹²

Za razliko od zgornjih dveh definicij, ki sta splošni in ju zato težje operacionaliziramo, bom v diplomskem delu uporabil poenostavljeno delovno definicijo zunanje politike. Izbira takšne definicije je pogojena predvsem z uporabljenimi metodologijami v diplomskem delu, ki se skuša osredotočiti na miselne komponente procesov odločanja posameznika v zunanji politiki. V mojem primeru je to koncept stališč. Delovno definicijo povzeman po Franklu, ki pravi, da "zunanjo politiko države tvorijo vse tiste politične odločitve, ki se vsebinsko navezujejo na področje mednarodnih odnosov, in izvrševanje teh istih odločitev v vsakodnevni praksi

¹¹ James Rosenau: *Comparing Foreign Policy: Theories, Findings and Methods*. London: Macmillan and Company Ltd., str. 84. V Vukadinović (1989: 115).

¹² Zunanjepolitični cilji se v bogatem in zapletenem mednarodnem dogajanju pogosto definirajo kot skupek osnovnih nalog, ki si jih je zastavila določena država zato, da bi se doseglo željeno bodoče stanje (Vukadinović, 1989: 163). Nacionalni interes je po drugi strani mogoče definirati na več načinov; lahko je to skupek namer in teženj, ki jih želi določena država realizirati v mednarodnih odnosih, lahko je to skupek teženj, ki jih država želi realizirati preko delovanja svojih zunanjepolitičnih delovalcev, lahko pa so to samo partikularni interesi zunanjepolitičnih odločevalcev, ki se propagirajo kot obče dobro oz. kot interes cele države (Vukadinović, 1989: 164).

vodenja meddržavnih odnosov.”¹³ Po njegovem mnenju zajema odločanje vse procese ocenjevanja, načrtovanja in izbiranja optimalnih odgovorov na konkretne problemske situacije v meddržavnih odnosih. Na oblikovanje končne odločitve še posebej vplivajo psihosocialne kategorije kot so vrednote, prepričanja in stališča. Slabosti takšne definicije so njena ozkost in zanemarjanje ostalih dejavnikov vplivanja na oblikovanje zunanje politike, kot so npr. kultura, nacionalne značilnosti, javno mnenje, ipd.

Kljub temu pa sem zgornjo definicijo izbral za potrebe tega diplomskega dela, in sicer zato, ker omogoča analizo v okviru teoretične predpostavke pričujočega dela predvsem v treh pomembnih točkah:

1. izpostavlja pomembnost kognitivnih vzorcev in operacij (psihološko okolje) pri zunanjepolitičnem odločanju in delovanju,
2. poudarja konsekventnost zunanjepolitičnega delovanja, ki iz sprejetih odločitev izhaja,
3. pomeni realizacijo teh odločitev v odnosu do mednarodnega okolja.

Diplomsko delo med drugim izhaja tudi iz pojma zunanjepolitični multilateralizem. To je področje, ki se mu v zadnjem času znotraj akademskih krogov posveča veliko raziskovalne pozornosti, predvsem zaradi pomena, ki ga to ima pri nastajanju nove mednarodne ureditve (Yasutomo, 1995: 1). V diplomskem delu razumem zunanjepolitični multilateralizem kot strategijo zunanjepolitičnega povezovanja ali sodelovanja države s skupino najmanj treh držav v okviru mednarodnih večstranskih institucij ter njihovo skupno delovanje za doseganje v naprej določenih skupnih ciljev. Takšno povezovanje lahko niha od občasnega sodelovanja pa do stalnega članstva v mednarodnih organizacijah kot je npr. OZN. Antipod zunanjepolitičnemu multilateralizmu je bilateralizem ali dvostransko povezovanje med državami, ki temelji na bolj specifičnih ciljih, ki so skupni največ dvema državam. Vmes poznamo še trilateralizem oziroma povezovanje največ treh držav (*ibid.*).

¹³ James Frankel: *The making of Foreign Policy*. London: MacMillan Press, 1963, str. 81-83. V Vukadinović (1989: 113).

3. Aktivizem ali pasivnost japonske zunanje politike

3.1. Teorije mednarodno pasivne Japonske

V literaturi, ki se ukvarja z japonsko zunanjo politiko, je velikokrat mogoče zaslediti teze, ki označujejo Japonsko kot državo, ki se v mednarodni politiki pretirano ne izpostavlja in zasleduje zgolj lasten gospodarski interes. Zagovorniki tega pogleda (Hellmann, 1972;¹⁴ Calder, 1988; Funabashi, 1995) poudarjajo različne dimenzije domnevne japonske zunanjepolitične pasivnosti, kljub temu pa se strinjajo glede njenih osnovnih značilnosti.

Japonska zunanja politika je po mnenju teh avtorjev definirana kot preračunljivo zaporedje odzivov na zunanje dražljaje, ki nima nikakršne povezave z notranjim okoljem. Hellmann¹⁵ pravi, da je bila japonska zunanja politika 1950-ih in 1960-ih neverjetno oportunistična¹⁶ in da jo je v večji meri krojilo dogajanje onstran njenih meja. Hellmann¹⁷ še dodaja, da je vsaka politična sprememba japonskega političnega prostora odvisna od redefinicije nacionalnih interesov in temeljite revolucije njenih institucionalnih okvirjev. To se je v času moderne japonske zunanje politike pripetilo dvakrat, prvič leta 1868, v obdobju Meiji,¹⁸ in kasneje po letu 1945, z ameriško okupacijo. V obeh primerih so bile politične spremembe rezultat zunanjih pritiskov.

Curtis (1993: 3) izpostavlja, da je glavni *modus operandi* japonske zunanje politike spremljanje razvoja dogodkov in distanciranje. Potemtakem japonske oblasti budno spremljajo politično dogajanje v svetu, ob tem metodično tehtajo resnost posamezne situacije, čakajoč na popuščanje napetosti s kar se le da minimalnim prilagajanjem in spreminjanjem lastnih politik, ki še dovoljuje izogibanje mednarodnim kritikam.

¹⁴ Donald Hellmann: *Forecast for Japan: Security in the 1970s*. Princeton: Princeton University Press, 1972, str. 130. V Yasutomo (1995: 30).

¹⁵ *ibid.*

¹⁶ Zunanjepolitični oportunizem je v pričujočem diplomskem delu razumljen kot preračunljivo prilagajanje zunanjepolitičnega delovanja države trenutnim mednarodnim okoliščinam zaradi povečevanja lastnih koristi ("British envoy painted Japanese as narrow-minded egoists", *Japan Times*, 1.1. 2003: 3).

¹⁷ Donald Hellmann: *Forecast for Japan: Security in the 1970s*. Princeton: Princeton University Press, 1972, str. 135. V Yasutomo (1995: 34).

¹⁸ Za podroben opis obdobja glej opombo št. 3.

Funabashi (1995: 60) se takšnemu stališču pridružuje in dodaja, da se Japonska zelo redko uveljavlja kot voditelj v mednarodni skupnosti, ker so mednarodna ureditev in pravila vodenja mednarodnih odnosov že sama po sebi dana in je prilagajanje obstoječemu stanju - ne spreminjanje le-tega - najbolj racionalna politika, saj so tako med drugim stroški in trenja zmanjšani. Nekateri (npr. Kataoka, 1980: 7) gredo celo tako daleč, da povsem zanikajo obstoj suverene japonske zunanje politike. Zanimivo, da je to ena izmed redkih točk, ki združuje japonsko politično levico in desnico. Levo usmerjeni politiki neprenehoma izpostavljajo pretirano servilnost ameriškim interesom. Po drugi strani pa desno usmerjeni ostro napadajo 9. člen japonske ustave, ki da Japonski odvzema absolutno suverenost nad lastno zunanjo politiko in iz nje dela 'političnega pohabljenca'.¹⁹

Calder (1988: 14) se sprašuje, zakaj je Japonska ostala mednarodno pasivna tudi v 1970-ih kljub temu, da je bilo priložnosti za večji zunanjepolitični aktivizem na pretek. Prepričan je, da bi Japonska morala in bi lahko postala mednarodno bolj odgovorna in aktivna, predvsem zaradi obilja nacionalnih potencialov, kot so npr. visoka stopnja tehnološke razvitosti, izjemna razpoložljivost finančnega kapitala, fizična velikost ter znanje.

Ohata in Tamura (1989: 2) sprejemata japonsko mednarodno pasivnost kot del njene nacionalne identitete, vendar dodajata, da pasivna prilagodljivost oziroma "sposobnost spretnih manipulacij sprememb v okolju" med drugim vpliva tudi na t.i. "pozitivno prilagodljivost", ki lahko postane generator pozitivnih sprememb celotnega okolja. Avtorja verjameta v prikrit zunanjepolitični potencial Japonske, za katerega so potrebne neklasične interpretacije, ki dejansko vidijo v njeni pasivnosti pozitiven prispevek mednarodnemu dogajanju.

Omenjeni avtorji (predvsem Calder in Funabashi) se v glavnem strinjajo glede vloge, ki naj bi jo igrale Združene države Amerike (ZDA) v japonski zunanji politiki. Večina jih verjame, da

¹⁹ Pogosto sem v literaturi zasledil izraz '*Japan Incorporated*', ki enači Japonsko z večjimi transnacionalnimi podjetji (TNP), ki pravzaprav nimajo zunanje politike, ampak zgolj široko paleto gospodarskih in menedžerskih prijemov ter strategij. Calder (1993: 11) npr. pravi, da Japonska je in bo ostala pasiven mednarodni akter ter da njeno mednarodno delovanje spominja bolj na delovanje TNP, ki ima kot glavni motiv delovanja naraščajoče marginalne profite. O 9. členu japonske ustave bo več govora v 6. poglavju.

so ZDA osrednje zunanjepolitično okolje Japonske. Hellmann²⁰ pravi, da je zavezništvo z ZDA glavna vez Japonske z globalnim mednarodnim sistemom ter edina pomembna determinanta njene zunanje politike. ZDA so po njegovem mnenju do konca 1970-ih delovale kot "mednarodni inkubator", ki je Japonsko ščitil pred udarci *real politike*.²¹ Funabashi (1995: 62) se s Hellmannom strinja in še dodaja: "Prevelika stopnja japonske odvisnosti od bilateralnih odnosov z Američani ruši kreativnost njene zunanje politike predvsem tako, da vnaprej zapira pot sleherni domači zunanjepolitični iniciativi. Med obema državama se je oblikovala psihološka vez, kjer ZDA v vlogi velikega brata narekujejo Japonski njene zunanjepolitične usmeritve."

Teorije pasivne japonske zunanje politike se osredotočajo tudi na procese zunanjepolitičnega odločanja. Po Hellmannu²² se to izkazuje v pomanjkanju medstrankarskega konsenza glede ključnih zunanjepolitičnih vprašanj ter v izredno zakoreninjeni in razširjeni praksi znotrajstrankarskih frakcij. Znotrajstrankarsko kupčevanje se po njegovem mnenju pogosto prikrade v najpomembnejša zunanjepolitična vprašanja in *de facto* onemogoči sleherni poskus političnih iniciativ s strani predsednika vlade. Strukturalne šibkosti njegovega vodstva - personalizirano izkazovanje politične zvestobe v okviru frakcij ter politična barantanja med njimi - pa v večji meri označujejo japonsko politično kulturo in zamejujejo zunanjepolitično perspektivo Japonske po koncu hladne vojne.²³

Po Hellmannu²⁴ dejavniki kot so mediji, javno mnenje, različne interesne skupine, skorajda nimajo vpliva na procese oblikovanja politike na Japonskem. Potemtakem je zunanjepolitična pasivnost Japonske v veliki meri odvisna od psihološke narave odločevalcev, njihovih medsebojnih odnosov v procesu odločanja in stanju bilateralnih odnosov z ZDA.

²⁰ Donald Hellmann: *Forecast for Japan: Security in the 1970s*. Princeton: Princeton University Press, 1972, str. 140. V Yasutomo (1995: 35).

²¹ *ibid.*

²² Donald Hellmann: *Forecast for Japan: Security in the 1970s*. Princeton: Princeton University Press, 1972, str. 145. V Yasutomo (1995: 38).

²³ *ibid.*

²⁴ Donald Hellmann: *Forecast for Japan: Security in the 1970s*. Princeton: Princeton University Press, 1972, str. 153. V Yasutomo (1995: 42).

3.1.1. Kritika reakcionarskih pogledov na japonsko zunanjo politiko

Čeprav so reakcionarski pogledi prevladujoč pristop k proučevanju japonske zunanje politike že več kot 40 let, to ne pomeni, da so njihove predpostavke tudi veljavne. Kritiki ugotavljajo mnoge pomanjkljivosti takšnega gledanja. Med ključne probleme prištevajo pretirano poudarjanje ameriškega vpliva na formulacijo japonske zunanje politike, pomanjkljivo raziskovalno perspektivo, ki se osredotoča zgolj na zunanjepolitično dogajanje po koncu druge svetovne vojne ter pretirano poudarjanje gospodarskih dejavnikov v proučevanju japonskih odnosov s tujino.

Yasutomo (1995: 43) je prepričan, da so japonsko-ameriški odnosi poglavitni razlog in vir, zakaj večina analitikov sklepa, da je japonska zunanja politika pasivna. V povojnem času so bili odnosi z ZDA izrazito asimetrični; ZDA so igrale vlogo gospodarja, mentorja in sponzorja, Japonska pa vlogo učenca, naslednika, prejemnika. Njegov argument proti je enostaven. Sprašuje se ali se Japonska v odnosih z državami kot so Portugalska, Filipini, Poljska, Kitajska obnaša enako kot v odnosih z ZDA? Odgovor je seveda negativen. ZDA so zelo specifičen zunanjepolitični partner, zato ne moremo sklepati o celostni podobi japonske zunanje politike samo iz njunih odnosov. Vsako takšno posploševanje je nesmiselno in zavajajoče. Preden lahko karkoli sklepamo o japonski pasivnosti, se moramo najprej vprašati v odnosu do katere države, pod kakšnimi pogoji in v kolikšnem obsegu se takšna pasivnost dejansko izraža. Zagovorniki pasivne japonske zunanje politike zanemarjajo tudi njeno časovno dimenzijo. Vprašanje 'kdaj?' je enako pomembno kot vprašanje 'zakaj?'. Avtorji (Hellmann,²⁵ Funabashi) namreč osredotočajo svoje razlage izključno na obdobje po letu 1945 ter na posamezne dogodke po letu 1945. Če pa se ozremo v obdobje pred drugo svetovno vojno, nam je kmalu jasno, da se je Japonska v podobnih situacijah skozi daljša časovna razdobja obnašala povsem drugače, aktivnejše. Zgleden primer je sodelovanje v Društvu narodov, kjer je celo zavzemala vodilni položaj med silami, ki so bile zadolžene za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti.

²⁵ Donald Hellmann: *Forecast for Japan: Security in the 1970s*. Princeton: Princeton University Press, 1972. V Yasutomo (1995: 44).

Kot bomo videli v nadaljevanju, se refleksije na temo japonske zunanje politike ohranjajo po letu 1990; pač zaradi sprememb, tako notranjih kot zunanjih, ki so sprožila nova razmišljanja glede njene mednarodne (ne)aktivnosti.

3. 2. Japonska zunanja politika po letu 1990

Skupina avtorjev (Kōno, 1999; Yasutomo, 1995; Stockwin, 1988) ugotavlja, da je Japonska že proti koncu 1980-ih kazala vidnejše znake aktivnejšega odnosa do tujih držav. Po njihovem mnenju Tōkyō postaja glasnejši in ni več tako tog v svoji mednarodni drži, kot je to denimo veljalo za obdobje med leti 1950 - 1980. Stroka se sooča z dilemo, kako učinkovito razložiti posamezne izbruhe zunanjepolitičnega aktivizma Japonske po letu 1990, ne da bi ob tem zašla v enolične razlage. Ali so to res zgolj sporadični primeri, ali pa gre tu mogoče za vzorec, ki nakazuje aktivnejšo japonsko zunanjo politiko na prehodu v 21. stoletje?

Koncept proaktivizma t.j. odločne in neodvisne japonske zunanje politike, ki sloni na avtohtonih zunanjepolitičnih interesih in ciljih, je nastal kot alternativa reakcionarskim pristopom, ki - kot rečeno - poudarjajo nesamostojnost japonskega mednarodnega delovanja v večni senci ZDA. Glavna nit proaktivnega pristopa je povečan aktivizem japonske zunanje politike, v smislu njene večje multilateralizacije po koncu hladne vojne in oblikovanje novega tipa diplomacije, ki bo prilagojen obstoječemu razmerju sil v mednarodni skupnosti (Yasutomo, 1995: 46). Weinstein²⁶ je tako podrobno proučeval vire Hellmannovih tez o naravi zunanjepolitičnih odnosov med ZDA in Japonsko ter ugotovil, da so japonske politične elite imele povsem svoje interese, neodvisno od ameriške volje, že v času povojne okupacije. Druge študije (Tanaka, 2000: 26) so pokazale, da Japonska že od sredine 1970-ih v odnosih s Kitajsko sledi lastnim interesom in politikam neodvisno od volje ZDA. Dovolj zgleden je primer razvojnih posojil, ki jih je Japonska odobrila Kitajski kmalu po pokolu na Trgu nebeškega miru v Pekingu (Tiananmen). Kljub takratnemu ostremu odzivu in sankcijam ZDA proti Kitajski, je Japonska odločitev sprejela po svoji lastni presoji (Yasutomo, 1995: 70).

²⁶ Martin Weinstein: *Japan's Postwar Defense Policy, 1947 - 1968*. New York: Columbia University Press, 1983. V Yasutomo (1995: 49).

Mnoge študije iščejo vir japonskega zunanjepolitičnega aktivizma v japonski politiki do Bližnjega vzhoda, ki se velikokrat citira kot prvi avtentični primer 'neodvisne' japonske diplomacije. Japonska je pokazala veliko stopnjo samostojnosti in neodvisnosti od tradicionalnih ameriških pozicij do Bližnjega vzhoda in palestinskega vprašanja, predvsem z nudenjem podpore arabskim deželam in Palestinski osvobodilni organizaciji (PLO - *Palestine Liberation Organization*). Ohladila je odnose z Izraelom in omogočila uradno odprtje predstavništva PLO v Tokiu leta 1974 (Yasutomo, 1995: 7-8).

Japonska je v 1980-ih še okrepila svoj mednarodni prispevek, predvsem s poskusom posredovanja v vojni med Iranom in Irakom, podvojila je količino tuje razvojne pomoči državam v razvoju, povečala je svoje aktivnosti v kontekstu Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD - *Organisation for Economic Co-operation and Development*), nastopila bolj odločno v mednarodnih finančnih organizacijah, kot je npr. IMF, kjer se je zavzemala za zmanjšanje dolgov držav tretjega sveta in povečanimi aktivnostmi v okviru OZN (Stockwin, 1988: 18).

Glavna težava proaktivnega pristopa je v tem, da mora šele dokazati, da je sporadični japonski aktivizem resnično rezultat večjih sprememb v njeni zunanji politiki in ne zgolj trenutna reakcija na mednarodne dogodke. Zaradi tega se je v zadnjem času oblikoval hibridni pristop proučevanja Japonske, ki bolj ustreza tistim, ki ji priznavajo večji mednarodni aktivizem po letu 1990, vendar kljub temu ne opuščajo ideje o njeni pasivni naravi. Tako je denimo Calder (1988: 16) ugotavljal, da Japonska ni povsem pasiven mednarodni akter in da je v drugi polovici 1980-ih let že mogoče zaslediti nekaj avtohtonih zunanjepolitičnih iniciativ v okviru njene diplomatske prakse. Podobnega mnenja je Irie (1997: 180), ki pravi, da še ni popolnoma jasno ali japonska zunanja politika postaja resnično aktivni dejavnik v današnji mednarodni skupnosti. Čeprav po njegovem mnenju ta v svoji globalni podobi še vedno ostaja brez jasno zastavljenih ciljev, je od sredine 1980-ih že mogoče zaslediti posamezne segmente njene diplomacije, kjer je ta postala izrazito dejavna. Predvsem podrobneje omenja varnostno politiko, kulturno diplomacijo in okoljevarstveno politiko. Na področju varnostne politike, ki je osnovana na zavezništvu z ZDA, je Japonska že v drugi polovici 1980-ih pokazala pripravljenost aktivnejšega sodelovanja pri zagotavljanju varnosti in stabilnosti v regiji. Tako je npr. med leti 1980 in 1988 povečala vojaški proračun za 60 %, z 0,9 % BNP na 1,013 %

BNP, kar je glede na absolutno višino celotnega BNP pomenilo, da je postal japonski vojaški proračun med največjimi na svetu. Poleg tega se Japonska po letu 1980 v sodelovanju z Avstralijo, Kanado in ZDA aktivno udeležuje t.i. pacifiških mornarniških vaj. V skladu z japonsko-ameriškim dogovorom iz leta 1981 bi bila Japonska v primeru krizne situacije v azijsko-pacifiški regiji zadolžena za vojaško patroljiranje 1000-miljskega pasu okrog svojega otočja do Filipinov in osrednjega Pacifika. Irie (*ibid.*) je prepričan, da je to eden izmed jasnejših signalov, da je Japonska postala pripravljena na delitev vojaškega bremena z ZDA.

Na področju kulturne diplomacije, ki jo je v drugi polovici 1980-ih začel promovirati bivši predsednik vlade, Takeshita, si Japonska prizadeva za večje število izmenjav med domačimi in tujimi akademiki, finančno podporo različnih kulturnih skladov na tujem, štipendiranje tujih študentov za študij na japonskih univerzah, ipd. Vloga takšne politike naj bi bila predvsem širjenje poznavanja Japonske in njene kulture ter spodbujanje kulturnih tokov na tujem.

Zadnje področje, kjer se je japonski zunanjepolitični aktivizem povečuje, je okoljevarstvo (Irie, 1997: 186). Okoljevarstvena problematika se je izkazala kot izredno primerna za takšen aktivizem, saj omogoča oblikovanje konstruktivne mednarodne vloge, ki ni osnovana na vojaških elementih in hkrati omogoča preseganje egoistične naravnosti zasledovanja nacionalnih gospodarskih interesov, kar se pogosto očita Japonski. Leta 1989 je bila tako v Tōkiu organizirana Konferenca za ohranitev okolja, čemur je kasneje sledilo zasedanje v Kyōtu in t.i. podpis Kjotskega protokola.²⁷

Irie (*ibid.*) pa vendarle opozarja, da je japonsko zunanjo politiko treba opazovati skozi daljše obdobje preteklih sto let, saj le tako lahko dobimo občutek dramatičnih sprememb, ki jih je ta država preživela. Že od prvih začetkov moderne japonske diplomacije je bil njen osnovni cilj prilegati se mednarodnemu okolju, kar pa predvsem v času večjih mednarodnih sprememb ustvarja privid pasivnosti ali neaktivnosti Japonske. Tako je bilo za časa Meiji reform po koncu druge svetovne vojne in podobno se je zgodilo tudi po letu 1990, ko je razpadla bipolarna mednarodna ureditev.

²⁷ Japonska je ratificirala protokol 4. junija 2002, <http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2002/6/0604-2.html> (4. 6. 2003).

3. 2. 1. Yasutomo in multilateralizacija japonske zunanje politike

Yasutomo (1995: 61) je vodilni predstavnik tistih proučevalcev japonske zunanje politike, ki pravijo, da se ta od sredine 1980-ih let usmerja k večjemu sodelovanju v okviru mednarodnih multilateralnih institucij. Avtor je empirično dokazoval, da od sredine 1980-ih let Japonska vztrajno povečuje svoj prispevek znotraj mednarodnih finančnih institucij, kot so npr. IMF, Azijska razvojna banka (ADB - *Asian Development Bank*), Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD - *European Bank for Reconstruction and Development*) ter Sklad za sodelovanje med Japonsko in Evropo (JECF - *Japan-Europe Cooperation Fund*). Proces multilateralizacije japonske diplomacije se je posebej okrepil po koncu hladne vojne in je odsev spoznanja, da si niti Japonska niti katerakoli druga država ne more privoščiti 'svobodne ježe' v novo nastajajoči mednarodni ureditvi. Po mnenju Yasutoma (1995: 99) je to posledica vse večje negotovosti znotraj mednarodne skupnosti v obdobju po razpadu Sovjetske zveze (SZ). Sodelovanje v različnih regionalnih in globalnih mednarodnih organizacijah vnaša v zunanjo politiko določeno stopnjo preglednosti in gotovosti, ki bi bila drugače zelo težko zagotovljena.

Yasutomo (1995: 177) je prepričan, da je proces multilateralizacije zgolj predfaza aktivnejše japonske zunanje politike v 21. stoletju. *Spill-over* pozitivnih izkušenj na področju uspešnega sodelovanja v osrednjih mednarodnih finančnih ustanovah, ki se je v 1990-ih začel širiti na organizacije bolj politično-ekonomskega značaja, kot je denimo Združenje jugovzhodnih azijskih držav (ASEAN - *Association of Southeast Asian Nations*), naj bi se v zadnji fazi razširil tudi na bilateralne odnose in vsa pomembnejša vsebinska področja (npr. skrb za mednarodno varnost), kjer naj bi Japonska končno zaigrala vidnejšo vlogo. Razlogov, zakaj se Japonska zateka k mednarodnim multilateralnim institucijam, je sicer več in Yasutomo (1995: 62-66) našteva zgolj najpomembnejše. Prvič, sodelovanje v mednarodnih institucijah je za Japonsko kot nevojaško silo optimalna strategija izpolnjevanja mednarodnih obveznosti s področja mednarodne varnosti. Poleg tega so na tak način strahovi domače (pacifistične) javnosti in sosednjih držav, da bi prišlo do ponovne militarizacije Japonske, zmanjšani. Z različnimi finančnimi, tehnološkimi in kadrovskimi sredstvi nudi svoj nevojaški prispevek k tvornejšim mednarodnim odnosom in se obenem izogiba kritikam, da je pasivna in neodgovorna članica mednarodne skupnosti. Drugič, sanacija diplomatskega in političnega

‘primanjkljaja’, ki se je nakopičil v času hladne vojne, je v okviru multilateralnih organizacij učinkovitejša. S sodelovanjem v različnih multilateralnih forumih in institucijah skuša zapolniti luknje v poznavanju različnih delov sveta, različnih držav, kajti zaveda se, da pomanjkljivo poznavanje sodobnega sveta pomeni zamujanje različnih priložnosti (gospodarskih, političnih, kulturno-civilizacijskih). Tretjič, zunanja politika z resnično globalno perspektivo, ki hkrati ne zapostavlja odnosov v Aziji, je mogoča samo prek sodelovanja v različnih regionalnih in globalnih mednarodnih institucijah. Četrto, delovanje v multilateralnih institucijah zagotavlja določene vzvode moči, kar Japonski omogoča večjo neodvisnost od ameriških zunanjepolitičnih usmeritev. Po koncu hladne vojne je Japonska jasno naznanila, da želi sodelovati pri izgradnji nove mednarodne ureditve in da namerava prevzeti aktivnejše pozicije v odnosu do najbolj perečih mednarodnih problemov.²⁸ To pa naj bi bilo mogoče le, če se bo osamosvojila od ZDA. In končno, aktivno sodelovanje v mednarodnih večstranskih institucijah krepi prestiž države v svetu. To je eden izmed ključnih ciljev japonske zunanje politike po koncu hladne vojne. Takšna multilateralna prizadevanja namreč kažejo pozitivno pripravljenost države delovati za skupno dobro vseh članic mednarodne skupnosti, kar posledično prispeva k večjemu ugledu države v mednarodni skupnosti.

Če bi Japonsko sodili po njenih gospodarskih dosežkih, potem je ta v leto 1990 vstopila kot ena izmed velesil; če bi jo sodili po političnem prispevku v mednarodni skupnosti, potem je bila sila srednjega dosega; če bi jo sodili po prevzemanju mednarodnih mirovniških odgovornosti in prizadevanjih za reševanje aktualnih problemov mednarodne skupnosti, potem je bila zagotovo “mini sila” (Yasutomo, 1995: 177). Multilateralizacija pa daje upanje, da bo Japonska v skladu s svojimi gospodarsko-finančnimi potenciali postala velesila tudi na slednjem področju.

Mnenja in poglede nekaterih avtorjev glede japonske zunanje politike in značilnosti njenega mednarodnega nastopanja lahko torej razdelimo v dve - nasprotujoči si - skupini. Prva skupina avtorjev (Hellmann, Calder, Funabashi) je do japonske zunanje politike zelo kritična

²⁸ Npr. premier Kaifu (海部利通) v nagovoru Generalne skupščine OZN septembra 1991, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (10. 6. 2003).

in jo opisuje kot pasivno, oportunistično, podrejeno zunanjepolitičnim ciljem ZDA ter ekonomsko obarvano. Druga skupina (Weinstein, Stockwin, Yasutomo) takšnemu gledanju nasprotuje in pravi, da je japonska zunanja politika v primerjavi z zunanjimi politikami velikih držav (ZDA, Francija, Rusija) resda nekoliko bolj zadržana, vendar še zdaleč ni povsem pasivna. Večina se jih strinja, da Japonska po letu 1990 izkazuje znaten premik v smeri prevzemanja odgovornejše mednarodne drže tudi na področju mednarodnega miru in varnosti. Predvsem Yasutomo dokazuje, da Japonska postaja dejavnejša na področju mednarodnega sodelovanja, še posebej v okviru večstranskih mednarodnih institucij.

V nadaljevanju bom skušal ugotoviti ali Japonska po letu 1990 posveča več pozornosti mednarodnemu multilateralnemu sodelovanju kot v desetletju pred letom 1990. Pri proučevanju zunanje politike bom teoretično izhajal iz t.i. psiho-okoljskih pristopov, ki v svojem bistvu izpostavljajo posameznika oziroma skupino posameznikov ter interakcijo med njihovim spoznavnim aparatom in zunanjim okoljem, kar deluje kot glavni vir sleherne zunanje politike. Predvsem se bom osredotočil na vlogo posameznikovih stališč v procesu nastajanja posamezne zunanje politike. Stališča bom ugotavljal na primeru političnih govorov v japonsščini s pomočjo metode analize vsebin.

4. Psiho-okoljski pristopi k proučevanju zunanje politike in vloga posameznikovih stališč za vodenje zunanje politike

V tem poglavju bom predstavil in analiziral povezavo med spoznavnim (kognitivnim) aparatom političnih elit in njihovim vodenjem zunanje politike. Zanima me predvsem, kakšna je vez med psihološkimi preddispozicijami zunanjepolitičnih odločevalcev (stališči) ter njihovim videnjem mednarodne skupnosti oziroma sveta okrog njih. Poleg tega me zanima, kako posameznikova stališča do posameznih objektov mednarodnega sistema vplivajo na izvajanje zunanje politike. Na tem mestu naj še poudarim, da bom v tem delu diplomskega dela analiziral zgolj vplive kognitivne dimenzije zunanjepolitičnih odločevalcev na procese odločanja, z glavnim poudarkom na vlogi stališč pri oblikovanju in vodenju zunanje politike.

Teorije, ki skušajo skonstruirati 'subjektivni svet' politika ali skupine politikov, so pokazale nove smeri razmišljanju o pojavu zunanje politike in ponujajo drugačne poglede na bistvo zunanjepolitičnega delovanja; npr. psihološko okolje omejuje izbiro možnosti prav tako kakor vsa druga okolja, če ne celo bolj. Avtorji kot so Brecher (1972), Hermannova (1977) in Holsti (1977) verjamejo, da so kognitivne strukture (stališča in percepcije) odločevalcev za zunanjo politiko veliko bolj pomembne, kot pa njene objektivne zunanje realnosti; torej, kako na osnovi lastnih zaznav odločevalec dano situacijo definira, je za proces odločanja in vsebino zunanje politike ključnega pomena.²⁹

Čeprav je nekatere podatke o individualnih osebnih značilnostih zunanjepolitičnih akterjev težko dobiti, so omenjeni avtorji razvili številne pristope in metode za proučevanje spoznavno-emosivnih lastnosti posameznih zunanjepolitičnih odločevalcev. Življenjepisne informacije o odločevalcih, informacije o njihovih svetovnih nazorih, vrednotah, mnenjih in slogu ravnanja, so se najpogosteje pridobivale s pomočjo intervjuja. V primeru, ko to ni bilo mogoče, pa so razvili raznolike psihoanalitične prijeme za študijo njihovega zapisanega in ustnega materiala ter metodo psihonalize življenjepisnih podrobnosti nekega posameznika. Predvsem Holsti³⁰ se je pri proučevanju psiholoških značilnosti nekega posameznika in določanju vpliva teh lastnosti na njegovo ravnanje pogosto posluževal metode analize vsebin in podobnih tehnik (kot so npr. vprašalniki). Kasneje je bilo razvitih še veliko drugih 'umetnih metod', s katerimi so skušali proučevati človekovo vedenje pod določenimi pogoji; npr. z uporabo psiholoških laboratorijev, raznih simulacij, ki skušajo posnemati delovanje vlad in drugih političnih organizacij, itd. Rezultate takšnih poskusov so nato uporabili za oblikovanje hipotez o tem, kako bi zunanjepolitični odločevalci lahko ravnali pod podobnimi pogoji (White in Clarke, 1990: 142).

Odločevalci imajo o svetu in situacijah v njem svoja stališča in predstave, to pa nujno ne ustreza resnični podobi sveta. Proučevanje psihološkega okolja zunanjepolitičnih voditeljev zajema tudi proučevanje sistema stališč in prepričanij ter načina, kako predstave o drugih

²⁹ Michael Brecher: *The Foreign Policy System of Israel: Setting, Images, Process*. London: Oxford University Press, 1972, str. 4.; Margaret Hermann: *A Psychological Examination of Political Leaders*. New York: The Free Press, 1977; Ole Holsti: *The Operational Code as an Approach to the Analysis of Belief Systems*. New York: Oxford University Press, 1977. V Hudson in Vore (1995: 219).

³⁰ Ole Holsti: *Toward a Theory of Foreign Policy: Making the Case for Role Analysis*. New York: Oxford University Press, 1987. V Walker (1987: 13-17).

narodih in državah učinkujejo na odločitve in ravnanja posameznikov na ključnih pozicijah v zunanji politiki (Russett in Starr, 1996: 383).

O vplivu predstav in zaznav na človekovo dojetje stvarnosti in odločanje govori v svojem znamenitem dnevniku že Mark Avrelij, ki pravi, da miselna predstava človekovemu razmišljanju daje barvo, kar pomeni, da če so te obskurne, bo potem tudi njegovo nadaljnje ravnanje temačno in negativno (Gantar, 1997: 40). Spoznanje, da je človeško delovanje odvisno od percepcij, pa je postalo sestavni del zunanjepolitičnih analiz v 1950-ih in 1960-ih letih. Zakonca Sprout (1990: 11-42) sta kot prva ločevala med psihološkim in operativnim (objektivnim zunanjim) okoljem ter poudarjala, da zunanjepolitični dogodki sami po sebi niso toliko pomembni, kot tisto, kar si odločevalec predstavlja, da so. Njuna glavna predpostavka pravi, da okolje vpliva na človekovo vedenje in sicer:

- a. samo tedaj, ko odločevalec zaznava vse ključne okoljske dejavnike in
- b. tako, da zamejuje rezultate sprejetih odločitev, v kolikor so bile te sprejete na osnovi napačnih zaznav taistih okoljskih dejavnikov.

Razum zunanjepolitičnega odločevalca ni *tabula rasa*. Človek deluje na osnovi zapletenih miselno-razumskih struktur, kot so prepričanja, stališča, vrednote, interesi, izkušnje, čustva, spomin in predstave o državi ter o svojem 'jazu', kar z drugimi besedami imenujemo psihološko okolje. Poleg tega kultura, zgodovina, politične institucije, gospodarski sistem, ideologije, religije še dodatno preoblikujejo družbeni kontekst, ki mu zunanjepolitični odločevalec pripada, t.i. operacionalno okolje. Vse skupaj tvori "okolje zunanjepolitičnega odločanja", ki mora biti po mnenju zakoncev Sprout pomemben raziskovalni cilj vsake zunanjepolitične študije (Hudson in Vore, 1995: 217).

Brecher³¹ je raziskovalni pristop zakoncev Sprout izpopolnil in izoblikoval svoj model zunanjepolitičnega delovanja, t.i. Brecherjev model. V prvi vrsti je to model, ki jasno razločuje med psihološkim in operacionalnim okoljem ter natančno ilustrira, kako prvi vpliva na slednjega. Model identificira znotraj psihološkega okolja še dva dodatna ključna dejavnika: vedenjske prizme in predstave političnih elit. Vedenjska prizma vključuje psihološke preddispozicije odločevalcev, ki so sestavljene iz družbenih dejavnikov (tradicija, navade,

³¹ Michael Brecher: *The Foreign Policy System of Israel: Setting, Images, Process*. London: Oxford University Press, 1972, str. 4-10. V White in Clarke (1990: 93).

ideologija) in osebnostnih značilnosti (vrednote, stališča, želje). Brecher³² je prepričan, da omenjeni dejavniki močno vplivajo na končni izid zunanjepolitičnega odločanja, ker predstavljajo 'rešeto', skozi katero se filtrirajo percepcije operacionalnega okolja.

Brecherjev model se med drugim poslužuje tudi metode analize vsebin izjav odločevalcev, predvsem zato, da bi poudaril pomen osebnostnih značilnosti kot so potreba po moči, potreba po kognitivni kompleksnosti,³³ zaupljivosti ali nezaupljivosti do drugih, potreba po pripadnosti, po prepričanju o nadzoru nad dogodki in po nacionalizmu. Pokazalo se je, da čim večja je potreba po moči, ki jo izraža neki odločevalec, tem večja bo težnja po napadalnosti njegove vlade; čim bolj je odločevalec kognitivno kompleksen, tem večja bo težnja po sodelovanju njegove vlade (Russett in Starr, 1996: 401).

Japonska politologinja Itō je pred leti uporabila Brecherjev model na primeru japonske zunanje politike 1990-ih let in uspešno analizirala, kako specifično zaznavanje tuje države v japonskem zunanjepolitičnem vrhu vpliva na izvajanje japonske zunanje politike. Ugotovila je, da japonske politične elite nimajo pretirano pozitivnega mnenja o Republiki Koreji, kar pogosto povzroča zanemarjanje različnih zahtev južnokorejskih oblasti, četudi bi to lahko pripomoglo k boljšim medsosedskim odnosom in uresničevanju nekaterih dolgoročnih nacionalnih interesov obeh držav (Itō, 1998:10).

Drugi avtorji (White in Clarke, 1990) so svoje raziskovalne napore usmerili bolj v psihološko okolje. Tako je nastal humanistični pristop³⁴ k analizi zunanje politike, ki poudarja pomen posameznika in njegovih razumskih predispozicij za oblikovanje in vodenje zunanje politike. Osrednje predpostavke te usmeritve so naslednje. Prvič, zunanjo politiko ustvarjajo in izvajajo ljudje. Drugič, posamezniki lahko vplivajo na zunanjepolitični proces dane države. Predsedniki, državni sekretarji, ministrski predsedniki, zunanji ministri, revolucionarni voditelji in diktatorji lahko močno vplivajo na zunanjepolitični proces svoje države in drugih držav. Tretjič, če zunanjo politiko ustvarjajo ljudje in če posamezniki lahko pri tem izvajajo

³² Michael Brecher: *The Foreign Policy System of Israel: Setting, Images, Process*. London: Oxford University Press, 1972, str. 16. V White in Clarke (1990: 93).

³³ Pojem označuje sposobnost odločevalca, da gleda na problemska vprašanja z različnih perspektiv in ne samo na podlagi dihotomne delitve na črno-belo (Russett in Starr, 1996: 401).

³⁴ Humanizem je tukaj mišljen kot znanstveni pristop, ki poudarja pomen človeka (posameznika) in njegovega idejnega sveta za sleherni družbeni odnos (White in Clarke, 1990: 23).

določen vpliv, potem si zamislimo pomen tega, kako ti posamezniki vidijo svet. Človekove osebnostne značilnosti so sestavljene iz vrednot, stališč, osebnosti, političnega sloga, intelekta in preteklih izkušenj. Skupaj delujejo in ustvarjajo posameznikov sklop predstav o svetu, to pa pomembno vpliva na njegovo vedenje (Russett in Starr, 1996: 383-384).

Eden izmed prvih poskusov sistematične študije vloge posameznika v procesu nastajanja zunanje politike je raziskovalno delo Georga.³⁵ Prvi je razvil koncept 'operacionalnih kod', s katerim razlaga, kako prepričanja, izražena skozi vrednostni sistem posameznega zunanjepolitičnega odločevalca, vplivajo na izvajanje zunanje politike. Kasneje je omenjeni koncept dopolnil in razvil posebno deskriptivno metodo, s katero je uspešno ugotavljal vrednostne sisteme posameznih državnikov.

Axelrod³⁶ je po drugi strani razvil metodo kognitivnega vzorčenja, kjer skuša induktivno odkriti model odločevalčevega spoznavnega sistema. Z beleženjem naključnih izjav se oblikuje grafikon poteka, ki v grobem oriše posameznikov tok razmišljanja. Ena izmed učinkovitih tehnik kognitivnega vzorčenja je tudi vrednostna analiza nuklearnih stavkov. To je sistematična študija izjav posameznika, ki oblikuje sklepe na osnovi vrednostnih povezav med besedami na izbranem korpusu besedil. Hermannova³⁷ je raziskovalne rezultate prej omenjenih avtorjev še nekoliko dopolnila in podrobneje proučila načine, kako posameznikova stališča, motivi in odločevalski stil vplivajo na delovanje države v mednarodni areni. Med drugim je izdelala tudi shemo za predvidevanje vedenja posameznih odločevalcev na osnovi njihovih osebnostnih karakteristik.

Nekateri avtorji, kot sta npr. White in Clarke (1990: 145), so svojo raziskovalno radovednost usmerjali izključno v proučevanje posameznikovih predstav. Zanimalo jih je, kako politične elite zaznavajo mednarodno okolje, kakšne predstave imajo o drugih državah in kako to vpliva na njihovo vedenje. Ljudje pač vidimo tisto kar pričakujemo ali želimo videti, t.j. smo selektivno pozorni in zato pogostokrat na specifične dražljaje odreagiramo nezavedno. Na

³⁵ Alexander George: *The Operational Code: A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-making*. Washington, DC.: U.S. Institute for Peace, 1969. V White in Clarke (1990: 141).

³⁶ Robert Axelrod: *Structure of Decision*. Princeton: Princeton University Press, 1976. V White in Clarke (1990: 140-143).

³⁷ Margaret Hermann: *Leader Personality and Foreign Policy Behaviour*. New York: Sage-Halsted, 1974. V Hudson in Vore (1990: 218).

primer predstava, ki jo imamo o nekem objektu, zacementira naš odnos do njega in v večji meri določa način delovanja in odzivanja na impulze, ki od tega objekta prihajajo. Poleg tega je treba poudariti, da podobe izvirajo iz številnih virov, med katerimi je izkustvo oziroma izkustveno sklepanje na osnovi analognih dogodkov iz preteklosti še posebej pomembno. Predvsem pa je to eden izmed glavnih razlogov pogostnosti napačnih percepcij, ki dalje vodijo napačno delovanje (*ibid.*).

V strogem pomenu je predstava vedno izkrivljena realnost oziroma njena poenostavljena ocena. Njena glavna funkcija je torej prirejanje stvarnosti, tako da ta postane kar se le da razumljiva in enostavna. Sicer pa sploh ni nujno, da do napačnih percepcij pride, so pa v zunanji politiki pogoste, kar je predvsem posledica kompleksnosti in nepredvidljivosti mednarodnega okolja. Težave se pojavljajo predvsem pri medkulturnem komuniciranju in jezikovnih pregradah, kjer nacionalna samopodoba črpa substanco predvsem iz predstav o tujcih, ki so pogosto stereotipne in negativno predznačene (White in Clarke, 1990: 152).

Jervis³⁸ sodi med vodilne znanstvenike na področju analize zunanje politike, ki so intenzivno proučevali vpliv posameznikovih spoznavnih mehanizmov in njegovih predstav na zunanjepolitične procese odločanja. Njegova odlika je predvsem v tem, da je strnil dognanja moderne kognitivne psihologije in jih kasneje uspešno apliciral na diplomatsko zgodovino. V svojem obsežnem delu je razvil številne predpostavke, ki danes tvorijo temelje slehernemu proučevanju spoznavnih procesov in predstav v zunanji politiki in različnim psihološkim pristopom k mednarodnim odnosom nasploh (Snyder, 1977: 310-315).

Osnovni zaključki Jervisovih raziskav so naslednji:³⁹

1. predstave imajo večji vpliv na posameznikovo odločanje tedaj, ko so informacije skope ali dvoumne;
2. nove informacije posameznik vedno interpretira v skladu s trenutnim zanimanjem in ker pošiljatelj pogosto verjame, da prejemnika zanimajo enaka vprašanja, velikokrat pride do nesporazumov;

³⁸ Robert Jervis: *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1976. V Snyder (1977: 310-315).

³⁹ Robert Jervis: *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press, 1976. V Snyder (1977: 291).

3. želje in pričakovanja so osrčje sleherne predstave in vidno vplivajo na interpretacijo novih informacij; če pride do neskladja med željami in pričakovanji, slednja vedno prevladajo (želje vplivajo na predstave posredno preko pričakovanj);
4. pri razlaganju in interpretaciji tekočih dogajanj se odločevalci poslužujejo zgodovinskih analogij, predvsem tistih, ki so jih izkusili iz prve roke in ki so imele vidne posledice za njihovo državo. Glavni problem takšnih analogij je preveliko posploševanje in zanemarjanje razlik med sedanjim in preteklim stanjem, kar lahko vodi v zmotne odločitve;
5. vsaka nova informacija se interpretira tako, da je skladna z uveljavljeno predstavo oziroma sistemom prepričanj (t.i. kognitivna konsistentnost). Da bi se neskladje minimaliziralo, odločevalci uporabljajo taktike kot so:
 - ignorirajo novo informacijo,
 - iščejo prikrit pomen, ki bi bil skladen z obstoječo predstavo,
 - novo informacijo sprejmejo kot veljavno, vendar svojih predstav ne spremenijo,
 - spremenijo del predstave, ki je v neskladju z novo informacijo (proces diferenciacije in transcendence).

Na začetku tega poglavja sem predstavil razločevanje med operativnim in psihološkim okoljem, kot pomembno predpostavko psiho-okoljskih pristopov k proučevanju zunanje politike, ki sta jo razvila zakonca Sprout. Dejstvo je, da na vseh ravneh analize večje organizirane skupine vplivajo na delovanje posameznika ter obratno. Enako velja za vplive okolja, v katerega so skupine in posameznik vmeščeni. Posameznik, organizirane skupine in zunanje okolje so v nenehnih interakcijah. Na tem mestu se poraja vprašanje kaj je torej za analizo bolj pomembno? Z vidika znanstvene analize je dilema rešena tako, da se na določeno problemsko situacijo, posameznikovo psihološko dimenzijo in zunanje okolje gleda kot na nedeljivo organsko celoto. V tem pogledu pride do izraza temeljna logika psiho-okoljskih pristopov k proučevanju zunanje politike, ki pravi, da je treba vedno opazovati sovplivanje med elementi psihološkega okolja (predstave, stališča, stereotipi) in določenimi objektivnimi zunanji okoljskimi (npr. razpoložljivost z diplomatskimi sredstvi, stopnja gospodarske razvitosti, geografska lega države, notranjepolitična ureditev države, itd.). Problemska situacija, ki jo proučujemo, je vselej produkt obeh in nikoli ene same.

4.1. Psiho-okoljski pristopi k proučevanju mednarodnih konfliktov

Psiho-okoljski pristopi so se zagotovo najbolj uveljavili na področju teorij o mednarodnih konfliktih. Zakaj se človek v določenih situacijah obnaša agresivno? Zakaj države začene vojne? Vprašanja sta sicer povezani, vendar ne enaki. Prvo se nanaša na specifično psihološko stanje posameznika, drugo pa na procese odločanja v vladajočih političnih strukturah. Dollard in sodelavci⁴⁰ so skušali omenjeno vez pojasniti s t.i. teorijo frustracij in agresivnosti. Izhajali so iz zelo rudimentarne predpostavke, da je agresivnost vedno posledica frustracije. Po njihovem mnenju sleherni pojav agresivnega vedenja vedno predpostavlja obstoj frustracije in obratno, obstoj frustracij vedno vodi v določeno obliko agresivnosti.⁴¹

Frustracija je definirana kot nezadovoljstvo, ki se pojavi, ko nas nekdo ali nekaj ovira pri zadovoljevanju potreb ali doseganju zastavljenih ciljev. Kadarkoli se pojavi oviranje vedenja, ki naj bi vodilo v potešitev potrebe ali želje, se mobilizirajo psihične napetosti, ki ob ponavljanju takšnega oviranja preidejo v destruktivno vedenje, t.j. nasilno odstranitev ovire.⁴² V kontekstu psiho-okoljskih pristopov sodi koncept frustracije v psihološko okolje, objektivna zunanja ovira pa v operativno (zunanje) okolje.

Dollard⁴³ je osredotočil svoje nadaljne raziskovalno delo predvsem na proučevanje vezi med grožnjo s kaznijo in verjetnostjo manifestacije agresivnega vedenja. Grožnja s kaznijo lahko preprečuje izbruh agresivnega vedenja, vendar hkrati povzroča tudi nov val frustracij, ki še dodatno krepi težnjo po neposrednem ali posrednem napadu na objektivno zunanjo oviro. V določenih primerih se lahko zgodi premestitev agresivnosti na drug objekt, ki s frustracijo nima nobene neposredne vezi. Ob koncu Dollard⁴⁴ še domneva, da je vsak akt agresije katarzičen, t.j. sprostitev agresivne energije in psihičnih napetosti, ki se kopičijo zaradi frustracij.

⁴⁰ John Dollard *et al.*: Frustration and Aggression. New Haven: Yale University Press, 1939. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 282).

⁴¹ *ibid.*

⁴² *ibid.*

⁴³ *ibid.*

⁴⁴ John Dollard *et al.*: Frustration and Aggression. New Haven: Yale University Press, 1939. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 283).

Dollard⁴⁵ je svojo teorijo apliciral, tudi na sfero mednarodnih odnosov, ne da bi ob tem izrazil kakršenkoli pomislek glede veljavnosti takšnega transferja in brez kakršnegakoli dokaza ali argumenta, da je tak transfer sploh mogoč. Na tem mestu se poraja vprašanje, ali je psihološki koncept frustracije, ki sodi na individualno raven analize, sploh smiselno aplicirati na raven meddržavnih odnosov? Kljub temu, da so bile hipoteze o povezavah med frustracijami in agresivnostjo na individualni ravni analize eksperimentalno dokazane, je to bistveno težje dokazati na področju zunanje-političnih odnosov. Namreč zakonitosti delovanja držav in posameznika so povsem drugačne, zato ima tudi fenomen skupinske frustracije drugačne lastnosti. Na ravni države se frustracijske situacije dojemajo počasneje; percepcije teh so manj uniformne in njihove interpretacije bolj raznolike kot pri posameznikih; počasnejše dojetanje frustracij omogoča večjo stopnjo prilagodljivosti na takšne dražljaje; oblike odzivanja na frustracije so raznolike in težje predvidljive; način in oblike odzivanja so kulturno pogojene in se med državami razlikujejo; obstaja široka plejada zunanjih dejavnikov (npr. mednarodno pravo, vera, navade, itd.), ki določajo formalne in neformalne načine odzivanja na frustracije.⁴⁶

Dollardova hipoteza na področju zunanje-političnih analiz ni bila nikoli empirično dokazana. Mehanizmi, kako se posameznikove psihične napetosti prenašajo v konkretne zunanje-politične odločitve, ki vodijo v zaostrovanje mednarodnih konfliktov in vojne, še niso bilo zadovoljivo definirani, sploh pa ne eksperimentalno dokazani. Vsaj v taki obliki ne, ki bi bila sprejemljiva za politologe (Dougherty in Pfaltzgraff, 1990: 287). Kljub temu pa posameznikove frustracije tvorijo pomemben del matrice, ki povzroča izbruh mednarodnih konfliktov. Bandura⁴⁷ npr. pravi, da so frustracije kljub nepotrjenosti Dollardove hipoteze, pomemben predpogoj vsaj za pojav določenih oblik kolektivne agresivnosti.

Koncepta predstav in stališč sta bila v primerjavi s konceptom frustracij bolj uspešna pri razlaganju dinamike mednarodnih konfliktov. Cantril⁴⁸ je bil med prvimi, ki so se spraševali, kako človek oblikuje stališča o svetu in kako ta vplivajo na nastanek mednarodnih konfliktov.

⁴⁵ John Dollard *et al.*: Frustration and Aggression. New Haven: Yale University Press, 1939. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 284-285).

⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ Albert Bandura: Aggression: A Social Learning Analysis. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 1973, str. 3. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 287).

⁴⁸ Hadley Cantril: The Human Dimension: Experience in Policy Research. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1967, str. 16. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 290).

Po njegovem mnenju bi morala politična oblast aktivneje spoznavati, kaj si ljudje doma in v tujini želijo, česa se bojijo, v kaj verjamejo, itd. Razumevanje teh razpoloženj naj bi pripomoglo k lažjemu odkrivanju dejavnikov, ki spodbujajo mednarodno solidarnost po eni strani in agresivni nacionalizem na drugi. Cantril⁴⁹ je odkril, da so pripadniki enega naroda sovražno nastrojeni do pripadnikov drugega, ne zato, ker bi imeli bi ti imeli o njih negativne stereotipe.⁵⁰ Nasprotno, sovražno razpoloženje nastane zato, ker ti mislijo, da se pripadniki drugega naroda vmešavajo v njihove interese in doseganje njihovih ciljev. Ko takšno mišljenje ni utemeljeno, so lahko posledice tragične. V skladu z Dollardovo teorijo bi lahko rekli, da prihaja do miselnih frustracij, ki sprožajo psihične napetosti in medsebojna trenja, ki se v najhujšem scenariju lahko sprevržejo tudi v odprte konflikte.

Lasswell,⁵¹ ki je zagovarjal aplikacijo kvantitativnih metod na področju znanosti o mednarodnih odnosih, je bil za razliko od Cantrila prepričan, da je treba proučevati stališča in vedenjske vzorce vodilnih političnih elit in ne javnega mnenja. Spoznavne lastnosti političnih elit naj bi bile bolj pomembne zato, ker te sprejemajo za državo vse ključne odločitve, torej tudi vojne napovedi. Ob aplikaciji kvantitativnih metod bi bilo mogoče spremljati trende v spremembah njihovih stališč in napovedovanje možnih zunanjepolitičnih konfliktov, ki bi jih lahko s preventivnimi diplomatskimi ukrepi preprečili.

Boulding⁵² je Lasswellove hipoteze priredil in v svoji študiji uporabil koncept nacionalnih podob. Sklepal je, da podobe vplivajo na vedenje kompleksnih političnih organizacij, saj se na njihovi osnovi oblikujejo stališča, ki določajo, kakšen odnos bomo izoblikovali do določenega objekta. Nacionalne podobe so definirane, kot predstave o tem kakšen je določen narod v resnici. Od tod se je razvila teorija zrcalnih podob, ki pravi, da prebivalci dveh držav, ki sta vpeti v medsebojni konflikt, razvijeta fiksna in izkrivljena stališča, ki so si vsebinsko podobna. Namreč vsak vidi sebe kot dobrega, poštenega, pravičnega in miroljubljenega. Nasprotnik pa je na drugi strani vedno hudoben, krivičen, prepirljiv in škodoželen.

⁴⁹ Hadley Cantril: *The Human Dimension: Experience in Policy Research*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1967, str. 16. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 290).

⁵⁰ Stereotipi so neutemeljena in krivična stališča, ki jih zavzemamo na podlagi razširjenih in zakoreninjenih predstav (Musek, 1994: 34).

⁵¹ Harold Lasswell: *World Politics and Personality Insecurity*. New York: McGraw-Hill, 1935, str. 3, 207 in 237. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 290).

⁵² Kenneth Boulding: *The Image: Knowledge of Life and Society*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1956. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 292).

Teorija zrcalnih podob je bila široko uporabljena v času hladne vojne, predvsem v 1960-ih letih. Njena uporabnost je izhajala iz prepričanja, da so ideološke konfrontacije relacijski proces. Torej, če imata nasprotnika enake predstave o sebi in drugem, bo vsaka sprememba v percepciji drugega povzročila enako spremembo tudi pri nasprotniku. V primeru, da ena stran popusti v obliki prijateljskih gest ali drugih koncesij, bi to dokončno razbilo začarani krog stopnjevanja napetosti in odnosi bi se otoplili. Kritiki takšnega gledanja⁵³ navajajo zmotnost predpostavke, da so podobe med državami v sporu enake. Kasnejše študije⁵⁴ kažejo, da so te kvečjemu podobne, nikoli pa identične.

4.2. Vloga posameznikovih stališč v zunanji politiki

Na teoretično-metodološki ravni se v diplomskem delu sprašujem, kakšna je povezava med tem, kar si zunanjepolitični odločevalci mislijo o svetu in dogajanjem v njem, ter tem, kaj počnejo in kako se vedejo v odnosu do tega istega sveta. Uletova (1992: 92) meni, da nam pri tem lahko pomaga koncept stališč, ki da vplivajo na naše vedenje in ravnanje v zunanjem svetu, ob tem da morajo do sprememb stališč najprej privedi spremembe v zunanjem svetu.

Znotraj konteksta zunanjepolitičnih analiz lahko torej sklepam, da so zunanje spremembe, kot je npr. razpad bipolarizma, radikalni zasuk javnega mnenja v odnosu do zunanjepolitičnega dogajanja, gospodarska recesija, ipd. relevantni dejavniki, ki med drugim vplivajo tudi na spremembo stališč ključnih odločevalcev v zunanji politiki, kar posledično vpliva tudi na spremembo v zunanjepolitičnem ravnanju države. Čeprav gre tukaj za grobo poenostavitev izredno kompleksnega zunanjepolitičnega okolja, po mojem mnenju velja prisluhniti temu pristopu, saj za razliko od klasičnih pristopov (npr. realističnega ali liberalističnega) ponuja drugačno perspektivo razmišljanju o mednarodnih odnosih. Koncept stališč si namreč prisvajajo mnoge znanstvene discipline, vendar je ta zagotovo nastal najprej v psihologiji oziroma natančneje v socialni psihologiji. Stališča so že od samega začetka eden izmed ključnih konstruktov socialne psihologije, tako da jih mnogi avtorji (Zvonarević, 1981: 245) celo označujejo kot njen osrednji predmet proučevanja.

⁵³ Ralph White: *Images in Context of International Conflict*, 1976. V V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 292).

⁵⁴ Robert Jervis: *The Logic of Images in International Relations*. Princeton: Princeton University Press, 1970. V Dougherty in Pfaltzgraff (1990: 293).

George⁵⁵ je bil med prvimi, ki so uspešno aplicirali različne psihološke in socialnopsihološke pristope k analizi zunanje politike. Svoje raziskovanje je osredotočil predvsem na to, kako prepričanja posameznih zunanjepolitičnih odločevalcev vplivajo na oblikovanje zunanje politike. Na področju raziskovanja stališč zunanjepolitičnih odločevalcev pa se je prva uveljavila Hermannova,⁵⁶ ki je raziskovala povezave med določenimi odločevalskimi stili, stališči in motivi za specifično zunanjepolitično vedenje.

Zakaj so stališča tako zanimiv koncept za mnoge znanstvene discipline? V prvi vrsti je to teoretični koncept, ki omogoča učinkovito povezovanje notranjih (razumskih) in zunanjih (fizičnih, socialnih) vidikov človekovega vedenja. Ule (1992: 114) pravi, da je stabilnost stališč pomemben dejavnik, ki vpliva na stabilnost človeškega vedenja, saj vsaka sprememba stališč nujno vodi do sprememb tega vedenja. Zaradi tesne povezave med vedenjem in stališči so slednja ključnega pomena za izoblikovanje predstav o nas samih in o drugih, kar pa še dodatno vpliva na naše vedenje. Stališča so relativno lahko izmerljiva, veliko lažje kot pa motivi, predstave ali percepcije. Pri zapletenih psiholoških kategorijah kot so denimo predstave je izredno težko operacionalizirati spremenljivke za njihovo opazovanje. Bolj je objekt abstrakten, težje ga izmerimo. Stališča, po drugi strani, lahko pretvorimo na posamezne trditve ali skupino trditev, kar nam omogoča njihovo medsebojno primerjanje in merjenje. Z oblikovanjem različnih stališčnih lestvic lahko celo izmerimo njihovo intenzivnost (Musek, 1994: 33-34). Stališča so pod izrednim vplivom (socialnega) okolja, nobena druga kategorija ni v tolikšni meri odvisna od zunanjih dejavnikov. Velja pa tudi obratno, torej, da stališča v enaki meri vplivajo na okolje. Vzajemnost vplivanja med stališči in okoljem je svojstvena karakteristika stališč in ravno zato je njihovo proučevanje toliko bolj zanimivo za pričujočo nalogo, saj nam daje na razpolago teoretično kredibilen terminološki aparat za proučevanje zveze med posameznim zunanjepolitičnim odločevalcem in zunanjo politiko kot eno izmed oblik človeškega delovanja.

Zgoraj navedeni razlogi se zdijo dovolj prepričljivi za uporabo stališč kot primerenega okvira za proučevanje zunanje politike. Podobno kot so Walker in sodelavci (1987: 5) aplicirali

⁵⁵ Alexander George: *The Operational Code: A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-making*. Washington, DC.: U.S. Institute for Peace, 1969. V White in Clarke (1990: 218).

⁵⁶ Margaret Hermann: *Leader Personality and Foreign Policy Behaviour*. New York: Sage-Halsted, 1974. V Hudson in Vore (1990: 218).

sociološko kategorijo družbenih vlog na mednarodno politiko, lahko apliciramo psihološki koncept stališč na analizo zunanje politike. Kot bomo videli v nadaljevanju besedila, nam koncept stališč nudi učinkovito razlago odnosa med kognitivno dimenzijo ključnih zunanjepolitičnih odločevalcev (predsednikov vlad, zunanjih ministrov, predsednikov držav, ipd.) in vrsto zunanje politike, ki jo država vodi. Tako so npr. razlike v stališčih pomemben generator mednarodnih napetosti in konfliktov, kar so dokazale že predhodne raziskave (Druckman in Broome, 1991: 571-575). Usklajevanje stališč, najsi bo to na 'papirju' ali v 'glavah' ljudi, predstavlja enega izmed pomembnejših pristopov k reševanju mednarodnih sporov.

Posebno uporaben je ta pojem za pojasnjevanje in predvidevanje človekovega obnašanja v zvezi z družbeno pomembnimi pojavi in vprašanji. Dejstvo, da nobena druga osebnostna lastnost človeka ni toliko pod vplivom socialnih dejavnikov in nobena druga kategorija ne vpliva v tolikšni meri na to socialno okolje kot stališča, jim še dodatno zvišuje znanstveno raziskovalno vrednost.

4. 2. 1. Značilnosti stališč

Pri proučevanju stališč je teoretični interes izredno velik. Razveja se v različne smeri: kaj so osnovne značilnosti stališč, kako se formirajo in pod kakšnimi pogoji se spreminjajo, kateri dejavniki naredijo stališča tako odporna na spremembe, kako ta vplivajo na vedenje, ipd. Stališča so izredno priročna in razmeroma lahko merljiva kategorija, tako da je njihova uporabnost cenjena na mnogih drugih področjih (npr. marketing, volitve) (Ule 1997: 116).

V diplomskem delu bom uporabil definicijo stališč kot jo navaja Arul (2000: 4), ki pravi, da so stališča pozitivno ali negativno vrednotenje ljudi, objektov, dogodkov, dejavnosti oziroma vsega, kar nas obdaja, je čustveno obarvano in usmerja naše delovanje v odnosu do vseh prej naštetih entitet. Predvsem poudarek, da stališča vključujejo vrednostno sodbo, da je odnos do objekta stališč pozitiven ali negativen, predstavlja vez z raziskovalno metodologijo, ki sem jo izbral v tem delu. Namreč aplikacija analize vrednostno določenih trditev sloni ravno na konceptu ocenjevanja besednih povezav na osi pozitivno - negativno.

Zvonarević (1981: 246) pravi, da med številnimi definicijami stališč pravzaprav ni večjih razlik, saj vse izpostavljajo tendence, ki usmerjajo naše reagiranje v odnosu na zunanje okolje. Pogosto pa se izpostavljajo tudi tendence reagiranja v odnosu s samim seboj. Uletova (1997: 116) pravi, da različne definicije stališč izpostavljajo predvsem naslednje značilnosti pojma:

- dispozicijski karakter stališč: stališča so trajna duševna pripravljenost za določen način reagiranja;
- pridobljenost stališč: stališča pridobivamo skozi celo naše življenje;
- delovanje na obnašanje: stališča usmerjajo človekovo obnašanje in vplivajo na doslednost oziroma konsistentnost njegovega obnašanja;
- kompleksnost stališč: stališča so integracija treh osnovnih duševnih funkcij - kognitivne, emotivne in aktivnostne.

Kognitivna ali spoznavna komponenta stališč zajema vsa miselna prepričanja, vrednotenja, znanja in izkušnje v zvezi z objektom o katerem oblikujemo stališče. Čustvena (emotivna) komponenta zajema predvsem čustveni odnos do objekta, ki je lahko pozitivno ali negativno. Simpatije, sovraštvo, privlačnost, zanimanje so primer čustev, ki jih lahko vzbuja določen dogodek, oseba, predmet, itd. Spoznavna in čustvena komponenta sta običajno usklajeni med seboj. Če pride do razlik med njima, to skoraj nujno vodi do spremembe stališča, bodisi z dodajanjem novih informacij, bodisi z apelom na emocije (Musek, 1994: 34). Akcijska (konotativna ali dinamična) komponenta zajema pripravljenost, da ravnamo na določen način glede na objekt stališč, ko npr. podpremo tiste objekte ali situacije, do katerih imamo pozitivna stališča oziroma preprečimo tiste pojave ali situacije, do katerih imamo negativna stališča. Poudarek je bolj na pripravljenosti za delovanje in ne toliko na dejavnosti sami (Musek, 1994: 33; Ule, 1992: 94-95).⁵⁷

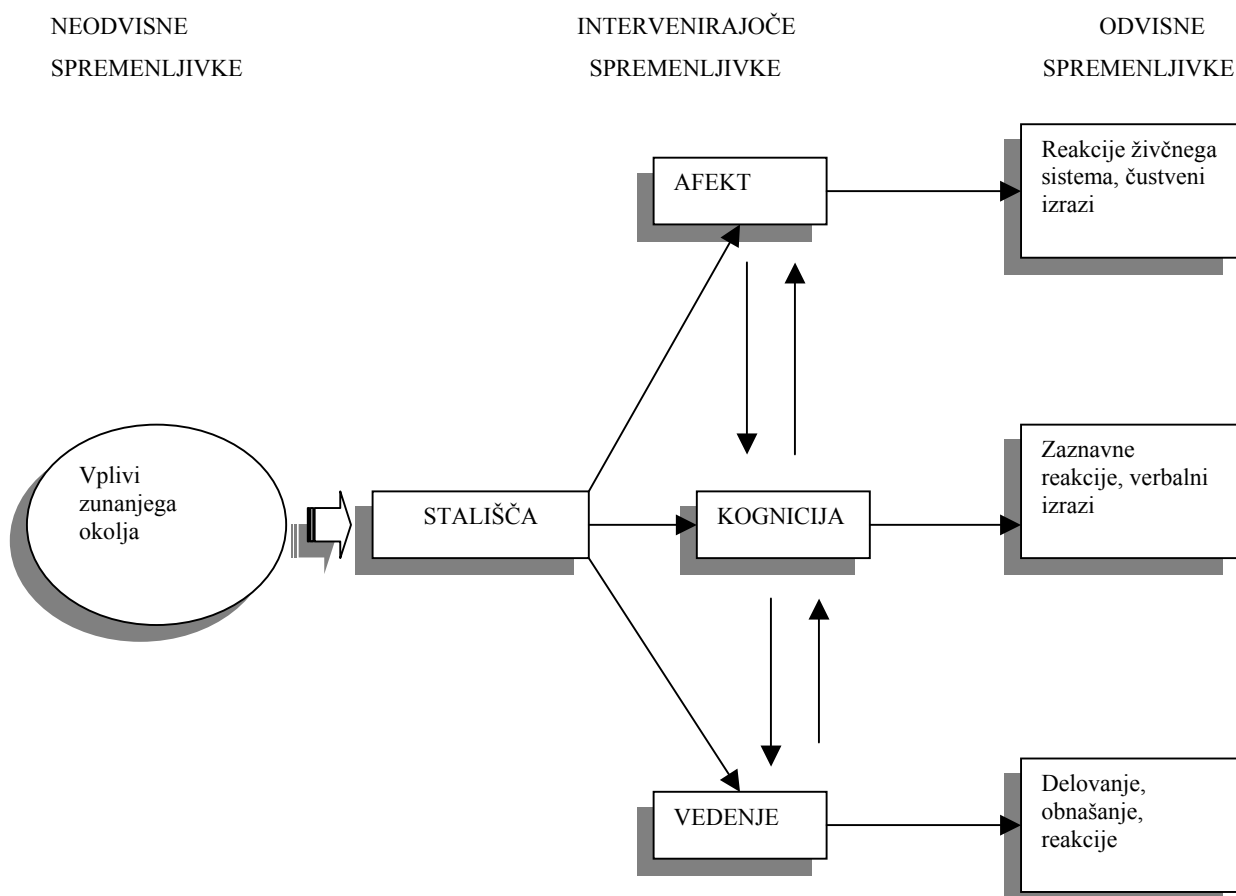
Seveda so stališča do istih objektov pri različnih ljudeh različna. Rasist ima do pripadnikov drugih ras povsem nasprotna stališča, kot zagovornik rasne in nacionalne enakopravnosti. Danes poznamo številna mednarodna vprašanja, do katerih imajo državniki in diplomati zelo

⁵⁷ Vzemimo npr. stališče predsednika vlade do narodnostnih manjšin: v tem stališču so zajeta predsednikova prepričanja o enakopravnosti in zgodovinskem dostojanstvu manjšin in pozitivno ali negativno vrednotenje manjšin (kognitivna in vrednostna komponenta), njegova prijateljska ali pa nenaklonjena čustva do pripadnikov manjšin (čustvena komponenta) in pripravljenost zagovarjati zahteve manjšin in se boriti za njihove pravice ali pa delovati proti njim (aktivnostna komponenta).

različna stališča, npr. stališče glede statusa Mednarodnega kazenskega sodišča (ICC - *International Criminal Court*), pravica do samoodločbe narodov, širitev članstva mednarodnih institucij kot je Evropska Unija, ali pa spoštovanje okoljevarstvenih mednarodnih pogodb.

Pogosto se pojmi stališč, predstav in mnenj med seboj nekritično zamenjujejo. Na prvi pogled med njimi ni večjih razlik, vendar to ni res. Uletova (1997: 118) pravi, da se pojem stališč pogosto napačno zamenjuje s pojmom prepričanj, ki sta sicer sorodna pojma, vendar pa ne enaka. Bistvena razlika med prepričanji in stališči je, da so prepričanja zasnovana samo na intelektualni komponenti (dispoziciji), stališča pa na intelektualni, emocionalni in aktivnostni komponenti. Prepričanja so lahko zasnovana na predpostavki, da obstajajo določene argumentacije zanje, pa čeprav niso nujno logične. V tem primeru govorimo o verovanju ali celo praznoverju. Kot ilustracijo naj navedem naslednje razlikovanje: če verjamemo, da je mednarodna ureditev anarhična, je to zgolj prepričanje; če temu dodamo vrednostno sodbo, da je to dobro oziroma slabo ter akcijsko komponento, kako se bomo v odnosu do tega obnašali, potem dobimo stališče.

SLIKA 1: Dopolnjen model stališč (Ule, 1997: 117)

Drug pojem, ki je soroden stališčem, so mnenja. Zvonarević (1989: 247) pravi, da so mnenja posameznikova izjava o njegovem stališču, torej gre tu za verbalizacijo stališč v procesih komuniciranja z okoljem. Skratka, mnenja so bolj razlage in pojasnjevanje posameznikovih stališč, kot pa njegove stvarne tendence za delovanje.

Thurston⁵⁸ je prepričan, da je razlikovanje med stališči in mnenji ena izmed temeljnih metodoloških predpostavk za učinkovito merjenje stališč. Koncept stališč vključuje vsa posameznikova nagnjenja, čustva, predsodke, stereotipe in prepričanja o določenem objektu. Npr. posameznikovo stališče do pacifizma vključuje vse, kar on čuti in misli glede te tematike in je nemogoče, da bi to lahko neposredno in točno izmerili. Po drugi strani so mnenja definirana kot verbalni izraz posameznega stališča in predstavljajo eno izmed manifestnih oblik človekovega vedenja, ki ga lahko merimo. Verbalno izražena mnenja torej omogočajo sklepanje glede obstoja ali neobstoja določenih stališč ter o njihovih lastnostih (npr. intenzivnost, usmeritev, centralnost). To pa je tudi osrednje izhodišče Thurstonovega metodološkega aparata za implicitno merjenje stališč.⁵⁹

Kot bomo videli v petem poglavju, Thurstonovo razmišljanje med drugim opravičuje uporabo analize vrednostno določenih trditvev za merjenje stališč, ki je temeljna metoda pričujočega dela. Thurston je posamezna stališča meril preko parafraziranja posameznih mnenj na trditve. Te je kasneje sortiral in razporedil na linearno lestvico v skladu z jakostjo stališča, ki ga predstavljajo.

4. 2. 2. Funkcija stališč

Prvi socialni psihologi so bili prepričani, da ljudje sprejemajo stališča zato, ker pomagajo zadovoljevati njihove potrebe. Nezaposleni ponavadi volijo tiste kandidate in sprejemajo stališča tistih strank, ki obljublajo delo in rešitev socialnih problemov (Ule, 1992: 97). Podobno lahko rečemo za zunanjepolitične odločevalce, ki si bodo prizadevali za tesnejše

⁵⁸ Lile Thurston: Attitudes Can Be Measured. New York: Jon Wiley and Sons. Inc., 1928, str. 14-25. V Summers (1970: 130).

⁵⁹ Lile Thurston: Attitudes Can Be Measured. New York: Jon Wiley and Sons. Inc., 1928, str. 14-25. V Summers (1970: 137).

odnose s tistimi državami, ki jim bodo zagotavljale večjo varnost, dostop do svojih trgov, podporo v mednarodni skupnosti. Do takšnih držav imajo zunanjepolitični odločevalci v glavnem pozitivna stališča (White in Clarke, 1990: 87).

Stališča so pomembna, ker v prvi vrsti vplivajo na mentalno pripravljenost za določen način delovanja in zato vplivajo na to, kako zaznavamo in doživljamo določene situacije in objekte. Stališča usmerjajo našo pozornost, torej delujejo na selektivnost percepcij. Vplivajo na to, da v množici vtisov in dražljajev izberemo in vidimo le tisto, kar je skladno z našimi stališči. Nekatera stališča imajo celo obrambno funkcijo in nas varujejo pred objektivnim svetom oziroma 'realnostjo življenja' in tako prispevajo k ohranitvi integritete in nedotakljivosti naše osebnosti oz. naše samopodobe. Znana je Holstijeva študija ameriškega državnega sekretarja Dullesa⁶⁰ med leti 1953 in 1959, kjer je dokazoval, kako je ta s svojimi negativnimi stališči do SZ izkrivljal lastno dožemanje nekaterih takratnih dogodkov v SZ, kar je navsezadnje vplivalo na ameriško politiko do te države.

Stališča so tudi pomembno sredstvo za izražanje posameznikovih vrednot oziroma omogočajo posredovanje centralnih vrednostnih predstav ali pomembnih komponent njihovih predstav. Če predsednik vlade zagovarja mirno reševanje mednarodnih sporov, potem povsem vrednostno gledano verjetno stoji v ozadju njegovo negativno stališče do vojne. Toda v tem kontekstu predsednik vlade izraža ne samo svoje vrednote, ampak tudi vrednote države, ki jo v mednarodni skupnosti zastopa (Musek, 1994: 35).

Kot zadnja vendar ne nepomembna, je t.i. kognitivna funkcija stališč, saj nam ta vselej pomagajo organizirati in strukturirati predstave o svetu, ki nas obkroža. Te predstave nam pomagajo klasificirati nove informacije in izkušnje tako, da nas že vnaprej oskrbijo z ocenjevalnim aparatom. S tem nam pomagajo poenostaviti in bolje razumeti kompleksnost sveta v katerem živimo (Ule, 1997: 118).

⁶⁰ Ole Holsti: The Belief System and National Images: A Case Study. *Journal of Conflict Resolution* 6 (1962), 244-252. V Russett in Starr (1996: 404).

4. 2. 3. Oblikovanje stališč

Stališča so socialno pridobljene strukture osebnosti in jih oblikujemo in spreminjamo skozi celo življenje. So pomemben rezultat socializacije človeka, saj jih sprejemamo in formiramo skupaj z osvajanjem socialnega znanja, izkušenj, norm iz okolja (Ule, 1997: 121). Stališča so dokaj stabilni kompleksi kognitivnih, emotivnih, motivacijskih in vedenjskih dispozicij. Zato je sprememba takšnega kompleksa praviloma povezana s spremembo v dejanskem obnašanju posameznika ali spremenjenimi pričakovanji o njegovem obnašanju, najsi bo to v okolju ali znotraj posamezne referenčne skupine (Ule, 1997: 121). Japonski premier Junichiro Koizumi (小泉純一郎) je imel kot poslanec japonskega parlamenta zelo jasno stališče do ponovne oživitve japonskega gospodarstva. Zagovarjal je takojšnjo gospodarsko prestrukturiranje in likvidacijo velikega števila nesolventnih bank, ki so eno izmed večjih 'brezen' japonskega proračuna.⁶¹ Omenjeno stališče je z njegovim prevzemom japonske vlade v aprilu 2001 povsem razvodenelo. Japonsko gospodarstvo po poldrugem letu ni oživel, celo nasprotno, situacija je iz meseca v mesec slabša (Mikuni, 1998: 10). In zakaj je do razvodenitve stališč sploh prišlo? Ko je Junichiro Koizumi postal japonski predsednik vlade (in predsednik Liberalno-demokratske stranke Japonske, LDSJ) se je s tem spremenilo okolje njegovega delovanja in s tem deloma tudi njegovo vedenje. Funkcija predsednika vlade terja povsem drugačne odgovornosti kot pa funkcija poslanca v parlamentu. Prav tako so se spremenila pričakovanja o njegovem obnašanju (od predsednika vlade se pričakuje, da bo deloval na več področjih in ne samo na gospodarskem). Posledično se se spremenila nekatera njegova osnovna stališča kljub temu, da retorika ostaja nespremenjena.

Oblikovanje stališč je socialna kategorija, zato vsi dejavniki, ki vplivajo na družbeno oblikovanje človeka, vplivajo tudi na oblikovanje stališč. Po mnenju Uletove (1992: 105) so za oblikovanje ustreznih stališč najpomembnejši naslednji dejavniki:

- skupinska pripadnost, predvsem vpliv primarnih in referenčnih skupin,
- informacije in znanja, kjer se izpostavlja pomen množičnih komunikacijskih sredstev kot izvorov informacij,

⁶¹ Japonske oblasti rešujejo problem nesolventnih bank (zasebnih in državnih) tako, da z lastnim zadolževanjem sanirajo njihove izgube. Te so se nakopičile na začetku 1990-ih let, ko je japonsko gospodarstvo zašlo v t.i. desetletno recesijo (Mikuni, 1998: 27-34).

- osebnostne lastnosti in značilnosti, predvsem izkušnje, trenutne potrebe in motivacija posameznika.

Skupine, ki jim posameznik pripada, imajo zelo pomembno vlogo v procesih oblikovanja stališč. Svoj vpliv uveljavljajo predvsem s poudarjanjem skupnega vrednostnega sistema skupine; z dajanjem socialne podpore tistim posameznikom v skupini, ki delujejo v skladu s skupnim vrednostnim sistemom in sankcioniranjem tistih posameznikov, ki ne delujejo v skladu s skupnim vrednostnim sistemom (včasih se mora posameznik odločati med lastnimi stališči in članstvom v skupini); z izborom in cenzuro informacij, ki niso v skladu z vrednotnim sistemom skupine (filtracija informacij) (Ule, 1997: 122-123).

Informacije in znanja, ki jih ima posameznik, so druga kategorija, ki pomembno vpliva na formiranje njegovih stališč. Predvsem v tistih primerih, kjer ne moremo dobiti neposrednih izkušenj oziroma se ne moremo prepričati o dejanskem stanju dogodka ali objekta, se bomo oklenili t.i. stališč iz druge roke, torej iz sekundarnega vira. Množični mediji so primer takšnega vira informacij, ki izredno vpliva na formiranje in (pre)oblikovanje naših stališč (Ule, 1997: 126).

Za zunanjepolitične odločevalce je značilno, da imajo preko razvejenih diplomatskih mrež neposreden dostop do informacij. Kljub temu pa ni nujno, da so takšne informacije vedno iz 'prve roke'. Namreč komunikator, npr. veleposlanik ali drug poročevalec, lahko podaja svojo oceno ali poročilo s povzemanjem informacij lokalnih medijev, kar pa so že po definiciji sekundarne informacije.

Poleg stabilnega socialnega okolja so najpomembnejši izvor stabilnosti stališč osebne lastnosti in značilnosti posameznika. Vplivi neposrednih izkušenj npr. naj bi bili po mnenju Uletove (1992: 108) najenostavnejša oblika pridobivanja in spreminjanja stališč. Neposredne izkušnje posameznika z objekti stališč so praviloma povezane z množico interpretacij in pričakovanj, s katerimi lahko posameznik sam, kot tudi socialno okolje, spremljata vsako izkušnjo. Kot primer naj navedem psihobiografske analize Henrija Kissingerja, bivšega ameriškega državnega sekretarja, kjer so poskušali povezati njegove pretekle izkušnje z njegovo osebnostjo in slogom vodenja, ki sta vplivala na njegovo ravnanje na

zunanjepolitičnem prizorišču. Caldwell⁶² je npr. videl v Kissingerjevi travmi, ko se je svet njegovega otroštva sesul v nacistični Nemčiji, glavni vpliv na njegovo osebnost. 'Notranji kaos', ki je bil posledica tega, je spodbujal njegova prizadevanja za zunanji red oziroma njegova prizadevanje za 'močnega posameznika'. Nastane slika kolerika z neverjetno energijo in zagnanostjo, ki mu nikoli ne uspe pregnati svoje negotovosti ob kaosu, ki bi se lahko vsak čas utegnil ponoviti.

4. 2. 4. Spreminjanje stališč

Stališča so sicer razmeroma trajna in dosledna, vendar se pod vplivom določenih pogojev in okoliščin tudi spreminjajo. Ko je npr. neka država napadena, se lahko stališča njenih prebivalcev in njenega političnega vodstva do vojne in miru popolnoma spremenijo; določen odstotek ljudi, ki so imeli prej negativno stališče do vojskovanja, bo svoje stališče zagotovo spremenilo. Po zločinu, ki razburi javnost, bo določen odstotek ljudi, ki so prej nasprotovali ostri kaznovalni politiki, spremenilo svoje stališče do takšnega kaznovanja. To pa zato, ker se čustvena komponenta stališč spremeni (Musek, 1994: 35).

Stališča večkrat spremenimo pod vplivom izkušenj, zlasti če gre za čustveno pomembne in pretresljive izkušnje. Če se bo spremenila čustvena podlaga našega stališča, se bo verjetno spremenilo tudi stališče (Musek, 1994: 35). Če bi Kitajska napadla Japonsko, bi japonski ustavni pacifizem kaj hitro 'izpuhtel', ker bi se čustveni naboj stališč do vojne in oboroženega boja med japonskim ljudstvom drastično spremenil. Če pogledamo npr. zgodovino kitajsko-japonskih odnosov, ti niso bili vedno tako napeti in rivalski. Kitajska je bila več stoletij celo vzornica Japonski. Zaradi različnih dogodkov in zgodovinskih izkušenj (npr. kitajsko-japonska vojna leta 1894-95, japonski militarizem v 1930-ih, povojno japonsko zavezništvo z ZDA) je prišlo v odnosih med njima do pomembnih sprememb v stališčih, kar se končno odraža tudi v njunih problematičnih odnosih danes.⁶³

⁶² Dan Caldwell: Henry Kissinger: His Personality and Policies. Durham, N.C.: Duke University Press, 1983. V Russett in Starr (1996: 399).

⁶³ Predvsem problem priznanja japonske vojne krivde za storjene zločine v času druge svetovne vojne ostaja glavni 'madež' v japonskih diplomatskih odnosih z večino držav vzhodne Azije (Satō, 1996: 319).

Vsak posameznik ima mnogo stališč in nekatera so med seboj povezana. Ljudje težimo k temu, da bi takšna stališča uravnovesili ali uskladili med seboj. Nekateri menijo, da je to zaradi tega, ker na splošno težko prenašamo stanje tako imenovane kognitivne neskladnosti⁶⁴ (spoznavne oz. stališčne disonance) in ga skušamo čim prej odpraviti. Stališča se spreminjajo tudi zaradi potrebe po njihovem usklajevanju. Zlasti pogosto prilagajamo stališča svojemu 'jaz', t.j. predstavi o samemu sebi. Sprejemali bomo npr. tista stališča, ki bodo uravnovešena z našo težnjo po samospoštovanju, s težnjo po pozitivnem ocenjevanju samega sebe. Holstijeva študija⁶⁵ o Eisenhowerjevem državnem sekretarju Dullesu, ki sem jo že prej omenil, je pokazala, da je Dulles reinterpreteriral skoraj vsako informacijo, ki je nasprotovala njegovi negativni nastrojenosti do SZ. Psihološke posledice priznanja, da bi SZ lahko bila dobra in prijazna, bi bile za Dullesa kot posameznika izredno nevarne, saj bi to ogrozilo njegov celoten sistem zunanjepolitičnih stališč (Russett in Starr, 1996: 405).

Stališča se lahko spreminjajo tako v intenziteti (od bolj k manj ekstremnim in obratno) kot tudi v smeri (od pozitivnih v negativne ali obratno). Raziskave kažejo, da se bolj ekstremna stališča težje spreminjajo, kot manj ekstremna. Bolj kompleksna stališča, ki so pri posamezniku povezana z večjim številom drugih stališč in usklajena z njimi, so tudi bolj odporna na spremembe. Če bi poskušali takšna stališča spremeniti, bi se lahko zgodilo ravno obratno. Njihova intenzivnost bi se namreč še bolj okrepila (Ule, 1997: 121).

4. 2. 5. Vpliv stališč na obnašanje

Raziskave so dokazale, da stališča vplivajo na delovanje posameznika ob podpori naslednjih dejavnikov: okoliščin oz. situacije, v katerih se stališča izražajo, značilnosti samih stališč, od osebnostnih lastnosti nosilca stališč in stopnje vpletenosti posameznika v vsebino stališč (Ule, 1997: 135).

⁶⁴ V primeru kognitivne neskladnosti govorimo o navzkrižju med stališči, namreč eno stališče nasprotuje drugemu oziroma temu, kar iz njega izhaja. Ob tem je treba poudariti, da gre za občutek neskladnosti in ne nujno za njihovo stvarno neskladnost (Ule, 1997: 147).

⁶⁵ Ole Holsti: The Belief System and National Images: A Case Study. *Journal of Conflict Resolution* 6 (1962), 244-252. V Russett in Starr (1996: 405).

V danih okoliščinah lahko nastopajo zelo različna stališča in nasprotno, ista stališča lahko posameznik izraža v različnih okoliščinah. Ker je naše vedenje odvisno od spremenljivih okoliščin, je težko natančno predvideti kako nanj vplivajo točno določena stališča. Uletova (1997: 136) navaja primer ameriške raziskave predsedniške kampanje leta 1984, kjer je bilo ugotovljeno, da osebe, ki hitreje oblikujejo mnenja o določenem objektu stališč, npr. o predsedniškem kandidatu, kažejo večjo skladnost med svojimi stališči in vedenjem kot pa osebe, ki svoja mnenja oblikujejo počasneje. Odločitve slednjih so namreč statistično značilno odstopale od njihovih deklariranih stališč. Tudi osebe, ki se v svojem obnašanju zanašajo predvsem na občutke, misli, stališča in manj na to, kaj od njih zahteva situacija, na splošno kažejo večje ujemanje med svojimi stališči in vedenjem, kot tiste osebe, ki se raje prilagajajo in so bolj pozorne na mnenja drugih kot na lastna stališča. Uletove (1997: 137) zaključuje in pravi, da samo pri osebah, ki se v različnih situacijah vedejo konsistentno, lahko pričakujemo skladnost stališč in vedenja. Pri osebah, ki od situacije do situacije vedenje prilagajajo, pa lahko pričakujemo nižjo stopnjo konsistentnosti stališč ter skladnosti med stališči in vedenjem.

V tem poglavju sem želel opravičiti teoretično kredibilnost svoje hipoteze, predvsem s predstavitvijo svojstvene znanstvenoraziskovalne tradicije na področju ugotavljanja posameznikove vloge in njegovega vpliva v zunanji politiki. Že od sredine 1950-ih strokovnjaki s področja zunanjepolitičnih analiz ugotavljajo in dokazujejo, da je človekov razumski svet eden izmed glavnih določiteljev in zamejevalcev zunanje politike ter da tega ne smemo zanemarjati.

Stališča so teoretično in empirično izredno dobro raziskan ter uveljavljen pojem, ki na področju zunanjepolitičnih analiz ponuja raziskovalcu ustrezno znanstveno perspektivo. Zunanjepolitični odločevalec je najprej individuum in šele nato pripadnik določene skupine in institucije. Kot tak goji stališča do različnih objektov v svetu, ki ga obdaja in se v skladu z njimi tudi vede. Stališča niso nespremenljiva kategorija, so podvržena zunanjim spremembam, tako v okolju kot v našem vedenju. Vplivajo na to, kako posameznik vidi svet in kako se v odnosu do njega obnaša. Stališča z zunanjepolitično konotacijo sodijo v kategorijo specifičnih stališč in so kot taka prisotna v specifičnem okolju, kar mednarodno okolje zagotovo je.

Spremembe tega okolja po letu 1990 so med državniki sprožile formulacije novih stališč oz. spremembo starih. Dokaz zato je dejstvo, da so se države 1990-ih začele obnašati drugače, kot so se v času hladne vojne.

5. Predstavitev metode analize vsebin in primer njene aplikacije na politične govore v japonskem jeziku

Preden se lotim analize in opišem dobljene rezultate, bi želel najprej na kratko predstaviti metodo analize vsebin oziroma metodo analize besedil, kot jo radi poimenujejo nekateri avtorji (npr. Splichal, 1972; Splichal in Bekeš, 1990). Kot znanstvena metoda je relativno mlada, saj je v uporabi šele nekaj desetletij. Uporabna je kot orodje za proučevanje sporočil in njihove vsebine v procesih sporočanja. Krippendorff (1980: 13-14) navaja prve empirične raziskave besedil že v 17. stoletju, ko je Rimska cerkev v bojazni pred razširjanjem krivoverskih vsebin, temeljito proučevala (cenzurirala) takratne tiskane publikacije. Prve dokumentirane kvantitativne analize besedil so se pojavile v 18. stoletju na Švedskem. Tudi tu so bile v ozadju napetosti med akademskimi, bolj svobodomiselnimi krogi, in Cerkvijo.

Šele v 20. stoletju so različne vsebinske analize tiskanih medijev doživele pravi razcvet. Zanimanje za sistematično raziskovanje teoretičnih in metodoloških problemov analize besedil in njene dejanske uporabnosti za raziskovanje političnih odnosov se je opazno povečalo med drugo svetovno vojno. Tako so npr. različne zahodne varnostno-obveščevalne službe na podlagi analiz nemške propagande dokaj zanesljivo napovedovale vrsto vojaških in političnih preobratov. Metoda se je učinkovito uveljavila tudi v drugih znanstvenih disciplinah, npr. v literarni teoriji, kjer je zelo poznano Markovo statistično raziskovanje pesnitve Evgenij Onjegin (Splichal in Bekeš, 1990: 5).

Različni avtorji s tega področja navajajo številne definicije analize besedil. Berelson⁶⁶ pravi, da je to predvsem raziskovalna metoda za objektivno, sistematično in kvantitativno opisovanje manifestne vsebine sporočanja. Krippendorff (1980: 21) je enakega mnenja in

⁶⁶ Bernard Berelson: *Content Analysis in Communication Research*. New York: Free Press, 1952, str. 7. V McMillan (2000: 81).

temu še dodaja, da je to pomembna metoda znanstvenega raziskovanja, ki omogoča ponovljivo in relevantno sklepanje iz besedil na kontekst, v katerem ta besedila nastajajo.

Splichal in Bekeš (1990: 4, 26) zatrjujeta, podobno kot Berelson, da v strogem pomenu besede lahko govorimo o pravi analizi besedil šele tedaj, ko gre za objektivirano in sistematično identifikacijo, razčlenjevanje in merjenje jezikovnih lastnosti besedilnih enot, da bi lahko iz njih sklepali o lastnostih zunajjezikovnih pojavov. Na primer analitično branje sodi med najbolj elementarne oblike analize vsebin in ga lahko označimo z naslednjimi osnovnimi koraki: pregled, postavev temeljnih vprašanj, branje in iskanje odgovorov, ponovitev in končni pregled.

Kakorkoli že opredeljujemo specifičnost metode analize besedil, prav gotovo ne more biti dvoma, da je analiza vsebin posebna vrsta raziskovanja jezika. Kar je še pomembnejše, omogoča nam, da iz jezikovnih karakteristik besedil učinkovito sklepamo o značilnostih recipientov in družbenih pojavih, ki so v določenem odnosu z besedili.

Kot pri vseh znanstvenoraziskovalnih metodah, je treba tudi pri analizi besedil najprej opredeliti raziskovalni problem, določiti cilje in smiselnost raziskovanja ter postaviti teoretično relevantne hipoteze. Temu sledi postopek izbiranja enot, ki jih moramo v vsaki analizi zanesljivo identificirati in določiti njihove specifične lastnosti. Na izbranih enotah (npr. časopisnih člankih) proučujemo lastnosti pojava tako, da merimo vrednosti spremenljivk, ki so vključene v analitični model ali pa le ugotavljamo njihovo prisotnost ali odsotnost v izbranem vzorcu enot. Ugotovljene lastnosti enot na ustrezno izbranem vzorcu zatem kodiramo kot podatke, t.j. zapišemo jih v obliki, primerni za nadaljnjo obravnavo. Sledi še ustrezna (statistična) analiza ter interpretacija dobljenih rezultatov in sklepanje o lastnostih nejezikovnih pojavov.

V nadaljevanju bom podrobneje predstavil vsako izmed zgoraj navedenih faz raziskovanja na primeru analize govorov japonskih predsednikov vlad med 1980 in 2000. Izvedba analize je potekala v naslednjih petih stopnjah: 1. formulacija raziskovalnih vprašanj in postavitev hipoteze, 2. enotenje in vzorčenje, 3. definiranje raziskovalnih kategorij, 4. redukcija besedil na nuklearne stavke in kodiranje, 5. analiza podatkov in interpretacija dobljenih rezultatov.

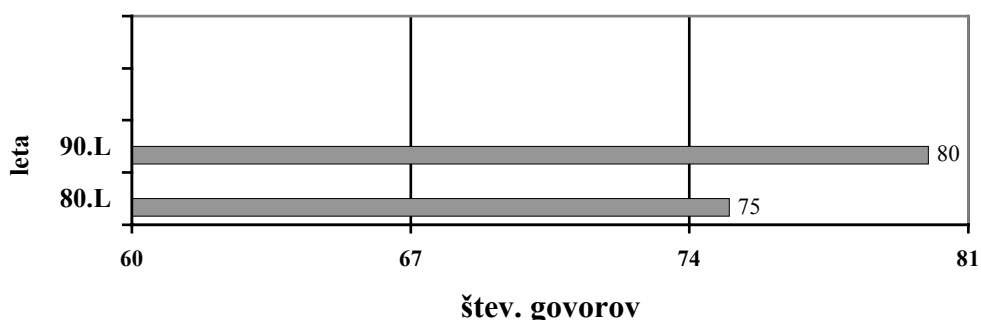
Ker so vsa temeljna raziskovalna vprašanja in hipoteza predstavljeni že v uvodnem delu naloge, jih na tem mestu ne bom posebej predstavljal. Zato bom nadaljeval z opisovanjem procesov enotenja in vzorčenja.

5. 1. Enotenje in vzorčenje

V nalogi sem se osredotočil izključno na govore japonskih predsednikov vlad med leti 1980 in 2000. Vsa besedila sem dobil v elektronski obliki na Raziskovalnem inštitutu za orientalske kulture Tokijske Univerze (東京大学東洋文化研究所), kjer urejajo elektronski arhiv vseh javno dostopnih japonskih političnih govorov od leta 1868 naprej. Na inštitutu je tako mogoče dobiti preko 1500 različnih besedil v japonskem jeziku.

Besedila, ki sem jih uspel zbrati, so raznolika. Med leti 1980 in 2000 je bilo za mojo nalogo 155 relevantnih govorov, od tega 75 (48 %) v 1980-ih letih in 80 (52 %) v 1990-ih letih (graf 1). Ugotovil sem, da določajo heterogenost besedil predvsem dejavniki kot so govorec, kraj izvajanja govora, obseg in raznovrstnost tematike v govoru, ter dolžina govora.

Graf 1: Število relevantnih govorov v 1980-ih in 1990-ih letih

Japonska je imela v obdobju od 1980 do 2000 12 različnih predsednikov vlad, v 1980-ih 6 in v 1990-ih 7.⁶⁷ V 1980-ih je bil najdlje na oblasti premier Yasuhiro Nakasone (中曾根康弘) od leta 1982 do leta 1987, v 1990-ih pa jih je večina ostala na oblasti 2 leti, razen Kiichi Miyazawa (宮澤喜一) in Tsutomu Hate (羽田孜), ki sta vodila svoji vladi eno leto ali manj.

⁶⁷ Premier Toshiki Kaifu (海部俊樹) je vodil vlado na prehodu iz osemdesetih let v devetdeseta in je štet dvakrat.

Skratka, v preteklih dvajsetih letih so japonski predsedniki vlad ostali na oblasti v povprečju manj kot dve leti, kljub temu da je zakonsko določena dolžina njihovega mandata štiri leta.

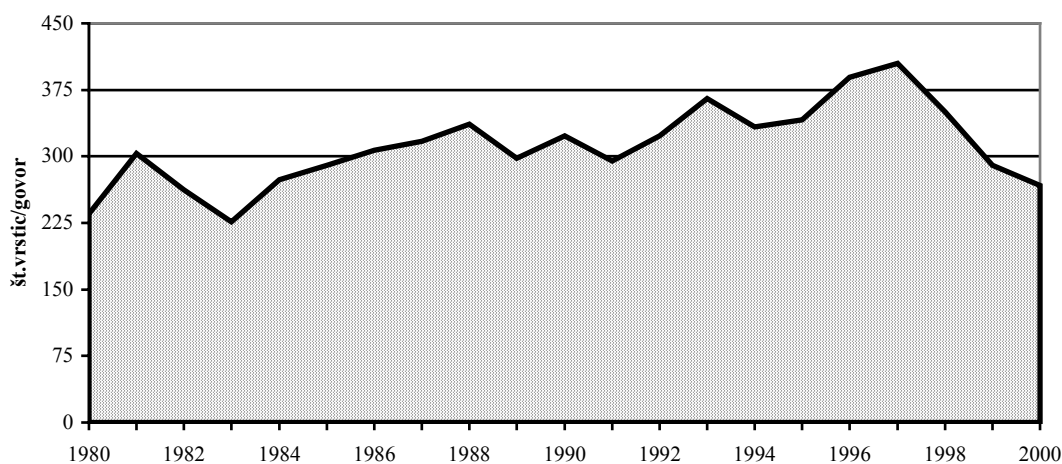
Glede na kraj izvajanja govorov sem ločil govore, ki se izvajajo v parlamentu in govore, ki se izvajajo izven parlamenta. Govori v parlamentu so za predsednika vlade obvezni in sovpadajo z začetki štirih rednih letnih zasedanj japonskega parlamenta *kokkai* (国会). Uradno se takšni govori imenujejo *shiseihōshinenzetsu* (施政方針演説) oziroma 'govori za predstavitev administrativnih politik'. Poslovnik parlamenta predvideva še izredna zasedanja, kjer premier izvaja t.i. *shoshinhyōmeienzetsu* (所信表明演説) oziroma 'mnenjske govore'. Kljub temu, da sta to formalno dve različni vrsti besedil, v praksi med njima ni večjih razlik. Vlada namreč pogosto izrablja mnenjske govore za razlaganje svojih politik.

Govori, ki se izvajajo izven parlamenta, vključujejo govore na Japonskem in v tujini. Med domače govore sodijo tisti na različnih strankarskih srečanjih, različna predavanja na univerzah in drugo. Nastopi v tujini vključujejo prav tako različne vrste govorov, npr. tiste na različnih bilateralnih obiskih, na multilateralnih državniških srečanjih (vrhovih), na rednih ali izrednih zasedanjih reprezentativnih organov mednarodnih organizacij, kot je npr. Generalna skupščina OZN, ipd.

Vsebina je tretji kriterij za klasifikacijo govorov. Vsebinsko so najbolj raznoliki govori z rednih parlamentarnih zasedanj, kjer predsednik vlade praviloma predstavlja probleme in strategije delovanja vlade na vseh pomembnih resornih področjih (npr. finančna politika, zdravstvo, kultura, gospodarstvo). Kot primer naj navedem govor predsednika vlade Hashimota na 136. rednem parlamentarnem zasedanju leta 1996, kjer govori o nujnosti administrativne, davčne in monetarne reforme, o strategijah za revitalizacijo stagnirajočega gospodarstva, o vsesplošni informatizaciji družbe, o varstvu pred naravnimi katastrofami, boju proti terorizmu, staranju japonske družbe in reformi OZN (Hashimoto, 1996). Drugače pa so govori na bilateralnih obiskih v tujini vsebinsko bolj enoznačni. Tu se namreč praviloma govori zgolj o odnosih med državama na različnih interesnih ravneh (gospodarski, politični, kulturni).

Govori se med seboj razlikujejo tudi po dolžini (graf 2), kar je deloma povezano z vsebino oziroma krajem, kjer se je določen govor izvajal. Najkrajši govor (Nakasone, 1985) je imel samo 1 stran in 30 vrstic (2485 pismenk) in govori o odprtju japonskega kulturnega centra v Berlinu, najdaljši (Nakasone, 1987) pa 15 strani in 25 vrstic (26500 pismenk). Govori v parlamentu imajo povprečno dolžino med 6 in 7 stranmi.

Graf 2: Število vrstic na posamezni govor med 1980 - 2000

Omenjena dejstva vplivajo na izjemno raznovrstnost besedil in onemogočajo njihovo medsebojno primerljivost. Izredna heterogenost relevantnih govorov namreč vpliva tudi na variabilnost končnih rezultatov. Ravno zato sem se odločil za ožje definiranje vzorčnih besedil. Glavni kriteriji, ki sem jih pri tem upošteval, so bili kraj izvajanja, čas izvajanja in vrsta govora. Za vzorčenje sem tako izbral vsa besedila govorov japonskih predsednikov vlad tipa *shiseihōshinenzetsu* (施政方針演説), ki se izvajajo na prvem rednem letnem zasedanju japonskega parlamenta v mesecu januarju, med leti 1980 in 2000. Takih govorov je 21.

5. 2. Definiranje raziskovalnih kategorij

Pri analizi besedil sem proučeval posamezne trditve (nuklearne stavke) z zunanjepolitčno vsebino, ki se nanaša na japonske odnose z OZN. Preden sem lahko identificiral relevantne stavke, sem besedila govorov najprej razdelil na posamezne teme. Pri tem sem za analizo stališč v političnih govorih uporabil Osgoodovo metodo analize vrednostno določenih trditev

(*evaluative assertion analysis*) v izpopoljnjeni verziji, kot jo v svojem delu opisujeta Splichal in Bekeš (1990: 110).

Za opredeljevanje objektov stališč uporablja metoda analize vsebin termin pomenski objekti, ki so definirani širše kot lastna imena pri Osgoodu. Obči pomeni so zajeti v predikat, ki je sestavljen iz povedka in določila, ki ga predstavlja obči pomen. Predmet analize so tako 'trditve' in jih tukaj imenujemo nuklearni stavki. Za te stavke je značilno, da so zgrajeni iz dvojice pomenskih objektov in besedne zveze med njima. Besedna povezava je določena z njeno usmerjenostjo vzdolž dimenzije združuje-ločuje (*ibid.*).

Ker vsak stavek (trditev) predstavlja verbalno manifestiranje stališč, frekvenčna analiza teh stavkov pokaže, kako močno je posamezno stališče zastopano v besedilu, posredno pa omogoča sklepanje o moči tega stališča v celem sistemu stališč posameznega politika ali politične stranke (Pennings in Keman, 2002: 64). Glavna naloga, ki sem si jo zastavil tukaj, je izmeriti usmeritev posameznega stavka oziroma usmeritev med pomenskimi objekti, ki so vsebovani v posameznem stavku. Frekvenčna analiza usmeritev povezav vseh stavkov naj bi predstavljala afektivno komponento v besedilu izraženega stališča. Doslej je bil takšen pristop uspešno apliciran na naslove časopisnih člankov in se je pokazal kot dober instrument za ocenjevanje političnih stališč (*ibid.*).

5. 2. 1. Merjenje stališč in validacija izbranega analitičnega pristopa

Stališča so hipotetične entitete, ki predstavljajo preddispozicijo za naše odzivanje v odnosu do dražljajev iz okolja. Kot hipotetični konstrukt niso neposredno izmerljiva in o njih lahko samo sklepamo. Vsak poskus ocenjevanja le teh je lahko zgolj inferenčne narave. To pomeni, da o njih lahko sklepamo posredno na osnovi opazovanja konkretnih vedenjskih procesov, za katere menimo, da nakazujejo stališče, ki ga želimo izmeriti. Konkretno vedenje tako predstavlja objektivni indikator za posredno opazovanje izbranih stališč. Kvantifikacija teh indikatorjev nam omogoča, da si lažje ustvarimo predstav o razlikah v psihološki naravnosti posameznika ali skupine posameznikov do določenega proučevanega objekta (Arul, 2000: 2).

V najbolj enostavni obliki se stališča izkazujejo preko rudimentarnega izražanja čustev, govornice telesa in verbalnega komuniciranja. V bolj izoblikovani obliki pa postanejo sestavni del naših zavednih želja, vrednot, idealov in vseh normativnih plati našega družbenega življenja. Ta oblika se najpogosteje izkazuje skozi kompleksne jezikovne oblike (Bernard, 1926: 248).

Vedenje, ki ga opazujemo, je lahko tisto, ki se vrši v naravnem okolju ali v posebno prirejeni eksperimentalni situaciji. Lahko gre za fizično ali verbalno vedenje (Arul, 2000: 3). Npr. ko na seji vlade zunanji minister prebere pojasnilo o tem, kako bi se morala vlada odzvati na provokacije sosednje države, takrat izkazuje verbalno vedenje v naravnem okolju. Če o isti temi odgovarja na intervju, potem izkazuje verbalno vedenje v prirejenem okolju. Ko opazujemo njegovo glasovanje v eni izmed mednarodnih institucij, takrat govorimo o konkretnem fizičnem vedenju v naravnem okolju. Če v laboratoriju oblikujemo eksperimentalno situacijo, kjer opazujem npr. kakšen je vpliv senzorne deprivacije na glasovanje zunanjega ministra, potem govorimo o konkretnem fizičnem vedenju v eksperimentalnih okoliščinah.

V diplomskem delu bom analiziral besedila japonskih predsednikov vlad. To pomeni, da bom skušal oceniti njihova stališča do OZN posredno preko njihovega pisnega sporočanja, ki sodi v širšo kategorijo verbalnega vedenja (izražanja).

Kako torej merimo indikatorje stališč? Kot sem že prej pojasnil, potrebujemo dovolj reprezentativno bazo podatkov, na osnovi katerih lahko sklepamo o proučevanih kategorijah. Podatke zbiramo tako, da opazujemo dejansko vedenje posameznika ali skupine posameznikov v njihovem naravnem okolju; respondente lahko vprašamo neposredno, kaj čutijo v odnosu do določenega objekta; lahko opazujemo njihovo vedenje pri reševanju vnaprej zastavljenih eksperimentalnih nalog; lahko celo sestavimo posebne lestvice, ki v pozitivističnem duhu omogočajo sklepanje glede jakosti stališč. Beleženje psiholoških reakcij respondentov, ko so ti neposredno soočeni s proučevanim objektom, je lahko tudi dober vir podatkov. Westie in DeFleur⁶⁸ sta npr. raziskovala rasna stališča tako, da sta med

⁶⁸ Frank Westie in Louis DeFleur: *Autonomic Responses and Their Relationship to Race Attitudes*. London: Oxford University Press, 1959, str. 55-60. V Arul (2000: 7).

prikazovanjem slik črncev in belcev v različnih družbenih situacijah merila galvanske reakcije kože, srčni utrip in širjenje očesnih zenic respondentov.

Najbolj široko uporabljeni pristopi za merjenje indikatorjev stališč so zagotovo lestvice stališč. Med bolj poznane sodijo predvsem Thurstonova lestvica, Likertova lestvica, Guttmanov skalogram in Osgoodovo semantično razlikovanje.⁶⁹ Predvsem bi tukaj omenil Thurstona, ki velja za utemeljitelja takšnih lestvic. Te so zelo uporabne, ko želimo izmeriti ne zgolj usmeritev, ampak tudi jakost stališč. Thurston je bil prepričan, da lahko izmerimo določeno stališče preko mnenj, ki jih posameznik izreka ali zapisuje. Mnenja so tako definirana kot verbalni izraz stališč.⁷⁰

Procedura za izdelavo posamezne lestvice je zapletena, zato bom opisal samo glavne stopnje. Thurston⁷¹ je izbral najprej široko paletu mnenj o določenem objektu. Vsako mnenje je kasneje reduciral na trditve, ki jih je s pomočjo razsodnikov uredil po vrstnem redu glede na stopnjo naklonjenosti oziroma nenaklonjenosti objektu stališč. Vsaki trditvi je v skladu z njenim rangiranjem na lestvici določil vrednost. Končno oceno jakosti stališča pri posamezniku je določil tako, da je seštel vse vrednosti trditev, s katerimi se je respondent strinjal.⁷²

V svojem diplomskem delu sem se zgledoval po Thurstonu in sem tako najprej odkril tiste dele analiziranih besedil, kjer japonski predsedniki vlade govorijo o svojem odnosu do OZN (mnenja) in jih kasneje v skladu z analizo vrednostno določenih trditev parafraziral na posamezne nuklearne stavke (trditve). Kako dejansko oblikujemo posamezni nuklearni stavek, bom predstavil v nadaljevanju tega poglavja. Kot bomo videli kasneje, formalni zapis takšnega stavka vsebuje pomenski objekt, ki se nanaša na vir stališč, pomenski objekt, ki predstavlja objekt stališč in vmesno besedno povezavo, ki jo vrednotimo na osi pozitivno - negativno. Tako kodirane stavke kasneje preštejemo in zaradi boljše primerljivosti podatkov delimo z dolžino besedila izraženo v vrsticah. Končna vrednost izračuna tako predstavlja

⁶⁹ Za podroben opis posamezne metode glej Summers (1970).

⁷⁰ Lile Thurston: Attitudes Can Be Measured. New York: Jon Wiley and Sons. Inc., 1928, str. 14-25. V Summers (1970: 129).

⁷¹ Lile Thurston: Attitudes Can Be Measured. New York: Jon Wiley and Sons. Inc., 1928, str. 14-25. V Summers (1970: 133-140).

⁷² *ibid.*

oceno vrednosti stališča japonskih predsednikov vlade do OZN v posameznem govoru. To drugače zapišemo z naslednjo enačbo:

$$S = \frac{\sum x + \sum (-y)}{V} = \frac{\sum x - \sum y}{V}$$

Pri tem je S vrednost merjenega stališča v posameznem govoru, $\sum (x)$ je frekvenca stavkov s pozitivno povezanostjo, $\sum (-y)$ je frekvenca stavkov z negativno povezanostjo in V je število vrstic v posameznem govoru.⁷³

Na tem mestu se poraja vprašanje ali je takšna operacionalizacija spremenljivk sploh veljavna? Z drugimi besedami, sprašujem se, v kolikšni meri takšen način merjenja stališč resnično odraža dejansko stanje proučevanih stališč. Eno izmed temeljnih načel, ki določa kvaliteto sleherne znanstvene raziskave je, kako natančno uspemo prevesti proučevani teoretični konstrukt v dejansko raziskovalno proceduro, t.j. manifestno obliko konstrukta, ki dalje služi kot sredstvo verifikacije veljavnosti in resničnosti teh istih teoretičnih konstruktov (Trochim, 2000: 34). V diplomskem delu sem za validacijo spremenljivke (v našem primeru je to gostota nuklearnih stavkov, trditev, na vrstico besedila) izhajal iz teoretične definicije stališč. Pri tem sem najprej natančno definiriral, kaj proučevani teoretični konstrukt je in kasneje, izhajajoč iz vsebinskih postavk definicije, spremenljivko tudi operacionaliziral (Trochim, 2000: 37).⁷⁴

Če izhajam iz definicije, da so stališča pozitivno ali negativno vrednotenje različnih objektov (predmetov, oseb, dogodkov in pojavov) in da se pri verbalizaciji le teh njihova naravnost ohrani, potem je mogoče z identifikacijo posameznih objektov stališč v besedilih, povezave med njimi tudi opisati in izmeriti. Najprej pa si pogledjmo, kaj pomenski objekti sploh so.

⁷³ Zgornja izpeljava enačbe ustreza temeljnim pravilom računanja s sumacijskim znakom (Σ). Za natančnejšo obrazložitev izpeljave glej Ferligoj (1994: 4-6).

⁷⁴ Poznamo tudi t.i. relacijski pristop validacije, kjer izhajamo iz podmene, da se pomeni posameznih konstruktov skozi čas spreminjajo. Potemtakem je določen idejni konstrukt konglomerat različnih pomenov. Raziskovalec zato operacionalizira več različnih spremenljivk, ki so si pomensko blizu, in s statistično metodo korelacij računa njihovo (ne)povezanost. Za podrobno razlago glej Trochim (2000: 37).

5. 2. 2. Izbor pomenskih objektov

Postopek modeliranja izvirnega besedila s pomočjo nuklearnih stavkov poteka v več korakih. Prvi korak, izbor pomenskih objektov, je zagotovo najpomembnejši. Pomenski objekti so abstraktni ali konkretni elementi v nekem besedilnem svetu, relevantni s stališča analize. Z natančnim izborom pomenskih objektov lahko z veliko natančnostjo identificiram v besedilih vse relevantne stavke, ki so kasneje dodatno analizirani. Tipični pomenski objekti so lahko osebe (npr. predsedniki vlad), države ali skupine držav (ZDA, Rusija, države članice ASEAN), institucije (vojska, parlament, predsednik države) ali abstraktni pojmi (internacionalizem, nevtralizem) (Splichal in Bekeš, 1990: 114).

Splichal in Bekeš (1990: 114) navajata delitev pomenskih objektov po njihovi vlogi v besedilu na:

- akterje (subjekti oziroma nosilci dogajanja: osebe, skupine, organizacije);
- empirične spremenljivke (merljive količine: proračun, vojaški izdatki, inflacija);
- attribute (kvalitete, stanja: neuvrščenost, pacifizem);
- poseben pomenski objekt SVET (skupek vseh objektov in odnosov med njimi v danem besedilnem svetu ali v nekem zaokroženem segmentu besedilnega sveta);
- poseben pomenski objekt DOBRO (rabimo ga pri vrednotenju besedilnih zvez z enim samim pomenskim objektom; predstavlja projekcijo enomestnega predikata na pomensko dimenzijo dobro - slabo).

V diplomskem delu zadnjih dveh pomenskih objektov, SVET in DOBRO, ne uporabljam. Prvič zato, ker izbran pristop poudarja in analizira samo zveze med točno določenimi pomenskimi objekti, ki jih je mogoče določiti po predpisani kodirni shemi. In drugič zato, ker v skladu s teorijo, stališča vedno vsebujejo dva pomenska objekta. Tudi v primeru, ko gre za povratna stališča o 'jazu', se individualni objekt šteje dvakrat.

Vse pomenske objekte, s katerimi sem meril relevantna stališča, sem določil v preliminarni analizi na naključno izbranem vzorcu 21 govorov japonskih predsednikov vlade med 1980 in 2000. Vsi izbrani objekti so naštet v prilogi 2.

5. 3. Kodiranje besedil

5. 3. 1. Redukcija besedil na nuklearne stavke in kodiranje

To predstavlja osrednji del metode. Povedi, v katerih so vnaprej izbrani pomenski objekti omenjeni tako, da jih je mogoče identificirati, se parafrazirajo kot skupek nuklearnih stavkov. Nuklearne stavke sestavljajo: prvi pomenski objekt, besedna povezava in drugi pomenski objekt. Formalno to zapišemo:

$$X / c / Y$$

Prvi pomenski objekt (X) je nosilec dogajanja ali stanja. Drugi pomenski objekt (Y) dopolnjuje besedno zvezo glede na prvi pomenski objekt. Besedna povezava (/ c /) je logični predikat, ki nakazuje pomenski odnos med prvim in drugim pomenskimi objektom. Temeljna predpostavka je, da bralec lahko loči, ali besedna povezava oba pomenska objekta medsebojno združuje (/ + /) ali ločuje (/ - /). Odnos med prvim pomenskimi objektom (X) in drugim pomenskimi objektom (Y) je praviloma usmerjen, kar pomeni:

$$X / c / Y \neq Y / c / X$$

Primer:

日本は、世界の平和に貢献します。

Prevod: Japonska bo prispevala (prispeva) k svetovnemu miru.

日本 (=X) / 貢献します(=c) / 世界の平和 (=Y) →

JAPONSKA (=X) / prispeva (=c) / SVETOVNI MIR (=Y)

to pa ni enako kot:

世界の平和 (=Y) / 貢献します(=c) / 日本 (=X) →

SVETOVNI MIR (=Y) / prispeva (=c) / JAPONSKA (=X) .

Pri kodiranju nuklearnih stavkov, ki se nanašajo na vzajemne odnose, sem upošteval samo tiste relacije, kjer je izražen odnos Japonske do drugega pomenskega objekta. Skratka, Japonska je bila vedno pomenski objekt (X).

Primer:

日本と米国は、外交協力しています。

Prevod: Japonska in ZDA sodelujeta na diplomatskem področju.

To lahko kodiramo:

日本 / 外交協力しています / 米国

JAPONSKA / sodelujeta na diplomatskem področju / ZDA

ali

米国 / 外交協力しています / 日本

ZDA / sodelujeta na diplomatskem področju / JAPONSKA.

Stavkov z enomestnim samostalniškim ali pridevniškim povedkovim določilom nisem upošteval, ker to ne bi bilo v skladu z definicijo stališč. Namreč koncept stališč predvideva vedno dva pomenska objekta. Primer takega stavka:

日本は、豊かな国です。

Prevod: Japonska je bogata dežela.

V Splichal in Bekeš (1990: 114) je takšen stavek reduciran na pomenski objekt DOBRO, t.j. vrednoten je glede na pomensko dimenzijo "dober - slab". Zgornji stavek bi v tej situaciji kodirali takole:

日本 / 豊かな国です / → JAPONSKA / je bogata dežela /

→ JAPONSKA / je / DOBRO.

5. 3. 2. Končna oblika formalnega zapisa

Poleg informacije o pomenskih objektih in besedni zvezi je za analizo besedil relevanten tudi vir, v katerem se trditev pojavlja, t.j. izdajatelj (npr. časopis), ter vir, ki se mu izjava pripisuje, t.j. citirani vir. Nuklearni stavek, opremljen z vso relevantno informacijo o izvoru, je formalno zapisan takole:

$$S: X / c / Y$$

Primer:

(中曾根): 日本 / 尊敬します / 米国

Prevod: (Nakasone): JAPONSKA / spoštuje / ZDA.

(S) je vir besedila oziroma pomenski objekt (govorec), odgovoren za dano besedilo. Besedno povezavo med dvema pomenskima objektoma vrednotimo glede na dimenzijo 'združuje - ločuje'. Dimenzija lahko zavzame naslednje vrednosti:

c = + (združuje X in Y)

c = - (ločuje X in Y)

c = 0 (nedoločeno).

Zgornji stavek bi označili:

(中曾根): 日本 / + / 米国

Prevod: (Nakasone): JAPONSKA / + / ZDA

V diplomskem delu zadnje nevtralne vrednosti ne upoštevam. Beležil sem samo pozitivno in negativno vez. Če torej še enkrat povzamem vse korake, po katerih se modelirajo proučevana besedila, so to naslednji:

1. določitev množice pomenskih objektov;
2. identifikacija pomenskih objektov v besedilu;
3. modeliranje povedi, ki vsebuje pomenske objekte v obliki nuklearnih stavkov;
4. vrednotenje besednih povezav.

5. 3. 3. Lingvistični vidiki parafraziranja

Poglejmo si najprej jezikovni status uporabljenega postopka kot celote. Modeliranje besedila s pomenskimi objekti in nuklearnimi stavki je, ne glede na to, kako s tako dobljenimi podatki nadalje postopamo, vrsta parafraziranja. Pri tem pa moramo upoštevati naslednje omejitve (Splichal in Bekeš, 1990: 118-119):

- obstaja oblikovana podmnožica vseh pomenskih objektov (referenti te podmnožice so označeni s stalnimi kodi);
- povedi iz izvirnika, ki ne vsebujejo vsaj enega pomenskega objekta podmnožice pomenskih objektov, so izpuščeni iz parafraziranja;
- povedi morajo biti parafrazirane tako, da njihova parafraza ne vsebuje več kot dveh pomenskih objektov.

Parafraziranje se v drugem koraku nadaljuje z nadaljnjimi omejitvami jezikovnih sredstev. Namreč v vseh povedih, ki vsebujejo dva odlikovana pomenska objekta, se vsaka besedna vez (na abstraktnejšem nivoju jo lahko vzamemo kot dvomestni kompleksni predikat) parafrazira z enim od dveh dvomestnih predikatov: združuje (X/ + /Y) ali ločuje (X/ - /Y).

V obeh korakih je situacija podobna. Gre namreč za postopno zmanjševanje dovoljenih jezikovnih sredstev, uporabljenih pri parafraziranju izvirnega besedila. Jezikovna sredstva izvirnika in parafraziranega besedila niso v neposrednem formalnem odnosu. Odnos med njima posreduje besedilo. Posledica tega pa je, da ne obstajajo formalni postopki, s pomočjo katerih bi bilo mogoče izvesti popolno redukcijo izvirnika na kodirane nuklearne stavke na enoličen način. Da bi kar se da zmanjšali subjektivnost interpretacije na drugem koraku, uvedemo t.i. postopek 'maskiranja'. Namesto, da bi pomenske objekte nakazali s transparentnimi jezikovnimi znaki izvirnika, jih kodiramo s pomočjo arbitrarno določenih znakov (Splichal in Bekeš, 1990: 119). Tako sem npr. v pričujočem diplomskem delu vsem pomenskim objektom, ki so se nanašali na japonskega predsednika vlade ali Japonsko pripisal kod <JV>, kar je okrajšava za japonsko vlado.

Primer:

国際連合は、日本外交の中心になりました。 →

Prevod: OZN je postala središče japonske diplomacije.

Pri tem sem zamaskiral OZN s kodo <ZN> in japonsko diplomacijo z <JV>.

国際連合 (=ZN)は, 日本外交 (=JV)中心になりました. →

<ZN>は, <JV>の中心になりました. →

ZN / 中心になりました / JV →

(ZN / je postala središče / JV)

JV / + / ZN.

V zgornjem primeru, navkljub sintaksi, teče usmeritev povezave od Japonske proti OZN in ne obratno, kot je to mogoče razbrati na začetku. Razlog je v celoti vsebinske narave. V skladu z načelom suverene enakosti držav, ki predstavlja enega izmed temeljev sodobne mednarodne skupnosti, je sleherna država osvobodjena od vsakega zunanjega vmešavanja v njeno notranje in zunanjepolitično odločanje (Heiberg, 1995: 19). V mednarodnih odnosih je to temelj mednarodnega prava, ki je med drugim zapisan v Ustanovni listini ZN v členu 2 (7) in pravi, da: “nobena določba te Ustanovne listine ne daje pravice Združenim narodom, da bi se vmešavali v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države, in tudi ne nalaga članom dolžnosti, da bi take zadeve izročali v reševanje tej Ustanovni listini, vendar to načelo nikakor ne izključuje uporabe prisilnih ukrepov po VII. poglavju”. Torej, če se vrnem na zgornji primer, OZN nikakor ne more in ne sme predpisovati državam, kaj naj bo njihova diplomatska prioriteta O tem se opredeljuje zgolj države same.

JV zapiše kot prvi pomenski objekt in ZN kot drugi pomenski objekt. Kot ugotavljata Splichal in Bekeš (1990: 120-121), denotativni pomen kompleksnega jezikovnega znaka - nuklearni stavek - namreč ni preprosta vsota sistemskih pomenov posameznih komponent, ampak je posledica vzajemne igre pomenov posameznih komponent, kot tudi konteksta v celoti. Ravno zato je potrebna skrajna previdnost pri določanju usmeritev.

5. 3. 4. Vprašanje redukcije besedila na najmanjše enote sporazumevanja

Modeliranje z nuklearnimi stavki, tako kot se uporablja tudi v pričujočem delu, se uvršča v serijo poiskusov predstaviti določeno besedilo ali boljše rečeno vsebino besedil s pomočjo

preprostejših, preglednejših elementov. Splichal in Bekeš (1990: 123) navajata primer delitev besedila na pojmovne enote na opazljivih lastnostih spontanega govorjenja. Njihovo eksistenco pojasnjujeta z omejitvami, ki jih človeku pri obdelavi informacij nalagajo njegove kognitivne sposobnosti. Izkazalo se je, da imajo pojmovne enote precej tipično notranjo zgradbo: povedek, obdan z dopolnili, jedro in nekaj besed, ki se vežejo nanj.

Pravila za segmentiranje stavkov na enote za identifikacijo v primeru japonščine niso vselej ista, zato sem pri upoštevanju naslednjih pravil, ki jih navajata Splichal in Bekeš (1990: 123).

1. rez pri jezikovnih sredstvih, ki nakazujejo priredne zveze med stavki (sem sodijo tudi vrinjene konstrukcije);
2. rez pri jezikovnih sredstvih, ki nakazujejo podredne zveze.

Nadalje rez pri samostalniških frazah, kjer je jedro:

3. glagolnik ali soroden samostalnik;
4. samostalnik, modificiran s pridevniško ali samostalniško frazo.

To lahko prikažem na krajšem delu besedila iz parlamentarnega govora predsednika vlade Takeshite (竹下登) (1987: 3). Pomenski objekti, ki so naključni, so zapisani poševno, ekvivalenti minimalnih povedi so označeni z enojnimi ali dvojnimi oklepaji, rezi med njimi pa s poševnimi črtami in so oštevilčeni:

//中国との間で良好かつ長期安定的な関係を維持発展させることは//、<我が国外交>の主要な柱の一つであり//、(=我が国の)<政府>は、引き続き日中共同声明など両国間(=日本と中国)の諸原則を踏まえ//、(=中国との)友好関係の一層の強化を図ってまいります//

(Prevod: <Razvijanje stabilnih, dolgoročnih in odličnih odnosov (=JAPONSKE) s Kitajsko>/1/, <<je eden izmed glavnih stebrov diplomatske dejavnosti naše države (=JAPONSKE)>>/2/, <<vlada (=JAPONSKE), bo upoštevala načela v odnosih med državama kot je npr. Japonsko-kitajska skupna deklaracija>>/3/ in <<bo v prihodnje skušala (=JAPONSKA VLADA) še bolj okrepiti medsebojne prijateljske odnose (=S KITAJSKO)>>/4/.)

Tako segmentirano prvotno besedilo z dopisanimi skupnimi referenti (pomenskimi objekti) v precejšnji meri olajša pretvorbo besedila v polno izražene nuklearne stavke. Ena izmed glavnih pomanjkljivosti, ki jo bo treba odpraviti, je dokončna izdelava učinkovitega in koherentnega sistema pravil za segmentiranje besedil v sintaktično zahtevnejši japonščini (tudi slovenščini). Sistem bi moral biti tak, da bi ob večji preglednosti in enostavnosti omogočil največjo možno učinkovitost (Splichal in Bekeš, 1990: 124).

5. 3. 5. Vloga izpusta (elipse) v sodobnem japonskem jeziku in redukcija na nuklearne stavke

Vsak jezik pozna strategije za minimizacijo napora pri sporočanju določenih vsebin. Najpogostejša in najbolj široko uporabljena strategija je zagotovo uporaba osebnih zaimkov, različnih okrajšav in elips. Uporaba elips sodi med najučinkovitejše strategije in se v japonščini zelo pogosto uporablja. To pa je tudi ena izmed pomembnih karakteristik japonskega jezika, ki jo moramo upoštevati pri parafraziranju besedil na nuklearne stavke, seveda če želimo doseči natančne in konsistente končne rezultate. Na splošno lahko v japonščini jezikovne elemente, o katerih je mogoče sklepati iz besedilnega konteksta, izpuščamo. Vendar pa to ne velja za situacijo, ko bi elipsa naredila stavek neslovničen. V spodnjem primeru je osebni zaimek jaz (私) dvakrat izpuščen (glej znak Ø), to pa zato, ker je iz konteksta razumljivo, da gre za istega akterja. Če tega ne bi upoštevali pri parafraziranju, potem bi kodirali samo prvi stavek, ker v drugem in tretjem ne bi identificirali obeh relevantnih pojmovnih objektov:

私は、米国及びカナダを訪問して、(Ø)⁷⁵ 両国首脳と会談いたしました。(Ø) また、昨年末、マニラにおいて開催されたASEAN首脳との会議に出席いたしました。

Prevod: Kar se mene tiče, sem obiskal ZDA in Kanado ter se (Ø) pogovarjal z voditelji obeh držav. Kasneje, proti koncu lanskega leta, sem se (Ø) udeležil srečanja z voditelji držav članic združenja ASEAN, ki se je odvijalo v Manili.

⁷⁵ Znak Ø označuje izpust.

Ponavadi se govorec sam odloča, kateri del informacije bo v procesu sporočanja izpustil ali zamolčal. V japonsščini poznamo nekaj osnovnih pravil, kdaj se elipsa lahko uporablja in kdaj ne. V diplomskem delu sem uporabljal nekoliko poenostavljeno shemo pravil po Makino in Tsutsui (1998: 23-27):

1. ko imata priredna ali ločena zaporedna stavka isto temo X (ponavadi je označena s tematskim členkom *wa* (は)). Takrat lahko temo X v drugem stavku izpustimo. Npr. v zgornji prvi povedi je osebni zaimsek jaz (私) v drugem stavku izpuščen, vendar ga moramo pri kodiranju kljub temu upoštevati:

私は、米国及びカナダを訪問して、(Ø) 両国首脳と会談いたしました。

Prevod: Kar se mene tiče, sem obiskal ZDA in Kanado ter se (Ø) pogovarjal z voditelji obeh držav.

V zgornjem primeru dobimo kar štiri relevantne stavke za kodiranje:

私 / 訪問して / 米国 → JAZ / sem obiskal / ZDA

私 / 訪問して / カナダ → JAZ / sem obiskal / KANADA

私 / 会談した / カナダ首脳 → JAZ / sem imel pogovor / VODITELJI KANADE

私 / 会談した / 米国首脳 → JAZ / sem imel pogovor / VODITELJI ZDA

2. Do elipse pogosto prihaja v odgovorih na vprašanja, ki si delijo enako tematiko oz. referenco, pri tem pa se tema X izpusti v odgovoru. Npr. v spodnjem primeru, kjer sta izpuščena tako nosilec dejanja (=Japonska) kot tudi objekt, proti kateremu je to dejanje naperjeno (=terorizem):

日本は、テロと戦いますか。はい、(Ø)戦います。

Prevod: Ali se bo Japonska borila s terorizmom? Da, (Ø) borila se bo.

3. Do elipse prihaja, ko izražamo lastnino v povedku,⁷⁶ t.j. v povedih, kjer želimo izpostaviti lastništvo določene stvari (primer 1) ali lastnika določene stvari, iz konteksta pa nam je že znano, za kakšno stvar gre (primer 2):

Primer 1: この意見は、私の(Ø)です。

(To je moje mnenje.)

Primer 2: これは、大統領の(Ø)です。

(To je predsednikovo.)

4. V prvih dveh pravilih so izpuščeni v glavnem samo samostalniki in včasih celo glagoli. Kljub temu pa v japonščini elipsa ni omejena samo na vsebinske besedne vrste. Izpusti členkov (npr. *wa* (は), *ga* (が), *wo* (を)) so ravno tako pogosti kot elipse katere koli druge besedne vrste. Izpusti členkov sodijo bolj v pogovorni jezik in sleng. Govori japonskih politikov so po drugi strani izredno formalizirani, tako da v svoji nalogi takšnih primerov nisem zasledil. Primeri (izpuščeni členki so v oklepajih):

a) この本(は)面白い。

Prevod: Ta knjiga je zanimiva.

b) 今日田中さんから君に電話(が)あったよ。

Prevod: Danes si imel telefonski klic g. Tanake.

c) 一杯(を)飲みませんか。

Prevod: A ne bi spila en kozarček?

5. Poznamo tudi elipse celih stavkov. Če je sporočilo glavnega stavka razumljivo iz konteksta oz. situacije, potem lahko glavni stavek izpustimo. To se sicer v političnih govorih skoraj ne pojavlja, sploh ko se skuša predstaviti temeljne politične usmeritve. Izpusti celih stavkov lahko puščajo v besedilu preveč nedorečenega, še posebej v primeru, ko situacija ali kontekst nista dovolj jasna. Tudi ta tip elipse se pogosto uporablja v pogovorni japonščini. Primer takšnega stavka je v oklepaju:

⁷⁶ Podrobneje v Bekeš (2000: 12).

先生に聞いたら(どうですか)?

Prevod: (Kako bi bilo,) če bi povprašal profesorja?

V japonskem jeziku je elipsa pomemben del tamkajšnje kulture obnašanja. Sporočevalec lahko izpusti del besedila, ker ocenjuje, da bi bil s tem nevljuden ali nespoštljiv do sogovorca. Govorec lahko ne ve, kako bi stvar povedal, lahko pa se tega zgolj sramuje. Razlogov je lahko več in odvisno je predvsem od situacije, v kateri se sporočevalec nahaja (Makino in Tsutsui, 1997: 26). Ker so v japonščini elipse zelo pogost pojav, je kodiranje takih besedil izredno zapleteno. Predvsem tedaj, ko bralec ne upošteva konteksta, v katerem določeno besedilo nastane. Tu sem tudi sam imel največ težav.

V tem poglavju sem podrobno predstavil metodo analize vsebin, natančneje metodo analize nuklearnih stavkov. To je predvsem raziskovalna metoda, namenjena objektivnemu, sistematičnemu in kvantitativnemu opisovanju manifestne vsebine sporočanja. To je tudi posebna vrsta raziskovanja jezika, saj lahko iz jezikovnih karakteristik učinkovito sklepamo o značilnostih recipientov in družbenih okoliščinah, ki so v določenem odnosu z besedilom.

Aplikacija analize nuklearnih stavkov poteka po točno določenih korakih (definiranje in izbor enot, definiranje raziskovalnih kategorij, izbor pomenskih objektov, kodiranje besedil in interpretacija rezultatov). V tem poglavju sem opisal predvsem prvo fazo aplikacije, ki predstavlja izbor enot in raziskovalnih objektov ter načela parafraziranja povedi v nuklearne stavke.

V diplomskem delu sem se osredotočil na stališča Japonske do OZN. Zgoraj opisano metodo in postopke raziskovanja sem uporabil na izbranem korpusu 21 besedil v japonščini, kjer sem ugotavljal frekvence nuklearnih stavkov s pomenskimi objekti Japonska in OZN. V naslednjem poglavju bom podrobneje predstavil rezultate in kakšne ugotovitve je iz njih mogoče izpeljati.

6. Japonska in Združeni narodi - analiza in interpretacija dobljenih rezultatov

Leta 1994 je Japonska prvič uradno izjavila, da si bo prizadevala za stalno članstvo v VS OZN in s tem tudi za reformo celotne organizacije. Po mnenju nekaterih avtorjev (Itō, 1998: 161) naj bi bila to normalna posledica nove realnosti, v kateri je postala Japonska ena izmed pomembnejših članic OZN, predvsem v finančnem pogledu. Japonska se je v zadnjih dvajsetih letih postopoma prelevila v drugo največjo plačnico v proračun OZN. Med leti 1988 in 1998 se je njen prispevek povečal za 40 % in je v letu 2000 znašal 20,6 % celotnega proračuna. Kitajska kot stalna članica VS OZN je v istem letu prispevala samo odstotek celotnega proračuna OZN (Nihon Seifu Kaihatsuenjo Hōkoku, 2001). Poleg tega pa japonski prispevek ni ostal samo v finančni obliki. V začetku devetdesetih je Japonska začela tudi aktivno sodelovati v mirovnih operacijah OZN. Navkljub ustavni omejitvi, ki jasno prepoveduje ne samo delovanje domačih vojaških sil na tujem, ampak celo njihov obstoj, je v septembru 1992 Japonska poslala 16 pripadnikov t.i. sil za samoobrambo (JSDF - *Japanese self-defense forces*) v Kambodžo. Ustavno prepreko je zaobšla tako, da je v juniju 1992, po burni razpravi v parlamentu, sprejela 'Zakon o sodelovanju za mednarodni mir' (国際平和協力法) ali popularno kar 'PKO zakon' (*Peacekeeping operations law*) (Aoyama in Itō, 2001: 131-151). Tako je mogoče sklepati, da se je Japonska v odnosu do OZN pričela obnašati drugače, kot se je v času hladne vojne. To trditev bom poskušal dokazati tudi v pričujočem poglavju.

6. 1. Japonska in odnosi z Združenimi narodi

Japonska je postala članica OZN leta 1956, štiri leta potem, ko so ji ZDA vrnila suverenost nad lastno zunanjo politiko. Sodelovanje z OZN je bilo že od samega vstopa v organizacijo eden izmed glavnih stebrov njene povojne zunanje politike. To lahko deloma pripišemo tudi novi ustavi iz leta 1947,⁷⁷ ki so jo tako kot UL ZN, soustvarjale ZDA. V oči bode predvsem

⁷⁷ To leto je ustava stopila v veljavo.

izjemna podobnost med 3. in 4. odstavkom 2. člena UL OZN in 9. členom japonske ustave (t.i. pacifistična klavzula), ki pravi:⁷⁸

第九条【戦争放棄、軍備及び交戦権の否認】

1.

日本国民は、正義と秩序を基調とする国際平和を誠実に希求し、国権の発動たる戦争と、武力による威嚇又は武力の行使は、国際紛争を解決する手段としては、永久にこれを放棄する。

2.

前項の目的を達するため、陸海空軍その他の戦力は、これを保持しない。国の交戦権は、これを認めない。

Prevod: 9. člen - Odpoved vojne, prepoved oboroževanja in pravice do vojne

1.

Japonski narod se, v iskrenem prizadevanju za mednarodni mir, osnovan na pravičnosti in redu, za vedno odpoveduje vojni kot suvereni pravici naroda ter uporabi ali grožnji z vojaško silo kot sredstvom za razreševanje mednarodnih sporov.

2.

Da bi bil namen iz predhodnega poglavja dosežen, se prepoveduje vzdrževanje zemeljskih, zračnih in pomorskih vojaških sil, kot tudi vseh ostalih vojaških potencialov. Državi se njena pravica do vojne ne priznava.

V 3. odstavku 2. člena UL OZN je vsebovano načelo mirnega reševanja sporov, ki so ga vse članice dolžne spoštovati. Prepoved uporabe ali grožnje s silo pa je omenjena v 4. odstavku 2. člena UL OZN, kjer je zapisano naslednje: "Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila lahko naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali pa bi bila kako drugače nezdružljiva s cilji Združenih narodov." Kot je mogoče razbrati iz zgornjih besed, podobnosti med obema dokumentoma, predvsem glede uporabe in grožnje s silo, obstajajo. Ravno zato marsikateri japonski premier (npr. Murayama, 1995) v svojih govorih izpostavlja, da je

⁷⁸ 9. člen je citiran po japonski ustavi, ki dosegljiva na *Nihon no hōretsu jōbunshū*, <http://list.room.ne.jp/~lawtext/1946C.html> (1.11.2002).

japonska ustava edina ustava na svetu, ki vsebuje resnični mirovni duh UL OZN, kar Japonsko še dodatno zblizuje s svetovno organizacijo in njenimi prizadevanji za mir.

6.1.1. Analiza stališč do Združenih narodov skozi besedila političnih govorov japonskih predsednikov vlad

Preden začnem s predstavitvijo rezultatov, bi želel spomniti, da sem v nalogi meril manifestativno obliko stališč, t.j. nuklearne stavke, in ne dejanskih aktivnosti japonske zunanje politike. Če se vrnemo k teorijam iz četrtega poglavja, bomo videli, da stališča izkazujejo namen in pripravljenost za določeno aktivnost in ne aktivnosti same. Kakšno je dejansko vedenje, je odvisno predvsem od spleta okoliščin in sovplivov zunanjega okolja, ki zunanjepolitično ravnanje soustvarjajo.

V tem delu besedila nameravam predstaviti rezultate empiričnega raziskovanja in podati osnovno interpretacijo omenjenih vrednosti. Poudariti želim še, da namen tega poglavja ni obsežno analiziranje ali celo zgodovinska naracija japonske zunanje politike, ampak zgolj predstavitev specifičnega raziskovalnega pristopa in tako dobljenih rezultatov.

V nalogi sem skušal oceniti morebitne spremembe v japonskih odnosih z OZN v preteklih dvajsetih letih. S pomočjo analize vrednostno določenih trditev sem v posameznih besedilih meril gostoto za analizo relevantnih nuklearnih stavkov na posamezno vrstico izbranega govora (enačba za izračun gostote je predstavljena v petem poglavju). Potem ko so vsi stavki kodirani, vsakemu v skladu z oceno besedne povezave pripišem vrednost +1 ali -1. To pa zato, ker so (za razliko od Thurstona) tukaj formalno vsi nuklearni stavki enako zapisani in torej ni mogoče oceniti različnih stopenj naklonjenosti oz. nenaklonjenosti proučevanemu objektu stališč. Tako dobljene vrednosti na koncu preštejemo in delimo s številom vrstic v posameznem govoru.

Vrednost dobljene spremenljivke označuje projekcijo magnitude (intenzivnosti) stališč japonskih predsednikov vlade do OZN (pozitivno ali negativno vrednotenje OZN) v posameznem analiziranem govoru. Če izhajam iz dejstva, da je dolžina posameznega govora

omejena (v povprečju ne presegajo 7 strani) in da je prav tako raznovrstnost obravnavane tematike bolj ali manj določena, potem gostota analiziranih nuklearnih stavkov nakazuje večjo oziroma manjšo aktualnost proučevanega objekta stališč (OZN) v posameznem govoru.

Vrednosti spremenljivke so lahko negativne, pozitivne ali nične. Pozitiven predznak pomeni naklonjenost objektu stališč. V primeru negativnega predznaka pa nenaklonjenost. Če spremenljivka zavzame vrednost nič, to lahko pripišemo dvema razlogoma:

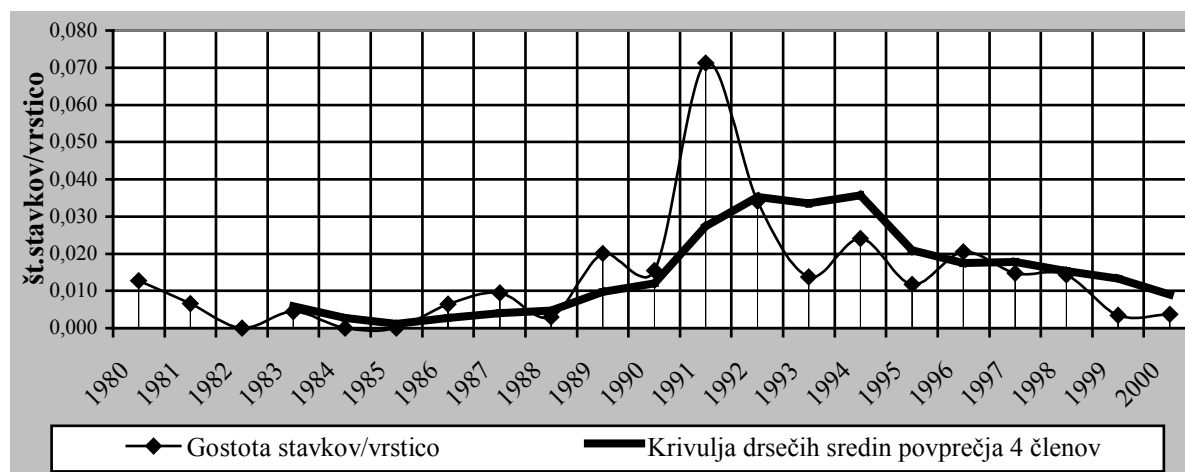
1. v besedilu ni bilo izraženo mnenje glede odnosov z OZN, kar pomeni, da ni za analizo relevantnih nuklearnih stavkov;
2. število negativno in pozitivno predznačenih nuklearnih stavkov je izenačeno, zaradi česar je odnos do objekta stališč ambivalenten, t.j. ni niti pozitiven niti negativen.

V tistem govoru torej, kjer se vrednosti bolj odklanjajo od nič, pomeni da se OZN posveča več besedilnega prostora (pozornosti). Smer odklona pa izraža ali gre za naklonjenost oz. nenaklonjenost v odnosu do organizacije. Podroben prikaz vrednosti spremenljivke v posameznem govoru predstavlja graf 3.

Odnosi z OZN so za Japonsko zelo pomembni, kar dokazuje že dejstvo, da se ta organizacija omenja v 86 % govorov, ki sem jih analiziral (OZN je omenjena v 18 od 21 govorov). Pri tem sem opazil, da se OZN in sodelovanje z omenjeno organizacijo v primerjavi z besedili pred letom 1990 pogosteje omenja, kot v besedilih po letu 1990. Skupaj sem kodiral 115 relevantnih nuklearnih stavkov, ki so vsebovali hkrati pomenska objekta Japonska in OZN. Od tega sem v govorih iz 1980-ih let našel 34 takšnih stavkov, v govorih iz 1990-ih let pa 81. Kot je razvidno iz podatkov, se je omemba OZN v kvantitativnem smislu povečala za 138 %. Pri tem bi želel poudariti, da so bile v raziskavi vse povezave med vsemi analiziranimi stavki kodirane kot pozitivne (+1). To sicer ne pomeni, da so imeli vsi japonski predsedniki vlade enako pozitiven odnos do OZN oziroma do pomenskega objekta <ZN>. V skladu z večanjem ali manjšanjem absolutnega števila pozitivno kodiranih stavkov se namreč veča ali manjša tudi posamezna gostota teh stavkov, s tem pa se je ustrezno spreminjala (pozitivna) osredotočenost govorcev na OZN. Ravno zaradi tega lahko skladno z večanjem ali manjšanjem pozitivnosti njihovega odnosa do OZN oziroma pomenskega objekta <ZN>, posamezne govornike (japonske predsednike vlade) medsebojno tudi primerjamo.

V skladu s številom kodiranih stavkov in izračuni, ki sem jih opravil v skladu z enačbo iz poglavja 5.2.1. ugotavljam, da se je gostota nuklearnih stavkov, ki nakazuje aktualnost stališč do OZN v 1990-ih okrepila. V primerjavi z absolutnim povprečjem zadnjih dvajsetih let sem v govorih iz devetdesetih letih izmeril 36,6 % povečanje gostote analiziranih stavkov. V primerjavi s povprečjem iz osemdesetih let pa kar 72 % povečanje. V povprečju sem v osemdesetih nameril 0,006 stavka na vrstico z enako velikimi povprečnimi odkloni. V devetdesetih letih je bilo povprečje več kot trikrat večje, t.j. 0,022 stavka na vrstico, z odkloni 0,010 stavka na vrstico. Krepitev omenjenih indikatorjev stališč do OZN se je začela predvsem po letu 1988, ko je začela Japonska med drugim aktivno sodelovati tudi v mirovni operacijah OZN.

Graf 3: Sprememba stališč v odnosih z OZN s trendovsko krivuljo drsečih sredin povprečja štirih členov⁷⁹

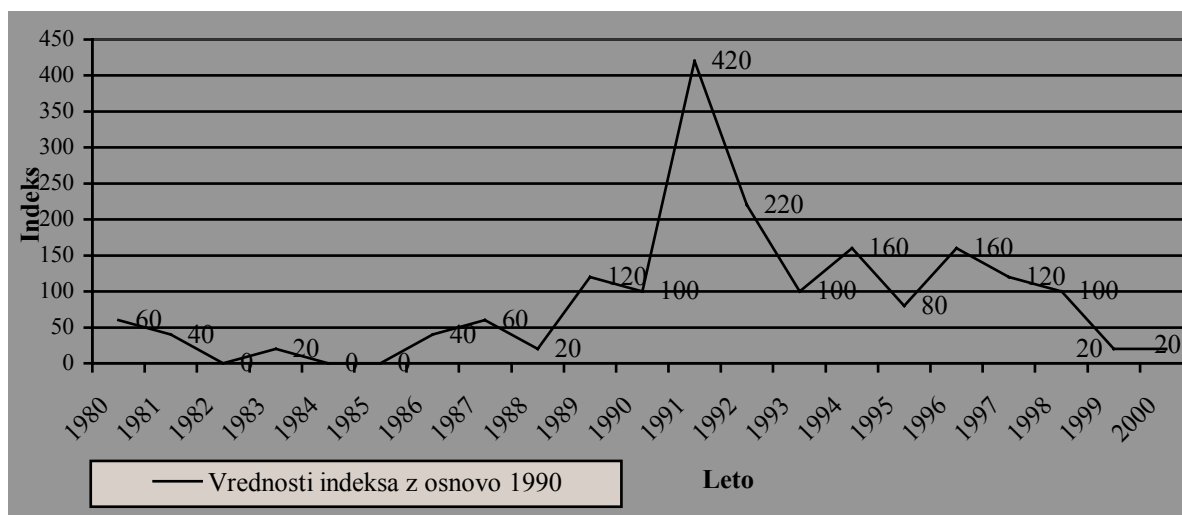
V graf 3 sem umestil tudi trendovsko krivuljo drsečih sredin, ki nazorno prikazuje spreminjanje indeksov povprečnih gostot skozi čas. Trend lahko razdelimo v tri obdobja, in sicer:

- začetno obdobje med leti 1980 in 1988, ko je krivulja relativno stabilna;
- obdobje med leti 1988 in 1994, ko krivulja strmo narašča in
- zadnje obdobje med leti 1994 in 2000, ko ta začne padati.

⁷⁹ Metoda drsečih sredin lahko pomaga pri določitvi ustreznega tipa krivulje trenda. Krivuljo, ki prikazuje absolutne vrednosti preslika tako, da namesto člena časovne vrste zapiše povprečje določenega števila sosednjih členov. To metodo sem uporabil zato, ker drseče sredine: 1. ublažijo prevelike oscilacije časovnih vrst; in 2. so zelo dober približek pravemu trendu. Za podrobnejši opis metode glej Blejec (1973: 740).

Spodnji graf 4 dodatno prikazuje, kako se je v absolutnem smislu spreminjalo število analiziranih stavkov v primerjavi z zabeleženim številom stavkov v govoru iz leta 1990. Povprečna vrednost indeksov z osnovo 1990 v 1980-ih je 36. S prehodom v 1990. leta se je ta povečala za štirikrat na 148. Tudi ta podatek nakazuje povečano aktualnost sodelovanja z OZN v 1990-ih in določen premik v zavesti japonskih predsednikov vlade glede pomembnosti organizacije za japonsko zunanjo politiko.

Graf 4: Indeks absolutnega števila analiziranih stavkov z osnovo 1990

Kot sem že prej omenil je v grafu številka 3 značilno predvsem naglo vzpenjanje krivulje med leti 1988-94. Ker zgolj iz golih številskih podatkov ni mogoče razbrati, kaj se je v tistih letih točno dogajalo, sem se lotil kvalitativne analize omenjenih govorov. Ugotovil sem, da se v govorih iz leta 1990 in 1991, ko krivulja doseže najvišjo točko, govori predvsem o iraškem vdoru v Kuvajt in kasnejšem odzivu mednarodne skupnosti nanj. V omenjenem kontekstu takratna predsednika japonske vlade Kaifu (海部俊樹) in Miyazawa (宮澤喜一) ugotavljata, da je po letu 1990 prišlo do korenitih sprememb v mednarodni ureditvi in da še ni popolnoma jasno, v katero smer se bo ta razvijala. Po njunem mnenju mora načelo mirnega sožitja vseh narodov postati temelj t.i. nove mednarodne ureditve in ravno zato je unilateralna priključitev Kuvajta Iraku nedopusten akt in zasluži hiter ter oster odgovor celotne mednarodne skupnosti. Na tem mestu pa zelo jasno izpostavljata, da se to lahko zgodi samo pod okriljem OZN, ki mora delovati vestno in v skladu z resolucijami VS OZN (Kaifu, 1990: 1-2; Miyazawa, 1991: 1). Več kot četrtnina obeh govorov je tako posvečena mirovniški retoriki in opisovanju nove

vloge OZN, ki se mora po njunem mnenju prilagoditi novim mednarodnim razmeram. Torej, hitro vzpenjanje in kasnejše padanje zgornje krivulje med leti 1990-91 gre v glavnem pripisati ostrim odzivom japonskih oblasti na vdor iraških vojaških sil v Kuvajt in pričakovanju, da se bo OZN temu zoperstavila.

Na splošno je mogoče v govorih po letu 1990 zaslediti znatno večjo zaskrbljenost japonskega političnega vrha glede ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. Začetek obdobja po koncu hladne vojne namreč označuje porast števila konfliktov znotraj posameznih držav. Če so bili nekdanj temeljna grožnja mednarodnemu miru in varnosti oboroženi spopadi med državami, so v 1990-ih letih to postale državljanske vojne in različni medetnični spopadi. Dejstvo, da se je narava mednarodnih konfliktov radikalno spremenila, je tako postavilo mednarodno skupnost in OZN pred povsem nove izzive (Woodhouse *et al.*, 1998: 1). V tem oziru se japonski predsedniki vlad pogosto sprašujejo, kako se bo mednarodna skupnost na to odzvala in kakšna bo vloga Japonske pri tem.

Po letu 1990 japonski predsedniki vlade ugotavljajo, da se mora Japonska novim mednarodnim razmeram ustrezno prilagoditi ter aktivneje prispevati k razreševanju mednarodne problematike. Tako npr. premier Kaifu (1991: 3) v primeru iraškega vdora v Kuvajt opozarja na morebitne posledice v primeru, če Japonska ne bi primerno prispevala k prizadevanjem za mednarodni mir in varnost:

我が国が、国際の平和と安全を回復するための行動に積極的な貢献をすることは当然の責務であり、みずからなし得る努力をせずこれを怠れば、国際的孤立化への道を歩むこととなります。こうした道はぜひとも避けなければなりません。

Prevod:

Pozitivno prispevanje k aktivnostim za vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti je naravna dolžnost naše države, v kolikor ne bomo vložili truda, ki ga osebno zmoremo, bomo stopili na pot mednarodne izolacije. Takšni poti pa se moramo za vsako ceno izogniti.

Po mnenju premiera Murayame (村山富市) (1995: 3) se pred enakimi izzivi nahaja tudi OZN, ki je potrebna temeljite reforme. Še posebej izpostavlja pomembnost okrepitve pristojnosti organizacije na problemskih področjih, ki so globalnega značaja:

本年は国連にとっても創設五十周年の記念すべき年に当たります。この歴史的契機に、世界の平和と安定の確保及び環境、貧困、難民といった地球的課題への対処などの分野での国連の機能を強化し、その改革を一層進展させていかなければなりません。

Prevod:

Letošnje leto sovпада z letom, ko bo OZN obeležila 50. obletnico svojega nastanka. Ob tej zgodovinski priložnosti bo treba okrepiti pristojnosti ZN na področjih obvladovanja globalne problematike, kot so zagotavljanje mednarodnega miru in stabilnosti kot tudi okoljevarstva, revščine in begunske problematike, takšne reforme se mora še bolj razvijati.

Med drugim sem opazil, da se v govorih 1990-ih let na novo pojavi tematika glede sodelovanja japonskih obrambnih sil v mirovnihi operacijah OZN. To je predvsem posledica sprejetja t.i. mirovnega zakona v juliju 1992, ki navkljub jasnim ustavnim prepovedim dopušča sodelovanje japonskih vojaških kontingentov v mirovnihi enotah OZN. Pomembnost te nove aktivnosti za japonsko zunanjo politiko opisuje premier Miyazawa (1993: 3) z naslednjimi besedami:

冷戦終了後、世界の平和を確保するための国連の努力が活発に行われていますが、我が国も、人的貢献を含めさまざまな形でこれに参画していくことが必要であります。現在、その第一歩として、国際平和協力法に基づいて、既に多数の派遣隊員がカンボジアの復興を目指して汗を流しておりますが、その労苦を多としたいと思います。

Prevod:

Napori ZN za zagotavljanje mednarodnega miru se po koncu hladne vojne odvijajo živahno. Nujno je, da pri tem sodeluje v raznih oblikah, vključujoč človeški prispevek, tudi naša država. Pravkar se kot prvi korak v tej smeri, temelječ na PKO zakonu, veliko število pripadnikov (japonskega) kontingenta trudi za ponovno obnovo Kambodže in za trdo delo sem jim hvaležen.

Pomembna novost v besedilih govorov 1990-ih je tudi jasna namera Japonske, da aktivno sodeluje pri reformi VS OZN. Premier Hosokawa (細川護熙) (1994: 4) je prepričan, da OZN mora okrepiti svoj položaj branitelja mednarodnega miru in varnosti. Na tem mestu se še posebej izpostavlja nujnost celovite reforme VS OZN, kjer namerava Japonska aktivno sodelovati:

国連は、新たな時代の要請にこたえることができるよう、その機能(国際平和と安定の分野で)を強化していくことが重要であります。本年は、安保理改革が国際的に議論される年となりますが、我が国もこの議論に積極的に参画しつつ、国際社会の期待にこたえ得る形で責任を果たしてまいりたいと思います。

Prevod:

Zato, da bi se ZN lahko odzvali na zahteve nove dobe, je okrepitev funkcij organizacije na področju mednarodnega miru in varnosti nujna. V letošnjem letu, ko se bo v mednarodnem merilu odvijala razprava o reformi VS, namerava tudi naša država, skozi aktivno sodelovanje v tej razpravi, opraviti svoje dolžnosti v takšni obliki, da bo lahko izpolnila pričakovanja mednarodne skupnosti.

Rezultati analize kažejo na znatno pozitivno okrepitev indikatorjev stališč do OZN v analiziranih govorih iz 1990-ih let. Ugotovil sem, da se OZN omenja v 86 % vseh analiziranih govorov. Kvantitativna analiza je pokazala, da se v besedilih iz 1990-ih let OZN omenja za 138 % več kot pa v besedilih iz 1980-ih let. Čeprav je odnos do pomenskega objekta <ZN> skozi vsa besedila pozitiven, so izračunane gostote nuklearnih stavkov v govorih iz 1990-ih let v primerjavi s tistimi iz 1980-ih let večje za 72 %. Podoben rezultat sem dobil z indeksacijo posameznih izračunanih gostot z osnovo v letu 1990. Povprečni indeks gostote nuklearnih stavkov v govorih iz 1990-ih let je v primerjavi z enakim povprečnim indeksom iz 1980-ih let za štirikrat večji.

Kvalitativna analiza besedil je pokazala, da je v govorih po letu 1990 mogoče zaslediti večjo zaskrbljenost japonskega političnega vodstva glede ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. Japonski predsedniki vlade ob tem vse pogosteje apelirajo na potrebo po okrepitvi OZN, ki se mora po njihovem mnenju hitro in učinkovito prilagoditi novi mednarodni klimi po koncu hladne vojne. V govorih iz 1990-ih let se prvič pojavi jasna namera japonskega političnega vodstva za tesnejše in aktivnejše sodelovanje v okviru VS OZN, predvsem v kontekstu njegove reforme, in v mirovnih operacijah, ki sodijo v domeno omenjenega organa.

Navedeni rezultati zagotovo kažejo na znatno okrepitev pozitivnih preddispozicij Japonske za njeno aktivnejše delovanje v odnosih z OZN, vendar pa ne omogočajo vpogleda v njeno dejansko vedenje znotraj svetovne organizacije. Šele primerjava s podatki o dejanskih aktivnostih japonske zunanje politike v okviru OZN lahko potrdi ali ovrže veljavnost tako dobljenih rezultatov. Na osnovi teorij, ki so bile predstavljene v četrtem poglavju, vemo, da

stališča izkazujejo zgolj namen in pripravljenost za določen vedenjski vzorec, ne pa konkretnega vedenja. Da Japonska resnično tesneje sodeluje pod okriljem OZN, bom skušal pokazati v nadaljevanju, kjer bom kot primer predstavil njena prizadevanja za stalno članstvo v VS in njen prispevek v okviru mirovnih operacijah, ki se neposredno navezujejo na pristojnosti omenjenega organa.

6. 2. Reforma Varnostnega sveta Združenih narodov in japonske želje po članstvu v tem organu

V decembru 1992, natančneje na 47. plenarnem zasedanju Generalne skupščine OZN (GS OZN), so države članice OZN sprejele resolucijo A/RES/47/62, s katero je bila med drugim ustanovljena tudi t.i. Delovna skupina za reformo VS OZN. Osrednje vprašanje, ki naj bi ga delovna skupina obravnavala, je bila razširitev stalnega članstva v VS in pravica stalnih članic do veta. Ob upoštevanju globalnih sprememb, povečanem številu novih članic OZN in potrebi po večji učinkovitosti VS OZN na področju ohranjanja mednarodnega miru in varnosti, je postalo omenjeno vprašanje ključnega pomena za nadaljnje delovanje OZN. Po mnenju mnogih držav je stalno članstvo VS OZN v sedanji obliki odraz mednarodnega razmerja sil takoj po letu 1945 in je v današnjih razmerah hendikep, ki ga je treba popraviti, če naj OZN resnično opravi svoje poslanstvo (Itō, 1998: 174-175).

ZDA so na 49. zasedanju GS OZN zavzele stališče, da lahko postanejo nove stalne članice VS samo tiste države, ki so resnične globalne ekonomske in politične velesile. Po njihovem mnenju so lahko samo države z resničnim globalnim vplivom tiste, ki lahko učinkovito sodelujejo in prispevajo k ohranjanju mednarodnega miru in varnosti. Edini dve članici OZN, ki ta trenutek ustrezata takšnim kriterijem, pa sta Japonska in Nemčija (Itō, 1998: 175). Leta 1992 je Yoshio Hatano (羽多野伊男), takratni japonski veleposlanik pri OZN, izrazil prepričanje, da je pojav novih globalnih sil, katerih vpliv ni nič manjši od vpliva aktualnih stalnih članic VS OZN, izzval potrebo po reformi ne samo VS ampak celotne OZN. Po njegovem mnenju naj bi bila razširitev stalnega članstva v VS prioriteta, ki bi lahko okrepila kredibilnost in legitimnost celotne organizacije.⁸⁰

⁸⁰ “Nihon no jōnin rijikoku iri”, Yomiuri Shinbun, 20. 4. 1994: 5.

Enako pomembna naj bi bila tudi reforma nestalnega članstva VS OZN, ki pa je leta 1965 že doživela svojo prvo razširitev s 6 na 10 članov.⁸¹ Če upoštevamo, da se je članstvo OZN od leta 1945 pa do danes povečalo za 139 novih članic (Švica je bila sprejeta kot 191. članica v septembru 2002), ob tem pa je struktura VS ostala praktično nespremenjena, potem se nova razširitev zdi resnično potrebna. Pojavil se je celo predlog, po katerem naj bi se oblikovala tretja kategorija članstva, t.i. delno stalno članstvo v VS. Takšne članice bi imele v VS mandat, daljši od dveh let, vendar ne bi imele statusa stalne članice VS.⁸²

Delovna skupina za reformo VS se je prvič sestala v septembru 1994, vendar ni dosegla nikakršnega soglasja glede posameznih predlogov reforme. Nastala je pat pozicija, ki jo je rešil šele ameriški predlog iz leta 1997. Bill Richardson, takratni ameriški ambasador pri OZN, je v juliju 1997 izrazil pripravljenost ZDA, da v okviru razširitve stalnega članstva VS OZN sprejmejo poleg Japonske in Nemčije še tri države v razvoju. Pri tem pa nove članice ne bi imele pravice do veta.⁸³ Takoj potem se je oblikoval konsenz, da naj bi bile omenjene tri države po ena iz Azije, Afrike in južne Amerike. V skladu z ameriškim predlogom so postali glavni pretendenti Japonska, Nemčija, Brazilija, Egipt in Indija. Protikandidati so prav tako številni in med njimi velja omeniti Italijo, Mehiko, Pakistan, Indonezijo, Nigerijo in Poljsko. Med temi izstopajo predvsem Italija, ki nasprotuje članstvu Nemčije, Mehika, ki nasprotuje članstvu Brazilije ter Pakistan, ki že tradicionalno nasprotuje članstvu Indije (Itō, 1998: 175).

Japonska stališča glede reforme VS so zelo jasna in v glavnih točkah odražajo strinjanje z ameriškim predlogom. Osrednji poudarki japonskega predloga so naslednji (Basic Standpoint of the Government of Japan on Security Council Reform, 2000):

1. potrebna je celovita reforma stalnega in nestalnega članstva VS OZN;
2. Japonska, kot razvita in vplivna članica mednarodne skupnosti, želi postati stalna članica VS OZN;

⁸¹ Sestava Varnostnega sveta je določena v 1. odstavku 23. člena UL OZN, kjer piše: "Varnostni svet je sestavljen iz petnajstih članov Združenih narodov. Ljudska republika Kitajska, Francija, Rusija, Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske ter Združene države Amerike so stalni člani Varnostnega sveta. Generalna skupščina izvoli deset članov Združenih narodov za nestalne člane Varnostnega sveta, pri čemer naj posebno upošteva predvsem prispevek članov Združenih narodov k ohranitvi mednarodnega miru in varnosti ter k drugim ciljem Organizacije, kakor tudi pravično geografsko porazdelitev." V 2. odstavku istega člena je določen mandat nestalnih članic VS: "Nestalni člani Varnostnega sveta se izvolijo za dobo dveh let. Član, ki mu je doba potekla, ne sme biti takoj znova izvoljen." (23. člen UL OZN)

⁸² "Kawaru kokuren: Kaidai no tembō", Yomiuri Shinbun, 30. 4. 1994: 3.

⁸³ "Jōnin kakudai Bei teian", Yomiuri Shinbun, 19. 7. 1997: 3.

3. razširitev stalnega članstva mora vključiti dve industrializirani državi in tri države v razvoju, eno iz Afrike, eno iz Azije in eno iz Latinske Amerike;
4. razširitev nestalnega članstva mora vključiti 4 nove članice, eno iz Afrike, eno iz Azije, eno iz Latinske Amerike in eno iz vzhodne Evrope;
5. po zaključeni reformi bi moral VS šteti 24 članic (+ 5 stalnih članic in + 4 nestalne članice). To je po mnenju japonske vlade optimalno število, ki še dovoljuje učinkovito delovanje organa;
6. reforma VS mora upoštevati regionalno reprezentativnost tako pri sprejemanju stalnih kot tudi nestalnih članic, pri tem naj vsaka regija posebej odloči, kako bo izbrala posamezne kandidatke;
7. pri vprašanju veta mora veljati načelo enakosti med državami, ki so že stalne članice, in med državami, ki bodo to šele postale;
8. po mnenju japonske vlade se mora vprašanje pravice do veta novih stalnih članic VS reševati v zaključni fazi pogajanj; najprej se mora doseči konsenz glede temeljnih vprašanj bodoče sestave VS;
9. vsaka reforma mora povečati transparentnost in odgovornost VS.

6. 2. 1. Mednarodna podpora japonskim prizadevanjem za stalno članstvo v Varnostnem svetu Združenih narodov in japonska stališča do odnosov z njegovimi stalnimi članicami

Vsaka sprememba članstva VS pomeni spremembo UL OZN in se izvaja po določilih 108. člena omenjene listine, ki pravi: "Vsaka sprememba Ustanovne listine začne veljati za vse člane Združenih narodov, kadar jih sprejme dvotretinjska večina članov Generalne skupščine in kadar jih ratificirata v skladu s svojimi ustavnimi določbami dve tretjini članov Združenih narodov, všteti vse stalne člane Varnostnega sveta." (UL OZN, 108. člen)

Vsaka država, ki si torej želi postati stalna članica VS OZN, mora pridobiti zelo široko podporo članstva OZN, med katerim pa so glasovi sedanjih stalnih članic Francije, Velike Britanije, ZDA, Rusije in Kitajske ključnega pomena, saj lahko te z vetom preprečijo sprejem odločitve. Ravno zato sem v izbranih besedilih podrobneje analiziral tudi stališča japonskih

predsednikov vlade do omenjenih držav. Zavedam se, da so sleherni bilateralni odnosi večplastni in se ne gibljejo samo okrog vprašanja reforme OZN. Kljub temu pa verjamem, da nam ocena japonskih stališč do omenjenih držav lahko pokaže, kako Japonska zaznava države, katerih status v okviru OZN tudi sama hoče. Primerjava magnitud omenjenih stališč nam lahko pove, s katerimi stalnimi članicami se bolj identificira in s katerimi manj.

Japonska si je do sedaj zagotovila podporo štirih stalnih članic VS OZN (Francije, ZDA, Velike Britanije, Rusije) (Itō, 1998: 171).⁸⁴ Kitajska je edina izmed stalnih članic VS, ki še ni zavzela jasnega stališča glede japonske namere. Njeno uradno stališče glede celovite reforme VS OZN je sicer pozitivno, vendar je pri tem izredno previdna. Prizadeva si predvsem za takšno reformo, ki bo spoštovala načelo enake geografske zastopanosti novih stalnih članic, ki bo povečala učinkovitost in transparentnost delovanja VS OZN, in ki bo omogočila spoštovanje ter upoštevanje mnenj tistih držav, ki niso (in ne bodo) članice. Po njenem prepričanju so poglobljeni pogovori med vsemi zainteresiranimi državami še vedno potrebni. Vsako dogovarjanje vnaprej, ki ne bo upoštevalo interesov širšega članstva organizacije, je za Kitajsko nesprejemljivo (China and the reform of Security Council, 2002). Tako npr. kitajskega zunanjega ministrstva iz marca 2000 kot odgovor na novinarsko vprašanje glede podpore japonskih prizadevanj za stalno članstvo, pravi: "Kitajska meni, da se bo treba glede reforme OZN še pogajati in od Japonske pričakuje, da bo igrala v svetovni organizaciji še naprej pozitivno vlogo."⁸⁵

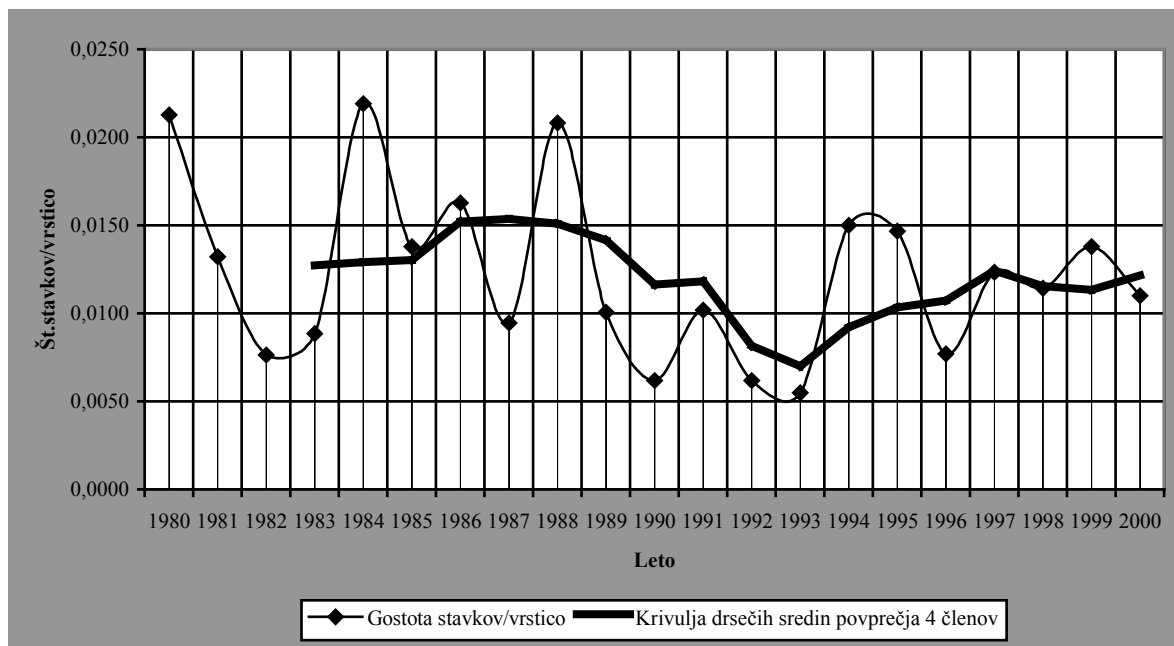
Japonsko-kitajski odnosi ostajajo problematični že od njihove normalizacije konec 1970-ih let in to se odraža tudi v njihovih stališčih do aktualnih mednarodnih vprašanj, torej tudi reforme OZN. V svojem diplomskem delu sem ugotovil, da je bila gostota nuklearnih stavkov, ki nakazujejo aktualnost stališč do LR Kitajske v 1990-ih manjša kot v 1980-ih. V primerjavi z absolutnim povprečjem zadnjih dvajsetih let sem v govorih iz devetdestih izmeril 14,2 % zmanjšanje gostote analiziranih stavkov. V primerjavi s povprečjem iz osemdesetih let pa kar 28,6 % zmanjšanje. V povprečju sem v govorih iz osemdesetih let nameril 0,014 stavka na

⁸⁴ Rusija uradno podpira japonska prizadevanja, vendar je zaradi narave njihovih odnosov vprašanje zapleteno. Ker državi še nista podpisali mirovnega sporazuma, bi sprejetje Japonske kot stalne članice VS pomenilo, da imamo v organu, ki naj bi prvenstveno skrbel za mednarodni mir, državi, ki sta tehnično še vedno v vojni. Drugič, ker državi še vedno nista rešili medsebojnega teritorialnega spora, je povsem mogoče, da bo Rusija pogojevala japonsko stalno članstvo z rešitvijo tega spora (Masuzoe, 2000: 35).

⁸⁵ "China noncommittal on Japan's UNSC bid", Kyōdō News International, 20. 3. 2000: 3.

vrstico, s povprečnimi odkloni 0,001 stavka na vrstico. V devetdesetih letih pa je bilo enako povprečje 0,010 stavka na vrstico, s povprečnimi odkloni 0,004 stavka na vrstico. Rezultati so podrobneje prikazani v grafu 5.

Graf 5: Sprememba stališč v odnosih s Kitajsko s trendovsko krivuljo drsečih sredin povprečja štirih členov

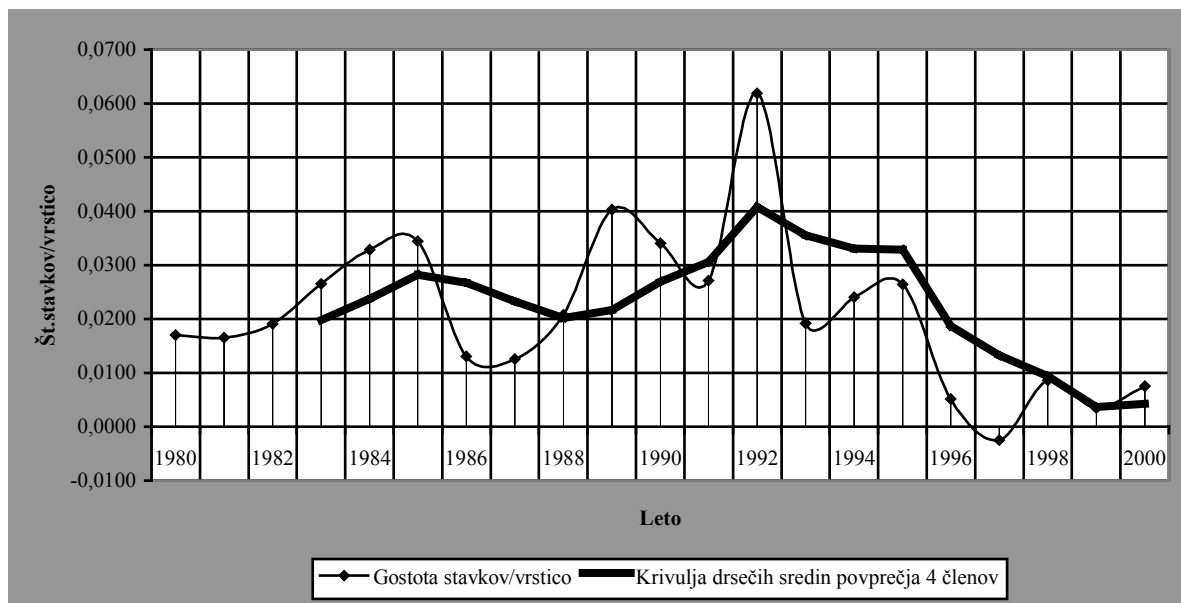

Osrednji problem japonsko-kitajskih diplomatskih odnosov zadnjih dveh desetletij predstavlja njun različen odnos do medsebojne zgodovine. Na primer pokol v Nankingu iz leta 1937, kjer je japonska armada v nekaj tednih pobila več kot 155,000 civilistov, ostaja eden izmed vidnejših madežev v njunih medsebojnih odnosih. Kitajske oblasti trdijo, da je bilo umorjenih še enkrat več ljudi, vsaj 300,000, in vedno znova opominjajo japonske oblasti naj tega ne pozabijo (Satō, 1996: 210). Poleg tega pa je Kitajska postala eno izmed najhitreje razvijajočih se gospodarstev na svetu in glavni konkurent gospodarskemu vplivu Japonske v Aziji (Irie, 1997: 149). Zgornje rezultate si razlagam z dveh vidikov. Za Japonsko je Kitajska druga največja trgovinska partnerica, torej zelo pomembno tržišče. To deloma pojasnjuje pozitivnost stališč japonskih predsednikov vlade do sosede. Negativne oscilacije v 1990-ih pa si razlagam z dejstvom, da je Kitajska postala v tem času resen konkurent in izzivalec japonskega političnega in gospodarskega vpliva v regiji. Kot zadnje, Kitajska je tudi glavna protiutež japonsko-amerišskemu zavezništvu v severovzhodni Aziji.

Po drugi strani pa ima Japonska pri svojih prizadevanjih za stalno članstvo zagotovo najtrdnjšo podporo pri ZDA (Hoolbroke, 2000). Te si že od leta 1994 prizadevajo, da bi zaveznica zagotovo bila sprejeta med stalne članice VS OZN, vendar brez pravice do veta. Bivši veleposlanik ZDA na Japonskem, Walter Mandle, je v maju 1994 izjavil, da bi bilo skrajno anahronistično in obžalovanja vredno, če Japonska ne bi postala stalna članica VS. Dodal je še, da ZDA nikakor ne pričakujejo in ne bodo zahtevale od Japonske takšnih vojaških prispevkov, ki ne bi bili v skladu z japonsko ustavo (Roth, 1994: 4). Treba je tudi opozoriti, da je ameriški senat leta 1994 sprejel dve resoluciji, s katerima poziva ameriško administracijo, naj ne podpre japonske namere za stalno članstvo, če ta ne namerava sodelovati v mirovniških operacijah OZN aktivno in v vseh oblikah, t.j. tudi v operacijah vojaškega tipa, ki vključujejo patroljiranje in vzdrževanje vzpostavljenega miru z orožjem. Republikanski senator William Roth je poudaril, da status stalne članice VS vključuje popolno udeležbo v mirovniških aktivnostih OZN brez kakršnihkoli zadržkov. Japonska, po njegovem mnenju, tega ne more izpolnjevati, ker ji ustava preprečuje udeležbo v vojaških operacijah na tujem (*ibid.*).

Zavezništvo z ZDA ostaja osrednji steber japonske zunanje politike in ameriška podpora japonski želji po stalnem članstvu v VS ni presenetljiva. Kljub temu pa so bila devetdeseta leta prelomno obdobje za njune medsebojne odnose. To sem uspel izračunati tudi v svoji analizi, kjer ugotavljam, da je bila v devetdesetih letih gostota nuklearnih stavkov, ki nakazuje aktualnost stališč do ZDA v 1990-ih manjša kot v 1980-ih. V primerjavi z absolutnim povprečjem zadnjih dvajsetih let sem v govorih iz devetdesetih izmeril 5,7 % zmanjšanje gostote nuklearnih stavkov. V primerjavi z enakim povprečjem iz osemdesetih let pa 11,8 % zmanjšanje. V povprečju sem v govorih iz osemdesetih let nameril 0,023 stavka na vrstico, s povprečnimi odkloni 0,010 stavka na vrstico. V devetdesetih letih je bilo enako povprečje 0,021 stavka na vrstico, s povprečnimi odkloni 0,019 na vrstico. Iz tega sklepam, da so bila stališča japonskih predsednikov vlade do ZDA v osemdesetih bolj stabilna kot tista v devetdesetih letih, ko postanejo nihanja v njihovih vrednostih skoraj še enkrat večja. Če si pogledamo graf 6, si pravkar omenjene spremembe lahko bolj jasno predstavljamo.

Graf 6: Sprememba stališč v odnosih z ZDA s trendovsko krivuljo drsečih sredin povprečja štirih členov

Krhanje japonsko-ameriških odnosov je mogoče zaslediti že v sedemdesetih letih. Takrat je bil umik ZDA iz Vietnama v očeh japonskih odločevalcev zaznan kot zaton ameriške vojaške in gospodarske prevlade v Aziji in je pomembno vplival na percepcije ZDA in njihove vloge v japonski zunanji politiki nasploh. Curtis (1993: 338) pravi, da je zaznavanje ameriške šibkosti in zaton ameriškega ekspanzionizma v Aziji bistveno povečalo skrbi glede nacionalne varnosti in sprožilo nova razmišljanja o konceptu nacionalne varnosti, kar je neposredno spodbujalo razmišljanje o novih, aktivnejših političnih, gospodarskih in diplomatskih strategijah. To je mogoče dokazovati predvsem z japonskimi prizadevanji vzpostavitve tesnejših odnosov z državami članicami ASEAN, z japonskim pro-arabskim zasukom v smislu podpore palestinskemu vprašanju, ki ga je poganjala predvsem potreba po nafti in povečanimi interesi na področju razvoja ofenzivnih vojaških struktur, ki pa so zaradi ustavnih prepovedi ostali zgolj na papirju (Yasutomo, 1995: 16-30).

Rusija, kot druga največja stalna članica VS in glavna nasprotnica ZDA v času hladne vojne, je reformi OZN tudi naklonjena. Še posebej se zaveda nujnosti okrepitve vloge in avtoritete VS na področju, ki je za OZN ključnega pomena, t.j. mednarodna varnost in mir. Po njenem mnenju mora vsaka širitev, najsi bo to stalnega ali nestalnega članstva, vključiti tako industrializirane države, kot tudi države v razvoju (Lavrov, 1999: 2). Kot sem že prej omenil,

je Rusija jasno podprla Japonsko pri njenih prizadevanjih za stalno članstvo v VS. V Skupni izjavi o sodelovanju Japonske in Ruske federacije na področju mednarodnih odnosov iz leta 2000, ki deluje kot pomemben formalni okvir za bilateralno sodelovanje med državama je v 3. točki 1. poglavja zapisano naslednje:

Obe podpisnici izražata namero za poglobitvi skupnih aktivnosti na področju reforme ZN, predvsem s ciljem povečanja sposobnosti ZN za hitro in učinkovito delovanje na področju reševanja aktualne mednarodne problematike. Obe strani sta prepričani, da je v kontekstu celostne reforme ZN dodatna okrepitev vloge in avtoritete VS, predvsem skozi izvedbo nujnih reform, ki morajo biti plod splošnega sporazuma med članicami organizacije, naloga s posebnim statusom. Ruska federacija ob tem trdno podpira prizadevanja Japonske, kot ene izmed glavnih kandidatk za stalno članstvo v VS.⁸⁶

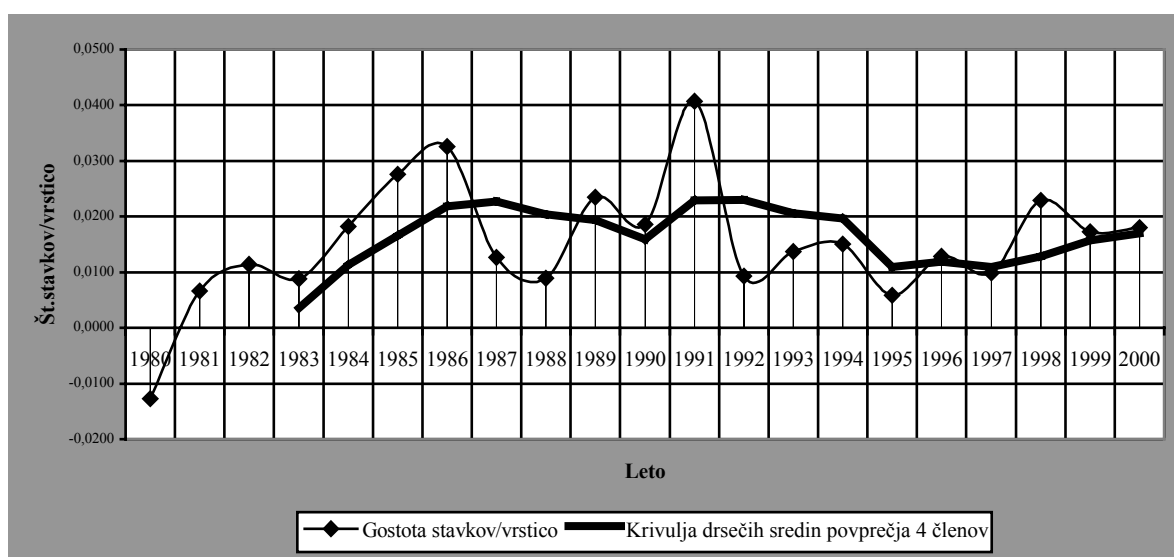
Zanimivo je, da Rusija podpira japonsko kandidaturo, kljub temu, da do danes državi še nista podpisali mirovnega sporazuma, ki bi formalno zaključil sovražnosti še iz časa druge svetovne vojne. Glavna prepreka za resnično normalizacijo medsebojnih odnosov ostaja spor glede Severnih ozemelj, t.j. Kurilskih otokov. V preteklih dvajsetih letih sta bila omenjeni teritorialni spor in nepodpisana mirovna pogodba osrednji gibal japonsko-ruskih odnosov in to se tudi odraža v rezultatih mojih analiz. Za natančnejši prikaz sprememb v stališčih japonskih predsednikov vlad do Rusije glej graf 7.

Po koncu hladne vojne so se stališča japonskih predsednikov vlade do Rusije pozitivno okrepila. To kažejo tudi moji izračuni, kjer sem ugotovil, da je bila gostota nuklearnih stavkov, ki nakazujejo aktualnost stališč do Rusije v 1990-ih večja kot v 1980-ih. V primerjavi z absolutnim povprečjem zadnjih dvajsetih let sem v govorih iz devetdesetih let izmeril 16,7 % povečanje gostote nuklearnih stavkov. V primerjavi z enakim povprečjem iz osemdesetih let pa 18 % povečanje. V povprečju sem v govorih iz osemdesetih let nameril 0,014 stavka na vrstico, s povprečnimi odkloni 0,013 stavka na vrstico. Med leti 1980-81 je bila gostota nuklearnih stavkov za kratek čas celo negativna. To pripisujem predvsem ostrim odzivom japonskega političnega vodstva na Sovjetski vdor v Afganistan, ki je na Japonskem sprožil vsesplošno protisovjetsko razpoloženje (Satō, 1996: 320). V devetdesetih letih se je

⁸⁶ Ker nisem uspel dobiti izjave v japonskem jeziku, je citat vzet iz dokumenta v angleškem prevodu z naslovom "Joint Statement on Cooperation Between Japan and the Russian Federation on International Affairs", <http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/pv0009/joint.html> (4. 6. 2003).

povprečje gostot povečalo na 0,017 stavka na vrstico, obenem pa so se povprečni odkloni zmanjšali na 0,010 stavka na vrstico. To spremembo pripisujem v večji meri razpadu nekdanje SZ in koncu mednarodnih ideoloških nasprotij ter novim pričakovanjem in upom glede večje ruske pripravljenosti za reševanje odprtih (teritorialnih) vprašanj z Japonsko.

Graf 7: Stališča glede odnosov z Rusijo s trendovsko krivuljo drsečih sredin povprečja štirih členov

Problemi v rusko-japonskih odnosih so kljub dvakratnemu obisku Ševarnadzeja leta 1986 in 1988, ostali nerešeni in so znova nekoliko poslabšali odnose v tistem času. Sledila je krajša otoplitev odnosov med leti 1989 - 1991. Japonski politični vrh je namreč v začetku 1990-ih sprevidel nove priložnosti za rešitev glavnih japonsko-ruskih vprašanj. Po obisku Gorbačova leta 1991 in kasneje Jelcina leta 1993, ki sta glede Severnih ozemelj vztrajno ponavljala star ruski predlog še iz leta 1956 po katerem naj bi Rusija vrnila Japonski samo najmanjša dva (Habomai in Shikotan) od štirih Kurilskih otokov, so se odnosi znova ohladili, tokrat z japonske strani. Japonska je omenjeni predlog ostro zavračala, češ da je upravičena do vseh štirih otokov in ne samo dveh kot je to mogoče razbrati iz ruske interpretacije Japonsko-ruske deklaracije iz leta 1956.⁸⁷ Šele premier Hashimoto (橋本龍太郎) je z nekaj zelo uspešnimi

⁸⁷ Severna ozemlja tvorijo štiri otoki ob obalah polotoka Nemuro na Hokkaidu, ki se imenujejo *Habomai* (歯舞), *Shikotan* (色丹), *Kunashiri* (国後) in *Etorofu* (択捉). Uradno pogajalsko stališče Japonske, pravi da so omenjeni otoki nesporen del suverena ozemlja Japonske, ki ga je Rusija protipravno okupirala. Državi sta leta 1855 podpisali Pogodbo o trgovanju, pomorski plovbi in teritorialni razmejitvi in tako pravno uredili vprašanje severnih meja. Kurilski otoki so bili prisojeni Japonski in so ostali v njeni posesti vse do avgusta 1945, ko jih je

pogovori (Moskva 1996, Denver 1997) z ruskim predsednikom Jelcinom uspel znova otopliti japonsko-ruske odnose. Temu je potem sledilo srečanje v Krasnojarsku 1997 in Kawani 1998, kjer se je Rusija dodatno obvezala k aktivnejšemu reševanju teritorialne problematike z Japonsko (Tanaka, 2000: 34-38).

Ostale evropske države so večinoma pozitivno nastrojene do japonske kandidature za stalno članstvo v VS. Skandinavske države (Finska, Švedska, Norveška, Danska in Islandija) so na vrhunskem srečanju v Rekljaviku leta 1999 podprle Nemčijo in Japonsko kot glavni kandidatki za stalno članstvo v VS.⁸⁸ Podobno so izrazile svojo podporo tudi osrednje članice Evropske unije (EU): Velika Britanija, Francija in Nemčija. Slednja in Japonska se pri svojih prizadevanjih celo vzajemno podpirata.⁸⁹ V primeru Italije je bivši italijanski premier Giuliano Amato na uradnem obisku Japonske leta 2000 podprl japonska prizadevanja in izrazil upanje, da bo Japonska storila enako tudi v italijanskem primeru.⁹⁰

V diplomskem delu sem skušal izmeriti tudi stališča do ostalih dveh stalnih članic, Francije in Velike Britanije, vendar imeni držav se ne pojavita niti v enem izmed analiziranih govorov. Državi se pogosta omenjata neposredno ob različnih analizah odnosov z EU, vendar nikoli posamično. Japonski predsedniki vlade pogosto opisujejo odnose s t.i. zahodnoevropskimi državami, vendar nikoli ne omenjajo konkretnih imen držav.

Japonsko podpira tudi večina jugovzhodnih azijskih držav, kar po svoje preseneča, saj so te v času druge svetovne vojne utrpeli največ škode zaradi japonskega militarizma. Npr. bivši

zasedla ruska vojska. Do leta 1949 so ruske oblasti z otokov deportirale več kot 17.000 japonskih državljanov. Rusija se je kasneje v Japonsko-ruski deklaraciji iz leta 1965 obvezala, da bo po sklenitvi mirovne pogodbe nemudoma vrnila dva od štirih otokov, *Habomai* in *Shikotan*. Z omenjeno deklaracijo je bila usoda teh dveh otokov praktično rešena, ostaja pa nerešena usoda preostalih dveh, *Kunashiri* in *Etorofu*, o katerih se bivša SZ sploh ni želela pogajati, češ da uradna Moskva nima nikakršnih odprtih ozemeljskih vprašanj. Šele leta 1993 s sprejetjem t.i. Tokijske deklaracije Rusija izkaže pripravljenost za rešitev vprašanja, vendar ne oviru japonskih predlogov (Overview of the Issue of the Northern Territories, 2002; Tokyo Declaration on Japan-Russia Relations, 1993; Japan-Russia Summit Meeting in Irkutsk, 2000). Vprašanje Kurilskih otokov je osrednji problem rusko-japonskih odnosov že več kot petdeset let in do danes še ni bilo rešeno. V znak dobre volje je Rusija leta 1993 z otokov umaknila skoraj vse vojaške enote, razen mejnih patrolj. Japonski državljani lahko potujejo tja brez posebnih vizumov, kljub temu da se državi o tem še nista uradno izrekli, namreč Rusija tu in tam vizume, kot znak teritorialne suverenosti, le zahteva (Tanaka, 2000: 59-67).

⁸⁸ "Nordic leaders support UNSC seat for Japan, Germany", *Kyōdō News International*, 28. 6. 1999: 5.

⁸⁹ Korespondenca z gospodom dr. Ingom Winkelmannom, vodjo Sektorja za politično multilateralo pri Ministrstvu za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije, 27. januarja 2003.

⁹⁰ "Amato says Japan, Italy should become permanent UNSC members", *Kyōdō News International*, 24. 7. 2000: 10.

singapurski predsednik Ong Teng Cheong je kot prvi azijski voditelj že leta 1994 takratnemu japonskemu predsedniku vlade, Murayami, zagotovil popolno podporo svoje države.⁹¹ Zanimivo je, da tudi Republika Koreja podobno kot Kitajska načeloma podpira širitev članstva VS OZN, vendar do prizadevanj svoje sosede še ni zavzela jasnega stališča. Pri odločanju o morebitni podpori japonskemu članstvu v VS bo upoštevala naslednja načela:⁹²

- vsaka reforma VS OZN mora okrepiti demokratičnost procesov odločanja v VS in reprezentativnost članstva celotne organizacije;
- reforma VS OZN mora temeljiti na dialogu med vsemi državami članicami OZN;
- vsak poskus širitve članstva VS mora omogočiti sodelovanje tistim srednje velikim in manjšim državam, ki želijo in so sposobne aktivno prispevati k vzdrževanju mednarodnega miru in varnosti;
- v primeru, da splošnega dogovora o reformi VS ne bi bilo mogoče doseči, Republika Koreja podpira alternativno rešitev po kateri naj bi se v prvi fazi širitve članstva razširilo zgolj število nestalnih članic.

Do konca 1990-ih je uspelo Japonski zbrati preko 50 glasov podpore, kar pa še ni dovolj. Glavni problem je tekmovalnost med različnimi državami, ki si v enaki meri prizadevajo za stalno članstvo in svojo podporo pogojujejo z vzajemno podporo (npr. Nigerija, Egipt, Brazilija). Indija je Japonski celo predlagala naj pri svojih prizadevanjih za stalno članstvo sodelujeta in se tako izogneta medsebojnemu oviranju (Thakur, 2000: 6).

Ko se je v začetku 1990-ih pojavila razprava glede reforme VS OZN, se je Japonska nemudoma aktivno vključila v omenjeno razpravo in izoblikovala svoj predlog reforme, po katerem naj bi tudi sama postala ena izmed novih stalnih članic. Ob tem je pričela z aktivnim zbiranjem podpore za svoje članstvo in si je že zagotovila glasove štirih od petih stalnih članic VS. Le Kitajska ostaja neopredeljena. Japonsko-kitajski odnosi so problematični že od njihove normalizacije konec 1970-ih let in to se odraža tudi v njihovih stališčih do aktualnih vprašanj, torej tudi do reforme VS OZN. V skladu z rezultati analize besedil sem ugotovil, da so pomenski objekti, ki se navezujejo na Kitajsko, v govorih iz 1990-ih ovrednoteni

⁹¹ "Nihon no jōninri iri shiji", Yomiuri Shinbun, 28. 8. 2001: 8.

⁹² Korespondenca z gospodom Jae-woong Leejem, namestnikom vodje Oddelka za OZN pri Republiki Koreji, 28. januarja 2003.

negativneje kot v 1980-ih. Po drugi strani ZDA, ki najbolj odločno podpirajo vstop Japonske med stalne članice VS, beležijo v analiziranih govorih najvišje povprečje gostot nuklearnih stavkov (v 1990-ih 0,021 stavka na vrstico). V primerjavi s Kitajsko (v 1990-ih 0,010 stavka na vrstico) so ovrednotene za 52,4 % pozitivneje. Rusija, ki šele v zadnjih letih bolj jasno podpira japonsko včlanitev med stalne članice VS, je s povprečno gostoto 0,017 stavka na vrstico ovrednotena bolj pozitivno kot Kitajska in manj kot ZDA.

Japonska jemlje svojo namero za včlanitev med stalne članice VS zelo odgovorno. To kažejo tudi podatki o njenem sodelovanju v mirovni operacijah OZN, ki se neposredno navezujejo na delovanje VS. Sočasno z objavo svoje želje, da postane stalna članica VS, je povečala svoj prispevek tudi v okviru aktivnosti za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. To bom podrobneje predstavil v naslednjem poglavju.

6. 3. Začetek sodelovanja Japonske v mirovni operacijah Združenih narodov med leti 1988 - 1992 in japonsko javno mnenje

Mirovne operacije OZN so se izrazito razširile proti koncu 1980-ih in na začetku 1990-ih let. Razlog je predvsem skokovit porast števila mednarodnih konfliktov po koncu hladne vojne. Tako je bilo npr. samo med leti 1988 - 1994 zabeleženih več kot 90 oboroženih spopadov. Od tega so bili samo štirje meddržavne narave, vsi ostali pa so potekali znotraj posameznih držav (Woodhouse *et al.*, 1998: 40).

V takšni mednarodni situaciji je tudi Japonska začela raziskovati možnosti za aktivnejše sodelovanje na področju mednarodnega miru, vendar brez vojaških prispevkov. To pa predvsem zato, ker je japonska javnost vsakršnemu vojaškemu sodelovanju zunaj meja svoje države še vedno ostro nasprotovala. Kljub temu je bil eden izmed vidnejših rezultatov razglas t.i. Takeshitinih načel,⁹³ ki so v večji meri zaznamovala smernice japonske zunanje politike v naslednjih petnajstih letih, predvsem tiste na področju mednarodnega sodelovanja za mir (Takeshita, 1988: 3):

⁹³ Noboru Takeshita (竹下登) je bil predsednik japonske vlade med leti 1987-89.

第1は、平和のための協力強化であります。

我が国は平和を国是としており、憲法上も、軍事面の協力を行えないことはご承知のところであります。しかし、我が国が世界の平和について拱手傍観すべきでないことは申すまでもありません。私は、我が国としては、政治的及び道義的見地から、なしうる限りの協力を行うべきであると考えており、紛争解決のための外交努力への積極的参加、要員の派遣、資金協力等を含む、新たな「平和のための協力」の構想を確立し、国際平和の維持強化への貢献を高めてまいります。

Prevod:

Prvo načelo: krepitev sodelovanja za mir. Naša dežela predpostavlja mir za nacionalno politiko tudi po ustavi in ne pristaja na nikakršno sodelovanje po vojaški plati. Kljub temu to ne pomeni, da mora, ko je govora o svetovnem miru, brezdelno stati ob strani. Mislim, da mora Japonska, s političnega in moralnega vidika, kar se le da razširiti takšne vrste mednarodnega sodelovanja. Za razreševanje regionalnih sporov bomo oblikovali nov načrt sodelovanja za mir, ki bo hkrati vključeval pozitivno udeležbo v diplomatskih naporih, odpošiljanje potrebnega osebja in finančno sodelovanje. Samo tako bomo lahko okrepili naš prispevek za ohranitev in utrditev svetovnega miru.

Takeshitina načela so bila v javnosti izredno dobro sprejeta in so podžgala prve javne razprave o ciljih in smernicah japonske zunanje politike proti koncu 20. stoletja. Zunanjepolitično previdnost, ki so jo zagovarjale predhodne vlade, je tako konec osemdesetih zamenjal občutno večji čut za mednarodno odgovornost Japonske in skrb za tesnejše sodelovanje s tujino (Kōno, 1999: 7). Kot bomo videli kasneje, je tudi javno mnenje sledilo takšnim pobudam in postajalo vse bolj naklonjeno mednarodnemu sodelovanju za mir.

Prvi japonski prispevki mirovnim aktivnostim OZN so bili v glavnem v obliki različnih civilnih odposlancev in financiranja mirovnih misij. Tako je Japonska med leti 1988-92 poslala na mirovne misije 36 civilnih nadzornikov, kar pa je v očeh mednarodne skupnosti ostalo v večji meri prezrto. Japonska je do leta 1992 sodelovala s po enim civilnim opazovalcem (Nimura in Shōno, 2000, 30-35):

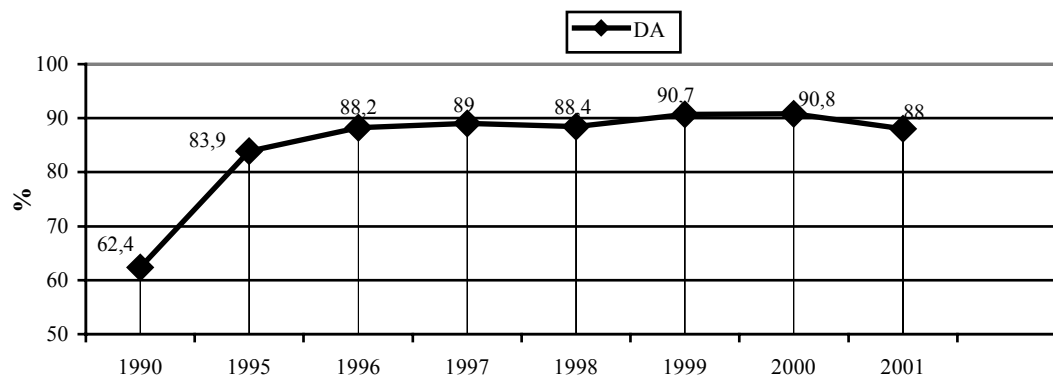
1. v Misiji ZN skupine vojaških opazovalcev v Iranu in Iraku (UNIIMOG - *United Nations Iran - Iraq Observer Group*) med leti 1988 - 1991;
2. v Misiji ZN za dobre usluge Afganistanu in Pakistanu (UNGOMAP - *United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan*) med leti 1989 - 1990;
3. v Skupini ZN za tranzicijsko pomoč Namibiji (UNTAG - *United Nations Transitional Assistance Group*) med leti 1989 - 1990;

4. v Predhodni misiji ZN v Kambodži (UNAMIC - *United Nations Advance Mission in Cambodia*) med leti 1991 - 1993.

Dejstvo, da so se prve javnomnenjske raziskave glede japonskega sodelovanja v mirovni operacijah OZN pojavile šele po letu 1989 ne preseneča, saj je ta z vojaškim kontingentom v takšnih operacijah prvič sodelovala šele leta 1992. Tako je npr. že v letu 1990 več kot 60 % japonske odrasle populacije menilo, da bi Japonska v okviru mirovni operacij OZN morala aktivneje sodelovati, vendar nikakor ne z vojaškim kontingentom. Preko 40 % jih je menilo, da je bolje če Japonska sodeluje zgolj s finančnim prispevkom (Gaikō ni kan suru seron chōsa, 1990).

Zavedanje japonske javnosti, da je sodelovanje za mir pod okriljem OZN nujen in pomemben del odgovorne mednarodne države Japonske, se je z leti postopoma okrepilo. V letu 1990 je približno 62,4 % odrasle japonske populacije menilo, da mora Japonska na področju mednarodnega miru in varnosti sodelovati aktivno, leta 1995 je bilo takih že preko 80 % in je kasneje v letih 1999 - 2000 je za kratek čas celo preseglo mejo 90 % (graf 8).

Graf 8: Ali mora Japonska aktivno sodelovati na področju mednarodnega miru in varnosti?

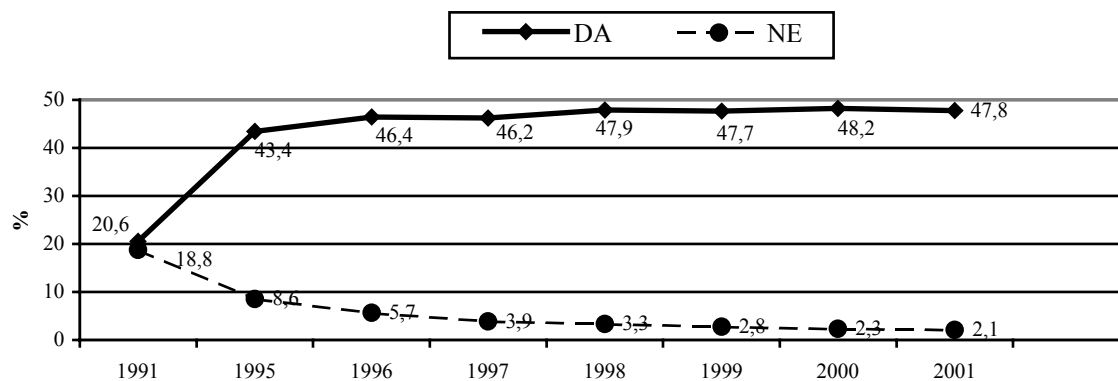

Vir: Gaikō ni kan suru seron chōsa (2001).

Tudi stališče javnosti glede pošiljanja japonskih vojaških sil na takšne misije se je v zadnjih desetih letih drastično spremenilo. Leta 1990 je le 20,6 % populacije menilo, da je treba pošiljati na take operacije tudi vojake. Čez pet let je bilo tako mislečih že preko 40 % in se je v letu 2002 že približalo meji 50 %. Velja pa tudi obratno, saj se je delež nasprotnikov zmanjšal iz 18,8 % v letu 1991 na 8,6 % v letu 1995 in 1,8 % v letu 2002 (Nihon naikakufu,

2001). Skratka, glede na najnovejše javnomnenjske raziskave vse več odraslih japonskih državljanov meni, da je treba na mirovne operacije OZN pošiljati tudi domače vojaške enote.

Graf 9: Ali morajo japonske vojaške sile sodelovati v mirovnih operacijah OZN?

Vir: Gaikō ni kan suru seron chōsa (2002).

6. 4. Mirovni zakon in sodelovanje japonskih vojaških sil v mirovnih operacijah Združenih narodov med leti 1992 - 2000

Obdobje med leti 1992 - 1993 je bilo za Japonsko v več pogledih prelomno leto. Po burnih razpravah je v juniju 1992 japonski parlament končno sprejel t.i. PKO zakon (国際平和協力法), ki je deloma zaobšel 9. člen japonske ustave in dovoljuje sodelovanje japonskih samoobrambnihi sil (自衛隊 - *Jieitai*) v mirovnih operacijah OZN po svetu.

Zaradi ustavne spornosti je omenjeni zakon utrpel številne kritike, predvsem s strani opozicijskih strank. Posebej glasna je bila SSJ (Socialistična stranka Japonske), ki je kasneje v letu 1994 celo prevzela vodstvo vlade. Njihov argument je bil jasen. Ker je že obstoj samoobrambnihi sil ustavno vprašljiv, je popolnoma nedopustno, da bi Japonska pošiljala na mirovne misije kakršnekoli vojaške kontingente (Nimura in Shōno, 2000: 53). Poleg tega pa zakon še vsebuje številne pogoje in predpogoje (varovalke), ki morajo biti izpolnjeni, preden lahko japonski vojaki sploh stopijo na tuja tla. Osrednje zakonsko določilo pravi, da lahko Japonska sodeluje samo v mirovnih operacijah, ki so logističnega značaja oziroma v tistih mirovnih operacijah, ki ne predvidevajo uporabe težkega orožja in ostalih vojaških sredstev,

ki se običajno uporabljajo v mirovnih operacijah in ne sodijo v kategorijo lažje pehotne oborožitve, namenjene samoobrambi (Kaze, 1997: 132).⁹⁴

Poleg osnovnega določila vsebuje zakon še štiri osnovne kriterije, ki vodijo parlament pri odločanju o udeležbi japonskih vojaških sil na mirovni operaciji OZN (Kokusai heiwa kyōryokuhō, 1992):

1. vse v konflikt ali vojaški spopad vpletene strani morajo prenehati sovražnosti in skleniti premirje;
2. vse vpletene strani se morajo brezpogojno strinjati s sodelovanjem japonskih sil v mirovni misiji;
3. japonski vojaški kontingent se mora nemudoma umakniti iz mirovne operacije, če pride do ponovnega izbruha spopadov;
4. dovoljena je uporaba zgolj lahkega pehotnega orožja za osebno varnost pripadnikov JSDF.

Mirovni zakon (国際平和協力法) je začel veljati konec avgusta 1992, tako da je bil lahko že v septembru istega leta v Kambodžo odposlan prvi japonski kontingent s 600 mirovniki. Tranzicijska oblast ZN v Kambodži (UNTAC - *United Nations Transitional Authority in Cambodia*) je imela od marca 1992 mandat za nadzor premirja in vsesplošnih volitev v osrednje zakonodajno telo. Prvič po koncu druge vojne, ko je japonska cesarska armada osvojila polovico Azije, so japonski vojaki ponovno stopili na ozemlje tuje države. UNTAC je med drugim vodil zelo uspešen japonski diplomat Akashi Yasushi (赤詞阿都志), ki je od leta 1957 dalje služboval pri OZN. V celoti je v tej misiji službovalo 1216 vojaških oseb, t.j. dvakrat po 8 vojaških opazovalcev in dvakrat po 600 vojaških gradbincev (Nimura in Shōno, 2000: 37).

UNTAC žal ni minil brez zapletov, saj sta tu dva japonska civilista izgubila življenji. Domača javnost se je na dogodek odzvala skrajno polemično, kar je deloma odražalo določeno stopnjo nedozorelosti javnega mnenja za takšen tip mednarodnega sodelovanja (Itō, 1998: 164). To

⁹⁴ Mirovne operacije OZN so edinstvene mednarodne aktivnosti, saj ne sodijo niti v klasično kategorijo mirnega reševanja sporov niti v model kolektivne varnosti. Cilj mirovnih operacij ni premagati nasprotnika, ampak preprečiti nadaljnje spopade, ohranjati premirja in red. Mirovniki lahko uporabljajo orožje samo za samoobrambo in morajo ohraniti nevtralnost v primeru vpletenih strani v spopadu (Bennett, 1995: 154-156).

smo lahko spoznali v že prej predstavljenih rezultatih javnomenjskih raziskav iz začetka 1990-ih let. Kljub temu pa se je UNTAC zaključil uspešno v septembru 1993 in kmalu zatem so sledile nove mirovne operacije: Operacija ZN v Mozambiku (ONUMOZ - *United Nations Operation in Mozambique*) med leti 1993 - 1995, Opazovalna misija ZN v El Salvadorju (ONUSAL - *United Nations Observer Mission in El Salvador*) leta 1994, Zaščitne sile ZN (UNPROFOR - *United Nations Protection Force*) med leti 1994 - 1995, Pomožna misija ZN za Ruando (UNAMIR - *United Nations Assistance Mission for Rwanda*) leta 1994, Sile ZN za opazovanje prekinitve ognja (UNDOF - *United Nations Disengagement Observer Force*) leta 1996 in Misija ZN v vzhodnem Timorju (UNAMET - *United Nations Mission in East Timor*) leta 1999 (Itō, 1998: 165-166). Podrobne informacije o omenjenih misijah so predstavljene v spodnji tabeli 2.

Tabela 1: Sodelovanje Japonske v mirovnih operacijah OZN po sprejetju Mirovnega zakona

<u>Ime operacije</u>	<u>Vrsta sodelovanja</u>	<u>Trajanje</u>	<u>Število oseb</u>	<u>Primarne dejavnosti</u>
UNTAC	Vojaško sodelovanje	september 1992 - september 1993	8	Nadzor nad zbiranjem orožja
	Policijsko sodelovanje	oktober 1992 - julij 1993	75	Svetovanje in strokovni nadzor lokalne policije in ostalih upravnih organov
	Vojaško sodelovanje	september 1992 - september 1993	600	Izgradnja cest in mostov ter oskrbovanje ostalih vojaških kontingentov UNTAC
	Nadzor volitev	maj - junij 1993	41	Nadzor parlamentarnih volitev
ONUMOZ	Vojaško sodelovanje	maj 1993 - januar 1995	5	Koordinacija vojaških operacij in transportov v poveljstvu ONUMOZ
	Vojaško sodelovanje	maj 1993 - januar 1995	48	Tehnična koordinacija in izvajanje transportnih aktivnosti
	Nadzor volitev	oktober - november 1994	15	Nadzor predsedniških volitev
ONUSAL	Nadzor volitev	marec - april 1994	15	Nadzor parlamentarnih in predsedniških volitev

<u>Ime operacije</u>	<u>Vrsta sodelovanja</u>	<u>Trajanje</u>	<u>Število oseb</u>	<u>Primarne dejavnosti</u>
Humanitarna operacija za begunce v Ruandi	Vojaško sodelovanje	september - december 1994	283	Humanitarna asistenca na področju zdravstvene nege in oskrbe, prečiščevanja vodnih virov in ostale sanitetne aktivnosti
	Vojaško sodelovanje	september - december 1994	118	Oskrba in transport
	Osebe za komunikacije in koordinacijske dejavnosti	september - december 1994	10	Koordinacija aktivnosti pod okriljem Visokega komisariata ZN za begunce (UNHCR - <i>United Nations Commissioner for Refugees</i>)
UNDOF	Vojaško sodelovanje	februar 1996 do danes	2	Vodenje stikov z javnostmi poveljstva UNDOF; načrtovanje in koordinacija transportnih dejavnosti in ostalih vzdrževalnih del
	Vojaško sodelovanje	februar 1996 do danes	43	Transport hrane, izgradnja cest in izvajanje osnovnih vzdrževalnih del
	Osebe za komunikacije in koordinacijske dejavnosti	februar 1996 do danes	6	Koordinacija in vodenje vojaškega osebja
Mednarodno spremljanje volitev	Nadzor volitev	september 1998	25	Ugotavljanje pravilnega poteka volitev na posameznih voliščih
V Bosni in Hercegovini	Nadzor volitev	september 1998	5 oseb	Nadzor predsedniških volitev
	Osebe za komunikacije in koordinacijske dejavnosti	avgust - september 1998	4	Nadzor in koordinacija volilnih opazovalcev iz Japonske v okviru OSCE
UNAMET	Policijsko sodelovanje	julij - september 1999	3	Svetovanje in koordinacija lokalne policije
	Osebe za komunikacije in koordinacijske dejavnosti	julij - september 1999	3	Koordinacija policijskih aktivnosti

<u>Ime operacije</u>	<u>Vrsta sodelovanja</u>	<u>Trajanje</u>	<u>Število oseb</u>	<u>Primarne dejavnosti</u>
Humanitarna operacija za begunce v vzhodnem Timorju	Vojaško sodelovanje	november 1999 - februar 2000	113	Transport humanitarne pomoči
	Osebe za komunikacije in koordinacijske dejavnosti	november 1999 - februar 2000	6	Koordinacije aktivnosti pod okriljem UNHCR

Vir: Kokusai heiwa shiji katsudō (2003).

V drugi polovici devetdesetih let japonski vojaški kontingenti v večjih mirovnih operacijah niso sodelovali. Npr. leta 1998 je Japonska poslala v Bosno in Hercegovino le nekaj deset civilnih opazovalcev splošnih volitev, enako je storila leta 2000. Leta 1999 je poslala v vzhodni Timor tri civilne policiste in tri koordinatorje, ki naj bi svetovali indonezijski policiji glede ohranjanja javnega reda in miru (Masuzoe, 2000: 95).

Prve spremembe so sledile šele po decembru 2001, ko je japonski parlament dopolnil mirovniški zakon in odpravil vse omejitve glede sodelovanja japonskih vojaških sil v mirovnih operacijah popolnega vojaškega tipa, poleg tega je bila sproščena tudi omejitev glede uporabe orožja na takšnih operacijah. Februarja 2002 je tako Japonska že poslala v vzhodni Timor več kot 700 pripadnikov JSDF (Aoyama in Itō: 2002).

Japonska je šele konec 1980-ih začela resno raziskovati možnosti za aktivnejše sodelovanje na področju mednarodnega miru in varnosti. Prvi odločnejši premik v tej smeri so bila t.i. Takeshitina načela, ki so v večji meri zaznamovala smernice japonske zunanje politike, tudi na področju mednarodnega sodelovanja za mir. Po prvih resnih javnih razpravah med leti 1988-92 glede japonske vloge v mirovnih operacijah, je japonski parlament končno sprejel t.i. PKO zakon, ki je deloma zaobšel 9. člen japonske ustave in dovoljuje sodelovanje japonskih

sil za samoobrambo v mirovnih operacijah pod okriljem OZN. Mirovni zakon je začel veljati konec avgusta 1992, tako da je bil lahko že v septembru istega leta v Kambodžo odposlan prvi japonski kontingent s 600 mirovnikih. Japonski vojaki so tako, prvič po koncu druge svetovne vojne, spet odšli na tuje. Od takrat je Japonska poslala na mirovne operacije nekaj več kot 2000 mirovnikov.

7. Sklep

Na začetku diplomskega dela sem se spraševal ali se je japonska zunanja politika 1990-ih let morda res razlikovala od svojih zunanjih politik iz predhodnih obdobj. Natančneje, zanimalo me je, ali se je ta res preobrazila v smeri večjega zunanjepolitičnega multilateralizma, predvsem tistega na področju mednarodnega miru in varnosti. Ker so odnosi z OZN eden izmed osrednjih stebrov japonske zunanje politike in ker je OZN osrednja mednarodna institucija na področju ohranjanja svetovnega miru in varnosti, sem se odločil, da podrobneje analiziram stališča japonskih predsednikov vlade do omenjene institucije v času med leti 1980 in 2000.

Osnovna ideja diplomskega dela izhaja iz koncepta japonskega zunanjepolitičnega proaktivizma t.j. odločne in neodvisne japonske zunanje politike, ki sloni na avtohtonih zunanjepolitičnih interesih in ciljih in, ki se na novo pojavlja v strokovni literaturi po letu 1990. Omenjeni koncept je nastal kot alternativa reakcionarskim pristopom proučevanja Japonske, ki poudarjajo nesamostojnost japonskega mednarodnega delovanja v senci ZDA. Glavna nit proaktivnega pristopa je predvsem ideja o povečanem aktivizmu japonske zunanje politike po letu 1990, v smislu njene večje multilateralizacije po razpadu bipolarne mednarodne ureditve in oblikovanje novega tipa diplomacije, ki naj bi bil prilagojen obstoječemu razmerju sil v mednarodni skupnosti.

Glavna težava proaktivnega pristopa je v tem, da mora šele dokazati, da je sporadični japonski aktivizem resnično rezultat večjih sprememb v njeni zunanji politiki in ne zgolj trenutna reakcija na mednarodne dogodke. Zaradi tega se je v zadnjem času oblikoval hibridni pristop

proučevanja Japonske, ki bolj ustreza tistim, ki ji priznavajo večji mednarodni aktivizem po letu 1990, vendar kljub temu ne opuščajo ideje o njeni pasivni naravi.

Izhajajoč iz ideje o aktivnejši japonski zunanji politiki v 1990-ih, sem razvil domnevo, da je po koncu hladne vojne nastajanje nove mednarodne ureditve, ki v mednarodne odnose vnaša vse več negotovosti, povzročilo med japonskimi zunanjepolitičnimi odločevalci pozitivno spremembo njihovih stališč glede mednarodnega multilateralnega sodelovanja, saj le to omogoča večjo preglednost nad obstoječimi meddržavnimi odnosi ter v določeni meri preseganje prej omenjene negotovosti. To naj bi se, po mojem mnenju, še posebej odražalo v stališčih do OZN, ki predstavlja enega izmed osrednjih stebrov japonske povojne zunanje politike.

Ker se na teoretično-metodološki ravni sprašujem, kakšna je povezava med tem, kar si zunanjepolitični odločevalci mislijo o svetu in dogajanjem v njem, ter tem, kaj počnejo in kako se vedejo v odnosu do tega istega sveta, sem se lotil analize s pomočjo t.i. psiholoških pristopov k proučevanju zunanje politike in se osredotočil na odnos med stališči, ki jih imajo zunanjepolitični odločevalci in vrsto zunanje politike (npr. aktivna zunanja politika, pasivna zunanja politika), ki jo njihova država vodi. Gre za bogato teoretsko-metodološko tradicijo gledanja na meddržavne odnose, ki v svojem bistvu poudarja vpliv posameznikovih spoznavno-miselnih procesov na ustvarjanje in vodenje zunanje politike. Teorije, ki skušajo skonstruirati 'subjektivni svet' politika ali skupine politikov, so pokazale nove smeri razmišljanju o pojavu zunanje politike in ponujajo drugačne poglede na bistvo zunanjepolitičnega delovanja. Zunanjepolitični odločevalci imajo o svetu in stanjih v njem svoja stališča in predstave, to pa nujno ne ustreza resnični podobi sveta. Proučevanje psihološkega okolja zunanjepolitičnih voditeljev zajema, torej tudi proučevanje sistema stališč in prepričanj ter načina, kako predstave o drugih narodih in državah učinkujejo na odločitve in ravnanja posameznikov na ključnih pozicijah v zunanji politiki. V pričujočem delu sem se posebej osredotočil na koncept stališč in na pomen, ki ga ta imajo za vodenje zunanje politike. Zaradi tesne povezave med vedenjem in stališči so slednja ključnega pomena za izoblikovanje predstav o nas samih in o drugih, kar pa še dodatno vpliva na naše vedenje. Pod določenimi pogoji to pomeni, da na podlagi poznavanja vsebine stališč posameznih entitet, lahko sklepamo o njihovem dejanskem vedenju, torej tudi o zunanji politiki. Poleg tega so stališča

relativno lahko izmerljiva, veliko lažje kot pa motivi, predstave ali percepcije. Predvsem pa stališča lahko pretvorimo na posamezne trditve, kar nam omogoča njihovo medsebojno primerjanje in merjenje. Iz omenjenih razlogov sem v pričujočem diplomskem delu izbral koncept stališč, kot osrednji metodološko-teoretični koncept dela.

Stališča so hipotetične entitete, ki predstavljajo preddispozicijo za naše odzivanje v odnosu do dražljajev iz okolja. Kot hipotetični konstrukt niso neposredno izmerljiva in o njih lahko samo sklepamo. Vsak poskus ocenjevanja le teh je lahko zgolj inferenčne narave. To pomeni, da o njih lahko sklepamo posredno na osnovi opazovanja konkretnih vedenjskih procesov, za katere menimo, da nakazujejo stališče, ki ga želimo izmeriti. Konkretno vedenje (verbalno ali neverbalno), tako predstavlja objektivni indikator za posredno opazovanje izbranih stališč. Kvantifikacija teh indikatorjev nam omogoča, da si lažje ustvarimo predstavo o razlikah v psihološki naravnosti posameznika ali skupine posameznikov do določenega proučevanega objekta. Za merjenje zunanjepolitičnih stališč sem zato uporabil analizo vrednostno določenih trditev, kot so jo oblikovali Osgood in sodelavci in jo nadalje razvili Van Cuilenburg in sodelavci. Osgoodova metoda predpostavlja, da je mogoče vrednostno določen diskurz prevesti na trditve, ki pomenijo eno izmed manifestnih oblik stališč oziroma njihovo verbalizacijo v procesih komuniciranja. Na metodološki ravni analiza vrednostno določenih trditev posebej osnovno predpostavko psiho-okoljskih pristopov o povezanosti psiholoških preddispozicij posameznika in njegovim okoljem, saj omogoča učinkovito raziskovanje relacij med danimi značilnostmi sporočila, značilnostmi komunikatorja in komunikatorjevim okoljem.

Rezultati analize vrednostno določenih trditev v prej omenjenih besedilih potrjujejo mojo hipotezo, saj kažejo, da se je gostota nuklearnih stavkov, ki nakazuje aktualnost stališč do OZN v 1990-ih pozitivno okrepila. V primerjavi s povprečno gostoto nuklearnih stavkov iz 1980-ih let za kar 72 %. Predvsem med leti 1990 in 1991 je mogoče zaslediti izrazito intenzifikacijo le teh, kar pa deloma pripisujem pogostemu apeliranju japonskih političnih oblasti, naj se tedanja iraška kriza rešuje v kontekstu mirovnih mehanizmov OZN. Kvantitativna analiza je pokazala, da se v teh besedilih OZN omenja za 138 % več kot v ostalih. Kaj to pomeni? Podatek kaže na znatno pozitivno okrepitev percepcij OZN pri japonskih predsednikih vlade v 1990-ih, kar pa še ne pove veliko o dejanskem delovanju

japonske zunanje politike v tistem času. Če izhajam iz dejstva, da je po japonski ustavi predsednik vlade vrhovni izvajalec zunanje politike, potem podatek kaže zgolj na obstoj pozitivnih preddispozicij za aktivnejše delovanje v odnosih z OZN. Šele primerjava z nekaterimi podatki o konkretnih dejavnostih japonske zunanje politike lahko vsaj deloma pripomore k oceni veljavnosti sklepov na osnovi zgornjih rezultatov. Da japonski politični vrh resnično tesneje sodeluje pod okriljem VS OZN, dokazuje tudi dejstvo, da je začela Japonska na začetku 1990-ih let aktivno sodelovati tudi v mirovnih operacijah OZN. Prav na tem področju je v japonski zunanji politiki prišlo do najbolj radikalnih sprememb. To je mogoče pripisati sprejetju PKO zakona leta 1992, ki je ustvaril pravno podlago za sodelovanje japonskih vojaških sil v mednarodnih mirovnih enotah. Če v času hladne vojne ta sploh ni sodelovala v takšnih aktivnostih, se je to po letu 1992 radikalno spremenilo. Namreč PKO zakon je zaobšel ustavno prepoved glede vojaških aktivnosti domačih sil na tujem in omogočil takojšnje odpošiljanje teh na krizna žarišča. Tako je Japonska samo med leti 1992 in 2000 sodelovala z nekaj več kot 2000 mirovniki v petih večjih mirovnih misijah. Za ponazoritev pomembnosti tega novega dejstva; med leti 1988 in 1992 je Japonska poslala na takšne mirovne misije zgolj 36 civilnih nadzornikov.

Poleg tega sem opazil veliko stopnjo ujemanja med skokovitim porastom števila mednarodnih konfliktov v obdobju po koncu hladne vojne in pričakovanji japonskih predsednikov vlad, da se mednarodna skupnost tej novi problematiki zoperstavi odločneje s celovito reformo OZN in okrepitevijo njenih pristojnosti na področju ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. In prav v povezavi z reformo OZN je Japonska v letu 1994 najavila svojo namero, da postane stalna članica VS OZN ter tako prevzame večjo odgovornost za ohranjanje mednarodnega miru. Takšne formulacije se v govorih po letu 1990 pojavljajo pogosteje in posredno nakazujejo pomembnost vloge OZN za japonsko zunanjo politiko in njene zunanjepolitične odločevalce, ki v svetovni organizaciji vidijo pomemben dejavnik stabilnosti v novo nastajajoči mednarodni ureditvi. V skladu z rezultati raziskave in zgoraj opisanimi dogodki lahko torej sklepam, da je postala Japonska v odnosih z OZN v 1990-ih bolj aktivna.

Na vprašanje ali je zunanjepolitični aktivizem v obliki povečanega multilateralizma po letu 1990 globalna značilnost japonske zunanje politike, žal ne morem odgovoriti. Rezultatov analize ne morem posplošiti na celotno japonsko zunanjo politiko, saj so ti pregrobi. V tem

kontekstu bi moral preveriti, ali je prišlo do podobnih sprememb tudi v stališčih do odnosov z ostalimi pomembnejšimi mednarodnimi institucijami. Kljub temu pa lahko rečem, da zaradi samega pomena, ki ga OZN ima v mednarodni skupnosti (t.j. edina mednarodna organizacija z zares globalnim članstvom, ki predstavlja centralni diplomatski parter, kjer se srečujejo vse države tega sveta) in v japonski zunanji politiki, tukaj dobljeni rezultati v simbolnem pomenu nakazujejo zasuk k tesnejšemu sodelovanju Japonske z mednarodno skupnostjo, ki je v določeni meri zastopana s strani OZN.

Ob koncu bi želel dodati še kritičen pogled na sam metodološki model in raziskovalni pristop, ki je bil uporabljen v pričujočem diplomskem delu. Menim, da sem v pričujoči nalogi apliciral metodo analize vsebin korektno, vendar bi rad opozoril na vprašanja ustreznosti tehnik vzorčenja in velikosti relevantnih vzorcev za signifikantnost in relevantnost takšnih študij. Zavedam se, da vzorec 21 besedil ne zadostuje minimalnim kriterijem posploševanja ugotovitev, saj je v statističnem pomenu margin standardne napake prevelik. Vzorec bi moral biti večji, preko 200 besedil, in stratificiran, ker se politični govori med seboj razlikujejo po raznolikih kriterijih, tako vsebinskih kot tudi fizičnih. Veljavnost dobljenih rezultatov zato ne morem absolutizirati. To pa ne pomeni, da so ti irelevantni. Ravno nasprotno, izkazalo se je, da so ti dovolj indikativni in v kombinaciji s kvalitativno analizo vsebine uspešno prikažejo dinamiko razvoja analiziranega zunanjepolitičnega odnosa skozi čas, ki se tudi v večji meri sklada s splošno znanimi zgodovinskimi dejstvi. To je zame vzpodbudno in dobra smernica za razvoj pristopa v naprej.

Japonska zunanja politika se nam zdi odmaknjena in v luči vstopanja Slovenije v evroatlantske integracije povsem nepomembna za naš prostor. Navsezadnje se ta prostodušnost odnosa slovenske politike do Japonske kaže tudi v vseh osrednjih zunanjepolitičnih dokumentih Slovenije (npr. Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije), kjer se Japonska sploh ne omenja. To se bo moralo z vstopom Slovenije v Evropsko unijo (EU) kaj hitro spremeniti. EU ima z Japonsko vzpostavljene izredno tesne odnose, ki bodo s slovenskim vstopom v njene vrste, postali pomemben del njene zunanje politike (npr. v primeru, da bo z vstopom Slovenije v EU institut predsedovanja EU še vedno obstajal, bo slovenski ministrski predsednik zadolžen za vodenje tudi rednih letnih srečanj na najvišji

ravni med Japonsko in EU). Prav v tem oziru upam, da bo pričujoče diplomsko delo skromen prispevek k boljšemu poznavanju sodobne japonske zunanje politike, ki bo v prihodnjih letih postala aktualna tudi za nas.

8. Literatura

- Aoki, Tamotsu (1990) *Nihon bunkaron no henyō*. Tōkyō: Chūō Kōronsha.
- Aoyama, Shigeharu in Terry Itō (2001) *Owarai nihon no bōei senryaku: tero taisaku kimitsu jōhō*. Tōkyō: Hichō shinsha.
- Arul, Michael (2000) *Measurement of Attitudes*. Anand: Institute of Rural Management.
- Basic Standpoint of the Government of Japan on Security Council Reform (2000). Ministry of Foreign Affairs of Japan, <http://www.mofa.go.jp/policy/un/reform/role21.html#3> (14. 5. 2003).
- Bekeš, Andrej (2000) *Prvi koraki: Sodobna japonska slovnica za začetno stopnjo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske in afriške študije.
- Benko, Vlado (1997) *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bennett, LeRoy (1977/1995) *International Organizations - Principles and Issues*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Bernard, Luther Lee (1926) *An Introduction to Social Psychology*. New York: Henry Holt, <http://spartan.ac.brocku.ca/~lward/Bernard/1926.html> (21. 2. 2003).
- Blejec, Marijan (1973) *Statistične metode za ekonomiste*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Calder, Kent (1988) *Halfway to Hegemony? Japan in a Changing Global Economic Order*. *Harvard International Review* 8 (2), 12-16.
- China and the reform of Security Council (2002). Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/4447.html> (2. 1. 2003).
- Curtis, Gerald (1993) *Japan's Foreign Policy After the Cold War: Coping With Change*. New York: M. E. Sharp.
- Dougherty, E. James in Robert L. Pfaltzgraff Jr. (1990) *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*. New York: HarperCollins Publishers.
- Druckman, Daniel in Benjamin Broome (1991) *Value Differences and Conflict Resolution: Familiarity or Liking?* *The Journal of Conflict Resolution* 35 (4), 571-593.
- Ferligoj, Anuška (1994) *Osnove statistike na prosojnicah*. Ljubljana: Zenel Batagelj.

Funabashi, Yoichi (1995) *Japan and the New World Order*. London: MacMillan Press.

Gantar, Kajetan (1988/1997) *Dnevnik cesarja Marka Avrelija*. Ljubljana: Slovenska matica.

Heiberg, Marianne (1994) *Subduing Sovereignty*. London: Pinter.

Holbrooke, Richard (2000) Statement before the Open-Ended Working Group of the General Assembly on the Question of Equitable Representation on and Increase in the Membership of the Security Council. United States Permanent Representative to the United Nations, http://www.un.int/usa/00_046.htm (5. 1. 2003).

Holsti, Kalevi Jacques (1971/1995) *International politics: A framework for Analysis*. New Jersey: Prentice-Hall.

Hudson, Valerie in Christopher Vore (1995) *Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow*. *Mershon International Studies Review* 39, 209-238.

Irie, Akira (1997) *Japan and the Wider World: From the Mid-nineteenth Century to the Present*. London: Longman.

Itō, Mayumi (1998) *Globalization of Japan - Japanese Sakoku Mentality and U.S. Efforts to Open Japan*. London: Macmillian Press.

Japan-Russia Summit Meeting in Irkutsk (2000). Ministry of Foreign Affairs of Japan, <http://www.mofa.go.jp/policy/un/summit2000/summary.html> (6. 6. 2003).

Kataoka, Tetsuya (1980) *Waiting for a "Pearl harbour": Japan Debates Defense*. Stanford: Hoover Institution Press.

Kaze, Shunichi (1997) *Nihon gaikō wo shikaru*. Tōkyō: DBS Britannica.

Kissinger, Henry (1999) *Years of Renewal*. New York: Simon & Schuster.

Krippendorff, Klaus (1980) *Content Analysis: An introduction to Its methodology*. Beverly Hills: Sage.

Kōno, Masahiro (1999) "In Search of Proactive Diplomacy: Increasing Japan's International Role in the 1990s: Cambodia and the ASEAN Regional Forum (ARF) as Case Studies." Washington: The Brookings Institution, Center for Northeast Asian Policy Studies, *CNAPS Working Paper*, No. 99/12.

Lavrov, Sergey (1999) The Question of equitable representation on and increase in the membership of the Security Council and related matters. Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations, http://www.un.int/russia/statemnt/ga/54th/plenary/99_12_20.htm (14.4.2003).

- Makino, Seiichi in Michio Tsutsui (1986/1998) *A Dictionary of Basic Japanese Grammar*. Tōkyō: Japan Times.
- Masuzoe, Yōichi (2000) *21 seiki no kokuren to nihon - sekai wo yomu!* Tōkyō: Gakushū kenkyūsha.
- McMillan, Sally (2000) The Microscope and The Moving Target: The Challenge of Applying Content Analysis to The World Wide Web. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 77 (1), 80-98.
- Mikuni, Akio (1998) "Why Japan Can't Reform its Economy". Tōkyō: JPRI Working Paper, No. 44.
- Musek, Janek (1994) *Psihologija: Človek in družbeno okolje*. Ljubljana: Educy.
- Nimura, Katsuhiko in Seikō Shōno (2000) *Kokuren saisei to nihon gaikō*. Tōkyō: Kokusai shoin.
- Ohata Yashichi in Sadao Tamura (1989) *Nihon no kokusai tekiō ryoku*. Tōkyō: Yuhikaku.
- Overview of the Issue of the Northern Territories (2002). Ministry of Foreign Affairs of Japan, <http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/overview.html> (6. 6. 2003).
- Pennings, Paul in Hans Keman (2002) Towards a New Methodology of Estimating Party Policy Positions. *Quality & Quantity* 36, 55-79.
- Roth, William (1994) Japan and Security Council: Special Responsibilities. *Japan Digest*, 5. 10.: 4.
- Russett, Bruce in Harvey Starr (1996) *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Satō, Masahiko (1996) *Kihon besuto: Nihon shi*. Tōkyō: Gakushūkenkyūsha.
- Snyder, Glenn Herald (1977) *Conflict among nations: bargaining, decision making, and system structure in international crises*. Princeton: Princeton University Press.
- Splichal, Slavko (1972) Produktivna analiza vsebine. *Teorija in praksa* 9 (8-9), 1230-1241.
- Splichal, Slavko in Andrej Bekeš (1990) *Analiza besedil: statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Raziskovalni inštitut.
- Sprout, Harold in Margaret Sprout (1965/1990) *The Ecological Perspective on Human Affairs with Special Reference to International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Summers, Gene (1970) *Attitude Measurment*. Chicago: Rand McNally.

- Stockwin, James (1988) *Dynamic and Immobilist Politics in Japan*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Tanaka, Toshihiko (2000) *Sekai seiji no gurōbarizēshon no naka nihon gaikō*. Tōkyō: Tsukama shobō.
- Thakur, Ramesh (2000) *Nihon to Indo no kyōryoku*. *Asahi Shinbun*, 31.7.: 6.
- Tokyo Declaration on Japan - Russia Relations (1993). Ministry of Foreign Affairs of Japan, <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/declaration.html> (6. 6. 2003).
- Trochim, William (2000) *The Research Methods Knowledge Base*. Cincinnati: Atomic Dog Publishing.
- Ule, Mirjana (1992/1997) *Socialna psihologija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Vukadinović, Radovan (1989) *Osnove teorije međunarodnih odnosa i vanjske politike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Zvonarević, Mladen (1981) *Socijalna psihologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Walker, Stephen *et al.*, ur. (1987) *Role Theory and Foreign Policy Analysis*. Durham: Duke University Press.
- Woodhouse, Tom *et al.*, ur. (1998) *Peacekeeping and Peacemaking: Towards Effective Intervention in Post-Cold War Conflicts*. New York: St.Martins Press.
- White, Brian in Michael Clarke (1990) *Understanding Foreign Policy: The Foreign Policy Systems Approach*. Aldershot: Edward Elgar Publishing Limited.
- Yasumoto, Dennis T. (1995) *The new multilateralism in Japans foreign policy*. London: MacMillan Press.

DOKUMENTI

- Japonska ustava. <http://list.room.ne.jp/~lawtext/1946C.html> (1.11.2002).
- (1992) Ustanovna listina Združenih narodov; in Statut Meddržavnega sodišča. Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.
- A/RES/47/62 Question of equitable representation on and increase in the membership of the Security Council (11.12. 1992), <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r062.htm> (28. 8. 2002).

VLADNE PUBLIKACIJE IN JAVNOMNENJSKE RAZISKAVE V JAPONŠČINI

Gaikō ni kan suru seron chōsa (1990). Naikakufu daijin kanbō seifu kōhōjitsu, <http://www8.cao.go.jp/survey/h01/H01-10-01-12.html> (5. 6. 2003).

Gaikō ni kan suru seron chōsa (2001). Naikakufu daijin kanbō seifu kōhōjitsu, http://www8.cao.go.jp/survey/h12/gaikou_01/index.htm (5. 6. 2003).

Gaikō ni kan suru seron chōsa (2002). Naikakufu daijin kanbō seifu kōhōjitsu, <http://www8.cao.go.jp/survey/h13/h13-gaikou/index.html> (5. 6. 2003).

Kokusai heiwa kyōryokuhō (1992). Nihon Gaimushō, <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/pko/horitu.html> (9. 6. 2003).

Kokusai heiwa shiji katsudō (2003). Nihon Gaimushō, <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/pko/pdfs/ichiran.pdf> (5. 6. 2003).

Nihon Seifu Kaihatsuenjo Hōkoku (2001). Nihon Gaimushō, http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/siryō/siryō_1/siryō_1f.html (5. 6. 2003).

GOVORI JAPONSKIH PREDSEDNIKOV VLAD V JAPONŠČINI

Hashimoto, Ryūtarō (1996) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 136 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Hashimoto, Ryūtarō (1997) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 140 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Hashimoto, Ryūtarō (1998) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 142 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Hosokawa, Morihiro (1994) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 129 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Kaifu, Toshiki (1990) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 118 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Kaifu, Toshiki (1991) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 120 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Miyazawa, Kiichi (1992) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 123 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Miyazawa, Kiichi (1993) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 126 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Murayama, Tomīchi (1995) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 132 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Nakasone, Yasuhiro (1983) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 98 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Nakasone, Yasuhiro (1984) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 101 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Nakasone, Yasuhiro (1985) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 102 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Nakasone, Yasuhiro (1986) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 104 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Nakasone, Yasuhiro (1987) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 108 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Obuchi, Keizō (1999) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 142 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Obuchi, Keizō (2000) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 142 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Ōhira, Masayoshi (1980) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 87 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Suzuki, Zenkō (1981) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 94 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Suzuki, Zenkō (1982) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 96 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Takeshita, Noboru (1988) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 112 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).

Takeshita, Noboru (1989) Kokkai nai no sōri daijin enzetsu: Dai 114 kai kokkai ni okeru shisei hōshin enzetsu. Tōkyō: Tōkyō daigaku tōyō kenkyūjo, <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/> (12. 7. 2002).